

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEKÂFÜL SİSTEMİNDE
VEKALET VE MUDARABE MODELLERİ

ABDULLAH ONUR

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. ABDULLAH DURMUŞ

DÜZELTİLMİŞ TEZ

İSTANBUL, 2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : ABDULLAH ONUR Numarası : 2501131064
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : TEMEL İSLAM BİLİMLERİ Danışmanı : YRD. DOÇ. DR. ABDULLAH DURMUŞ
Tez Savunma Tarihi : 27.10.2016 Saati : 11:00
Tez Başlığı : "TEKÂFÜL SİSTEMİNDE VEKALET VE MUDARABE MODELLERİ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisanüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. HASAN HACAK		Kabul
2- PROF. DR. SERVET BAYINDIR		Red
3- YRD. DOÇ. DR. ABDULLAH DURMUŞ		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. İSMAİL CEBECİ		
2- DOÇ. DR. AHMET HAMDİ FURAT		

ÖZ

TEKÂFÜL SİSTEMİNDE VEKALET VE MUDARABE MODELLERİ

ABDULLAH ONUR

İnsanlık tarihi boyunca şahıslar, risklerini pek çok kişiye yayma çabası içinde olmuşlardır. 14. yüzyılda Batı’da oluşturulan sigorta, böyle bir çabanın ürünüdür. Müslüman coğrafyada ilk dönemlerden sonra yaşanan yardımlaşma boşluğu, son dönemde sigorta ile kapatılmaya çalışılmıştır. Fakat incelemeye alınan sigorta akdi, çoğunluk muasır alim tarafından İslam hukukuna muhalif bulunmuştur. Sigortaya alternatif olarak araştırmalar ve sempozyumlar neticesi meydana getirilen tekâfül sistemi ise İslam hukukuna uygun bir şekilde 20. yüzyılda oluşturulmuştur. Bu tezde tekâfül sistemi vekalet ve mudarabe akitleri çerçevesinde tanıtılmakta, konvansiyonel sigorta ile karşılaştırılmakta ve vekalet ve mudarabe akitlerinin sistemde uygulamasına yer verilmektedir. Öte yandan tekâfül sisteminde uygulanan vekalet ve mudarabe akitlerine yöneltilen tenkitler ele alınmaktadır. Sonuçta sistemde uygulanan vekalet ve mudarabe akitlerinin İslam hukukuna muhalif olmadığına kanaat getirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tekâfül sistemi, Konvansiyonel Sigorta, Vekalet, Mudarabe

ABSTRACT

TEKÂFÜL SİSTEMİNDE VEKALET VE MUDARABE MODELLERİ

ABDULLAH ONUR

Throughout human history, individuals have in a struggle for sharing their risks to as many people as possible. The insurance formed in the West in the 14th century is an outcome of such attempt. The gap in solidarity experienced in the early periods has been recently tried to be bridged. However, according to the majority of contemporary scholars, the examined insurance contract was opposite to Islamic Law. As an alternative to conventional insurance, Islamic Insurance system based on research and symposiums were formed in line with Islamic Law. In this thesis, Islamic Insurance System is introduced within the framework of community of interest, compares this system with conventional insurance and explains the application of proxy and community of interest. Besides, the criticisms directed against the way in which proxy and community of interest was applied in Islamic insurance system are also focused on in the thesis. In conclusion, it is thought that the proxy and community of interest applied in the system are not opposite to Islamic Law.

Key Words:Islamic Insurance System, Conventional Insurance, Proxy, Community of Interest

ÖNSÖZ

Ekonomik alanda sigorta, risk unsurunun hayli fazla olduğu günümüz dünyasının vazgeçilmez konuları arasındadır. Fakat günümüzde uygulanan sigorta akdinin İslam hukukuna göre bir takım mahzurlar barındırdığı muasır alimler tarafından savunulmaktadır. Bundan dolayı da muamelelerinde İslam hukukuna önem veren kesim, sigortanın kişilere sağladığı güvenceden istifade edememektedir. Son dönemde bu ihtiyacı İslam hukukuna uygun bir şekilde karşılamak için muasır alimler tarafından sigortaya alternatif olarak tekâfûl sistemi meydana getirilmiştir.

Türkiye’de tekâfûl sistemini İslam hukukuna göre inceleyen fazlaca çalışmanın olmaması bizi bu konuyu araştırmaya sevk etti. Çalışmamızda tekâfûl sisteminin vekalet ve mudarabe akitleri çerçevesinde tanıtılması ve sistemde uygulanan vekalet ve mudarabe akitlerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Yaptığımız çalışma tekâfûl sisteminin anlaşılmasına bir nebze olsa katkıda bulunmuşsa, araştırmamızı amacına ulaştırmış sayacağız.

Yetişmemde büyük emekleri olan ve eğitim hayatım boyunca bana her türlü desteği sağlayan anne ve babama en içten saygı ve şükranlarımı sunarım. Tezimin şekillenmesinde emeği bulunan ve her satırını büyük bir titizlikle okuyup değerlendiren kıymetli danışman hocam Yrd.Doç. Dr. Abdullah Durmuş’a ve tezimle alakalı tavsiyelerinden fazlasıyla istifade ettiğim Prof. Dr. Hasan Hacak ve Prof. Dr. Servet Bayındır’a teşekkürlerimi arz ederim. Tezimi hazırlarken ilk andan itibaren desteklerini benden esirgemeyen ve bana vermiş olduğu her türlü katkıdan dolayı değerli hocam Arş. Gör. Dr. Seyid Ali Güşen’e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca değerli vakitlerinden feragat ederek tezimi okuyan ve her daim tezimle ilgili görüş alış verişinde bulunduğum pek muhterem hocam Dr. Adem Yığın’a şükranlarımı sunarım. Çalışmalarım sırasında kütüphanesinden çokça istifade ettiğim İslam Araştırmaları Merkezi’nin yönetici ve personeline teşekkür ederim.

İstanbul - 2016

Abdullah ONUR

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK VEKALET VE MUDARABE TEKÂFÜL MODELLERİNİN MEŞRÛİYETİ VE İŞLEYİŞİ

I. VEKALET VE MUDARABE AKİTLERİ ÇERÇEVESİNDE GENEL OLARAK TEKÂFÜL SİSTEMİ	31
A. Tekâfül İle İlişkilendirilebilen Uygulamalar	31
1. Kardeşlik	31
2. Devlet (Beytûlmâl)	31
3. Âkile	32
4. Kasâme	33
5. Zekat	34
6. Vakıf	35
7. Sandıklar	37
B. Tekâfülün Tanımı	37
C. Tekâfülün Tarihi Arka Planı.....	39
a. 1932'den Önceki Yıllar.....	39
b. 1932 – 1960 Yılları Arası.....	39
c. 1961 – 1979 Yılları Arası.....	40
d. 1979 – Günümüz Yılları Arası.....	41

D. Tekâfûl Sisteminin Meşruiyeti	44
1. Yeni Bir Akit Türü Olarak Tekâfûl	44
2. Tekâfûl Sisteminde Taraflar ve Taraflar Arası İlişki.....	47
a. Tekâfûl Sisteminde Taraflar.....	47
b. Taraflar Arası İlişki	47
(1 Tekâfûl Şirketi ile Katılımcılar Arasındaki İlişki	47
2) Tekâfûl Fonu İle Katılımcılar Arasındaki İlişki.....	48
E. Tekâfûl Sisteminin İşleyişi.....	54
F. Tekâfûl Türleri.....	55
G. Tekâfûl Sistemi İle Konvansiyonel Sigorta Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar.....	56
1. Tekâfûl Sistemi ile Konvansiyonel Sigorta Arasındaki Benzerlikler	56
2. Tekâfûl Sistemi ile Konvansiyonel Sigorta Arasındaki Farklar ...	56
a. Şekil Bakımından	57
b. Hedef Bakımından	57
c. Primler / Katılım Bedeli Bakımından	58
d. Meşruiyet Bakımından	58
e. Bakiye Tutarı Bakımından	58

İKİNCİ BÖLÜM

VEKALET VE MUDARABE TEKÂFÛL MODELLERİNDE GEÇERLİ BAŞLICA İLKELER

I. KATILIMCILAR ARASINDA DAYANIŞMA SAĞLAMASI	61
A. Tekâfûl Sisteminde Dayanışmanın Mahiyeti	61
B. Yardımlaşmanın Meşruiyet Delilleri.....	62

C. Tekâfûl Sisteminin Yardımlaşma Olduğu Fikrine Yöneltilen
Tenkitler 63

II. YARAR VE ZARARDA MÜŞTEREK OLMA 64

III. KATILIM BEDELLERİNDE ARTMA VE EKSİLME 64

IV. İKİ AYRI HESAP TUTMA 65

V. BAKİYE TUTARININ KATILIMCILARA İADESİ 65

A. Genel Olarak..... 65

B. Bakiye Tutarındaki Hak Sahipleri 66

C. Bakiye Tutarının Oluşumu ve Unsurları 66

1. Bakiye Tutarının Oluşumu 66

2. Bakiye Tutarının Oluşumuna Tesir Eden Unsurlar 67

D. Bakiye Tutarının Tespiti ve Katılımcılara Dağıtılması 67

1. Bakiye Tutarının Tespiti 68

2. Bakiye Tutarının Dağıtılması 68

a. Bakiye Tutarının Akdin Feshedilmemesi Halinde Dağıtılması . 69

1) Katılım Bedeli Oranında Bütün Katılımcılara Dağıtılması 69

2) Sadece Hasar Tazminatı Almayanlara Dağıtılması 69

3) Hasar Tazminatı ve Katılım Bedeli Dikkate Alınarak
Dağıtılması 69

4) Sadece Hasar Tazminatı Dikkate Alınarak Dağıtılması 70

5) Danışma Kurulunun Benimseyeceği Bir Yöntemle Dağıtılması
70

b. Bakiye Tutarının Akdin Süresinden Önce Feshedilmesi Halinde
Dağıtılması 70

c. Katılımcının Yatırdığı Miktarın Mülkiyetinin Değişmesi
Durumunda Bakiye Tutarının Dağıtılması..... 70

d. Bakiye Tutarının Oluşumu ve Dağıtımı İle İlgili Örnek Uygulama	71
E. Malî Sene Sonundaki Açığın Diğer Malî Sene Sonunda Oluşan Bakiye Tutarı İle Kapatılması	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEKÂFÜL SİGORTACILIĞINDA

VEKALET VE MUDARABE AKİTLERİNİN

UYGULAMA SAHASI

I. GENEL OLARAK	74
II. VEKALET MODELİ	74
A. Genel Olarak.....	74
B. Vekaletin Tekâfül Şirketinde Uygulama Alanı	75
1. Teknik İşlemlerde Vekalet.....	75
a. Ücretli Vekalet	76
b. Ücretsiz Vekâlet	76
2. Tekâfül Fonunun İşletilmesinde Vekalet.....	77
a. Ücretli Vekalet	78
b. Ücretsiz vekalet.....	79
C. Vekalet Modelinde Masraflar.....	79
D. Vekalet Modelinde Tekâfül Şirketi Tarafından Alınacak Ücretin Belirlenmesi	79
1. Genel Olarak.....	79

2. Alınacak Vekalet Ücretinin Belirlenmesi	80
a. Ücretin Hesaplamalar Neticesinde Belirlenmesi	80
b. Ücretin Belirlenmesinde Fon Miktarının Esas Alınması	80
III. MUDARABE MODELİ	82
A. Genel Olarak.....	82
B. Mudarabe Akdinin Tekâfül Şirketinde Uygulama Alanı	83
1. Sadece Tekâfül Fonunun İşletilmesinde Mudarabe.....	83
2. Hem Fonun İşletilmesinde Hem de Teknik İşlemlerde Mudarabe.....	83
a. Kabul Edenler ve Gerekçeleri	84
b. Kabul Etmeyenler ve Gerekçeleri	84
1) Tekâfül Şirketinin Alacağı Kâr Payının Anaparadan Olamaması Bakımından.....	84
2) Kâr Olmaması Bakımından	85
3) Tekâfül Sistemindeki Temel Esaslara Aykırılık Oluşturması Bakımından	85
C. Mudarabe Modelinde Şirketin ve Tekâfül Fonunun Üstleneceği Masraflar.....	86
1. Şirketin Ödemesi Gereken Masraflar	86
2. Tekâfül Fonunun Ödemesi Gereken Masraflar	86
IV. VEKALET MODELİ İLE MUDARABE MODELİ ARASINDAKİ BENZERLİKLER VE FARKLAR	88

SONUÇ

BİBLİYOGRAFYA

KISALTMALAR LİSTESİ

A.Ü.H.F.D : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

b. : İbn, bin

bs. : Basım

bkz. : Bakınız

c.c. : Celle Celâlühü

çev. : Çeviren

Ç.Ü.S.B.E. : Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

h. : Hicri

haz. : Hazırlayan

hz. : Hazreti

ISRA : International Shari'ah Research Academy for Islamic Finance

İA : İslam Ansiklopesidi, Milli Eğitim Bakanlığı

M.S.K.Ü.: Muğla Sıtkı Koçma Üniversitesi

M.Ü.İ.F.V.Y. : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
Yayınları

M.Ü.S.B.E.: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

nşr.: Neşreden

ra. : Radiyallahu anh

s. : Sayfa

s.a.v. : Sallahu aleyhi ve sellem

sy. : Sayı

S.Ü.S.B.E. : Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

thk. : Tahkik eden

T.Ü.S.B.E. : Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

t.y. : Yayın tarihi yok

v.b. : Ve benzeri

y.y. : Yayın yeri yok

Y.Y.Ü.S.B.E. : Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

GİRİŞ

İnsanoğlu, yaratılış gereği zayıf bir varlık olduğu için tarihin hiçbir döneminde kendi kendisine yetememiş, başkalarına ihtiyaç duymuştur. Bu ise yardımlaşma ihtiyacını doğurmuştur. Bu sebepten ötürü yardımlaşmanın, insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenebilir.

İnsanlar arası yardımlaşma, ilk dönemlerde ibtidaî bir teşebbüs olarak gerçekleşmiştir. Daha sonraki dönemlerde devlet eliyle veya bir kurum yardımıyla uygulanmıştır. 14. yüzyıla gelindiğinde ise Batı’da yardımlaşma teşebbüsleri, sigortacılık ismiyle bir sistem olarak teşekkül etmiştir.

Bu dönemden itibaren hemen her alanda uygulanmaya başlanan sigorta uygulamaları, gelişen ticaret ve gerçekleşen büyük çaplı yatırımlar sonucu neredeyse zorunlu hale gelmiştir. Çünkü şahısların büyük çaplı sermayelerinin, herhangi bir riziko halinde bir anda silinip gitme ihtimali bahis mevzudur. İşte bu gibi sebeplerden ötürü sigorta, sistem olarak gelişmiş ve bir sektör olarak karşımıza çıkmıştır.

İslam coğrafyasında ise Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminden itibaren uygulanan yardımlaşma, daha sonraki dönemlerde ilk devirde uygulandığı gibi uygulanamaz hale gelmiştir. Bundan dolayı Müslüman çevreler, yardımlaşma mevzuunda bir boşluk yaşamışlardır. Gelişen günümüz dünyasında ve büyük sermayelerin döndüğü bir ortamda artık yardımlaşma olmadan işleri döndürmek neredeyse imkansız hale gelmiştir. Fakat son dönemlerde İslam coğrafyasına giren ve özünde yardımlaşmayı barındıran sigorta, muasır ulema tarafından caiz görülmemekte ve Müslüman müteşebbisler buna binaen sigorta uygulamasından imtina etmektedirler. Bunun sonucunda ise büyük çaplı maddi kayıp yaşanabilmektedir.

Müslümanların yardımlaşmaya olan ihtiyaçları ve Batı’da gelişen sigortacılığın muasır Müslüman ulema tarafından caiz kabul edilmemesi, son dönemde “tekâfül sistemi”nin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu sistem, 1980’lerden itibaren çeşitli devletler tarafından uygulamaya alınmış ve günümüze kadar gelişerek gelmiştir.

Araştırmamızda tekâfûl sistemiyle ilgili olarak iki amaç üzerinde durduk. Bunlar:

1. Vekalet ve mudarabe modellerinin tekâfûl sistemi içerisindeki uygulamasını ortaya koymak
2. Vekalet ve mudarabe akitleri çerçevesinde tekâfûl sistemini ve başlıca ilkelerini tanıtmak

Vekalet ve mudarabe modelleri, dünyada uygulanan tekâfûl sistemlerinde çokça kullanılan modellerdendir. Bu modellerde kullanılan vekalet ve mudarabe akitlerinin tekâfûl sisteminde uygulanıp uygulanamayacağı sorusu, tezimizin temel hareket noktasını oluşturmaktadır. Muasır alimlerin çoğunluğu tarafından İslam hukukuna uygun bir akit türü olarak görülmeyen konvansiyonel sigortanın İslam hukukuna göre meşru kabul edilebilecek bir akde dönüştürülüp dönüştürülemeyeceği, eğer dönüştürülebilirse elimize nasıl bir akdin geçeceği sorusu ise tezimizin sorularından diğerini teşkil etmektedir.

Ülkemizde tekâfûl sistemin İslam hukukuna göre fazlaca incelenmemiş olması, tekâfûl sistemi hakkında bir çalışma yapmamız hususunda bizi teşvik etti. Vekalet ve mudarabe modellerini seçmemizin nedeni ise dünyada uygulanan tekâfûl sisteminde daha çok bu iki modelin kullanılması oldu. Ayrıca bu iki model, tekâfûl sistemini yürütebilmek için olmazsa olmaz denilebilecek modellerdendir. Çünkü teknik tekâfûl işlemlerini ve toplanan fonun işletilmesini gerçekleştirebilmek için her halükarda vekalet yahut mudarabe akdine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca tekâfûl sisteminin yapısı gereği şirketin elde edeceği kâr, bu iki akdin uygulanması sonucu elde edilecektir.

Tezimiz, bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümüne tezimizde kullandığımız temel kavramlar zikredilerek başlanmıştır. Daha sonra 14. yüzyılda Batı'da görülmeye başlanan ve günümüzde hemen her yerde uygulanan konvansiyonel sigorta sistemi ana hatlarıyla incelenmiştir. Konvansiyonel sigortanın incelenmesinin nedeni tekâfûl sisteminin konvansiyonel sigortayla doğru bir şekilde karşılaştırılabilmesidir. Ayrıca bu bölümde milattan önce görülen yardımlaşma

uygulamaları ile sigortanın tarihine yer verilmiş ve sigortanın ekonomik sisteme olan katkıları incelenmiştir. Son olarak ise tekâfüle neden ihtiyaç duyulduğu ile ilgili bir takım değerlendirme yapılarak giriş bölümüne son verilmiştir.

“Genel Olarak Vekalet ve Mudarabe Tekâfül Modellerinin İşleyişi ve Meşruiyeti” olarak adlandırdığımız birinci bölüme Hz. Peygamber dönemi yardımlaşma uygulamalarına yer verilerek başlanmıştır. Bunların zikredilmesinin nedeni, günümüz toplumunda tekâfülün nasıl bir açığı kapattığını görebilmektir. Daha sonra vekalet ve mudarabe akitlerinin sistemde oturduğu yeri daha iyi anlayabilmek için tekâfül sistemi tanıtılmıştır. Ayrıca tekâfül sisteminin meşruiyeti incelenmiş ve konvansiyonel sigorta ile tekâfül sistemi arasındaki benzerlik ve farklılıklara temas edilmiştir.

“Vekalet ve Mudarabe Tekâfül Modellerinde Geçerli Başlıca İlkeler” başlıklı ikinci bölüm vekalet ve mudarabe akitleriyle kurulan tekâfül sisteminin ilkelerinden bahsetmektedir. Bu ilkelerdeki ortak amaç dayanışmayı sağlamaktır denilebilir. Bununla birlikte bu bölümde tekâfül sisteminin bariz ilkelerinden olan bakiye tutarının tasarrufu hakkında genişçe malumat verilmiştir. Beş başlık altında incelenen ikinci bölümde yeri geldikçe Kuran ve sünnetten deliller zikredilmiştir. Ayrıca konunun daha iyi anlaşılması için güncel hayattan tekâfül uygulaması örneklerine de müracaat edilmiştir.

“Tekâfül Sigortacılığında Vekalet ve Mudarabe Akitlerinin Uygulama Sahası” adını taşıyan üçüncü bölümde vekalet ve mudarabe akitlerinin sistem içerisindeki uygulanışı zikredilmektedir. Bu bölüm, vekalet modeli ve mudarabe modeli olarak iki ana başlıktan müteşekkildir. Bu başlıklar altında zikredilen modele ilişkin getirilen eleştiriler gerekçeleriyle birlikte ele alınmıştır.

Tezimizde, tartışılması gereken pek çok konu olmasına rağmen mevzu bahis olan bütün konuları etraflıca tartışmadık. Her bir konuyu derinlemesine incelememizin nedeni, konunun yüksek lisans çalışmasını aşacak kadar geniş boyutlara ulaşacak seviyede olmasıdır.

Tezimizi oluştururken konuyla ilgili ayet ve hadislere yer vermekle yetindik. Zikredilen naslardan sonra her bir konunun meşruiyeti ile ilgili tartişmalara ve delillerine girmedik. Zira bu çokça yapılan bir durum ve yeterince işlenmiş bir noktadır.

Araştırmamızdatekrar eden dipnotlarda kitap künyeleri kısa bir şekilde verilmiştir. İlk zikredilen dipnotta ve bibliyografya kısmında ise uzun künyeler gösterilmiştir.

Tekâfûl sistemi,yeni bir konu olmasından dolayı bu mevzuya kadim eserlerde rastlamak pek mümkün değildir. Konu, daha çok son dönemde telif edilen eserlerde incelenmiştir.

Çağdaş alimlerin çoğunluğu tarafından1980’lerden itibaren sigorta mevzuu hakkında telif edilen eserler klasik bir kalıptadır. Muasır alimler bu eserlerinde sigorta mevzuuna yaklaşırken, kendilerinden önce konvansiyonel sigorta hakkında cevaz veren ve haram gören alimlerin görüşlerininakletmişler ve bunlar arasında bir tercihte bulunmuşlardır. Bu tercih ise çoğunlukla konvansiyonel sigortanın haram olduğu şeklinde dir.¹

Daha sonraki dönemlerdekonvansiyonel sigorta akdinin İşlam hukukuna uygunluğu, bazı muasır alimler tarafından farklı bir bakış ačíısıyla değerlendirilmiştir. Çağımızda yaşayan bir kısım ulema, eserlerinde sigorta akdinin İşlam hukukuna muhalif olmadığını savunmuştur. Mustafa Ahmed ez-Zerkâ’nın telif ettiği “**Nizamü’t-temin hakikatühü ve’r-ra’yü’ř-Şerî’ fihi**” adlı eseri bu görüşü savunan kitapların başında gelmektedir.Kitapta faizle iştigal etmeden sigorta akdi uygulamasının gerçekteştirilebileceği ve bunun dine aykırı olmadığısavunulmuştur.

Sigortacılık ve tekâfûl konusuyla ilgili telif edilen ilk dönem eserlerde tekâfûlün, bir sistem olarak anlatımına rastlamak pek mümkün değildir. Bununla beraber bu eserlerde tekâfûl sistemine delalet eden bir takım bilgilere ulaşılabilmektedir. Tekâfûlün bir sistem olarak anlatımına ise daha çok 2000’li

¹ Hasan Hacak, “İşlam Hukukunda Sigorta ve Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi”, **M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, No: 30(2006/1), s. 36, 37.

yıllardan sonra telif edilen kitaplarda rastlamak mümkündür. Nîmat Muhammed Muhtar'ın 2005 yılında kaleme aldığı **et-Teminü't-Ticari ve't-teminül İslami beyne'n-nazariyye ve't-tatbik** adlı eseri bunlara örnek verilebilir. Eser konvansiyonel sigorta ve tekâfûl sistemini tanıttuktan sonra bu ikisini karşılaştırmaktadır. Biz bu eserdeki farklı görüşleri bir arada vermesinden her iki sistemi karşılaştırmasından yararlandık.

Bir başka eser ise Ali Muhyiddin Karadağî'ye aittir. Müellifin telif ettiği **et-Teminü't-tekâfûliyyü'l-İslami** adlı kitabı son dönemlerde telif edilmiş ve sistemi hemen her yönden inceleyen eserdendir. Eser, daha önceleri telif edilenlere uygun olarak her iki sistem hakkındaki görüşleri serdettikten sonra tekâfûl sistemini detaylı bir şekilde incelemektedir. Ayrıca Karadağî, tekâfülle alakalı meselelerin meşruiyeti hakkında bu eserde tercihlerde bulunmaktadır. Biz tekâfûl sistemi hakkında detay bilgileri genel olarak bu eserden temin ettik.

Türkiye'de son dönemde yapılan çalışmalara baktığımızda karşımıza ilk etapta Hayreddin Karaman'ın "**İslam Düşüncesinde Ekonomi Banka ve Sigorta**" isimli eseri çıkmaktadır. 1976 yılında telif edilen eser Arapçadan tercüme edilmiştir. Kitapta "İslam'a göre sigorta" ana başlığı altında sigorta mevzusu İbn Abidin'den itibaren ele alınıp hukuk alimlerinin sigorta sistemi hakkında farklı görüşlere sahip olmalarının nedenleri zikredilmiştir. Bununla beraber sigortayı haram görenlerin ileri sürdüğü gerekçeler belirtilmiştir. Ayrıca karşıt görüşte olan Ahmed ez-Zerkâ ile M. Ebu Zehrâ'nın cevabi yazısı zikredilmiştir.

Mustafa Avcı'nın kaleme aldığı "**İslam'a Göre Sigorta**" adlı yüksek lisans tezi 1987 yılına aittir. Tezde sigorta sistemi genel olarak incelendikten sonra tevekkül ve kader gibi İslam'ın genel prensipleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bununla birlikte sigortaya caiz diyenlerle haram diyenlerin ileri sürdükleri deliller ele alınmıştır. Son olarak da İslami sigorta için yeni bir model arayışı çerçevesinde Ensar vakfî sosyal yardımlaşma fonu örneği incelenmiştir.

Nihat Dalgın'ın telif ettiği "**İslam'ın Işığında Sigorta**" adlı eser 1994 yılında aittir. Kitapta sigortanın diğer akitler arasındaki yeri ve sigortanın İslam hukuku

açısından akitleri fasit / batıl kılan unsurlarla ilişkisine yer verilmektedir. Bunlarla birlikte alternatif sigorta olarak yardımlaşma sigortası ele alınmış ve meşruiyetine yer verilmiştir.

Hasan Hacak'ın “İslam Hukukunda Sigorta ve Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi” adlı makalesi 2006 yılında telif edilmiştir. Makalede İbn Abidin'in meseleye yaklaşımı teferruatıyla ele alındıktan sonra modern dönemdeki tartışmalar genel olarak değerlendirilmiştir. Bunlarla birlikte özellikle sigortanın muavaza karakterli olup olmadığı meselesi üzerinde durulmuş ve konvansiyonel sigorta akdinin haram unsur taşıyıp taşımadığı eleştirel olarak incelenmiştir.

Buraya kadar zikrettiğimiz eserler sigorta hakkında ilahiyat fakültelerinde yapılmış ve daha çok sigortanın dinî boyutunu ele alan eserlerdir. Bununla birlikte işletme ve iktisat fakültelerinde de sigorta konusunda kaleme alınmış eserler bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak Ahmet Öz'ün 1996 yılında kaleme aldığı “İslami Sigortacılığın Kriterleri” adlı eseri zikredilebilir.

I. TEMEL KAVRAMLAR, GENEL OLARAK KONVANSİYONEL SİGORTA VE TEKÂFÜLE DUYULAN İHTİYAÇ

A. TEMEL KAVRAMLAR

Sigorta ve tekâfül sisteminde bir takım terimler vardır ki bunların tezi okumadan önce bilinmesi tezi anlamada okuyucuya kolaylık sağlayacaktır. Her iki sistem birbirinden farklı olduğundan dolayı tezde her iki sistem için farklı terimler kullanılmıştır. Bu kısımda her iki sistem için de başlıca terimler zikredilecektir. Diğer detay istilahlar ise tezde yeri geldikçe açıklanacaktır.

1. Konvansiyonel sigorta ile ilgili başlıca terimler

a. Sigortacı

Sigortacı, prim diye adlandırılan bir ücret karşılığında ortaya çıkan zararı sigorta sözleşmesi uyarınca tazmin eden ya da tazmin edilmesini sağlayan kuruluştur.²

b. Sigortalı

Sigortalı, prim denilen bir ücret karşılığında para ile ölçülebilir bir menfaatini ya da zarara uğrama rizikosunu bir sözleşmeyle sigortacıya devreden gerçek veya tüzel kişiyi temsil etmektedir.³

2. Tekâfül sistemi ile ilgili başlıca terimler

a. Tekâfül şirketi

Tekâfül şirketi, konvansiyonel sigortadaki şirketin temin verme dışındaki görevlerini yapan taraftır. Mesela tekâfül şirketi, katılımcıların sigortayla alakalı işlemlerini yapar ve toplanan meblağı işletir.⁴ Tekâfül şirketi, konvansiyonel sigortada olduğu gibi sigortacı değildir. Yani tekâfül şirketi oluşan hasarları tazmin eden taraf değildir.⁵

b. Katılımcı

Tekâfül hizmetinden faydalanıp kendisini güvence altına almak isteyen kimsedir. Katılımcının konvansiyonel sigortadaki mukabili sigortalıdır.⁶

c. Tekâfül fonu

Tekâfül sistemindeki fon, katılımcılardan toplanan meblağların oluşturmuş olduğu fondur. Fonun konvansiyonel sigortadaki karşılığı da fondur. Fakat tekâfül sisteminde iki ayrı fon bulunmaktadır. Bunlardan birincisi katılımcılardan toplanan

²Heyet, **Temel Sigorta Bilgileri**, İstanbul, Oyak Sigorta, t.y., s. G.B. 2.

³Heyet, **Temel Sigorta**, s. G.B. 2.

⁴ Ahmed Salim Mülhim, **et-Te'mînü'l-İslami: Dirase şeriyye tebeyyünü't-tasavvur li't-te'mîni't-te'avavuni ve mümaresatihi'l-ameliyye fi şerihati't-te'mîni'l-İslami**, Amman, Darü's-sekafe, 2012, s. 119

⁵Nimat Muhammed Muhtar, **et-Te'mînü't-ticari ve't-teminü'l-İslami beyne'n-nazariyye ve't-tatbik**, İskenderiye, Mektebü'l-camii'l-hadis, 2005, s. 220.

⁶ Muhtar, **et-Te'mînü't-ticari ve't-teminü'l-İslami**, s. 220.

meblağların oluşturmuş olduğu fon, ikincisi ise şirketin kendisine has ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturmuş olduğu fondur.⁷

B. GENEL OLARAK KONVANSİYONEL SİGORTA SİSTEMİ

3. Sigortanın Tanımı

Sigorta kelimesi, dünyanın pek çok ülkesinde farklı şekillerde telaffuz edilmektedir. Ülkemizde de İtalyanca, İspanyolca ve Portekizce’de kullanılan şekline yakın bir kullanım olan “sigorta” kelimesi kullanılmıştır.⁸ İtalyanca “sicurta” sözcüğünden yola çıkılarak önce siguriye, ardından sikurta, sikurita ve sigurta safhaları takip edilmiş, nihayetinde sigorta sözcüğü Türkçe’ye kazandırılmıştır.⁹

Sigorta farklı eserlerde değişik biçimde tanımlanmıştır. Bazı araştırmacılar, belirsizliğin azaltılmasının ve aynı risklerle karşı karşıya kalan bireylerin bir araya getirilmesinin, riski belirgin duruma getireceğini varsayan teknik tanım yaparken bazı araştırmacılar, taraflar arasındaki riskin aktarılmasını merkeze alan hukuki tanım yapmaktadır. Bazı araştırmacılar ise belirli bir riskin, belirli ölçüde tehdit altında bulunan şahısların bir araya getirilmesini merkeze alan tanım yapmaktadır.¹⁰

Biz, belirli ölçüde tehdit altında bulunan şahısların bir araya getirilmesini merkeze alan tanımı, riskin azaltılması ve tarafların belirginleşmesi yönüyle sigortanın amacına daha uygun bulduğumuzdan Mecelle-i Umûr-ı Belediye’de geçen ve kanaatimizce en kapsamlılardan birisi olan tanımı zikretmek istiyoruz:

Yanmak, batmak, hasar görmek, hasta olmak hatta ölmek istidat ve mahiyetinde olan bazı eşya ile insan ve hayvanların, sigorta ücreti (prim) denilen bir

⁷ Heysem Muhammed Haydar, *el-Faid’ü’t-te’mînî fî şerikâti’t-te’mînî’l-İslâmî*, Riyad, 2009, s. 8, 9.

⁸ Şebnem Uralcan, *Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi*, 2. Baskı, İstanbul, BİLYAY, 2006, s. 21.

⁹ Murat Koraltürk- Fatih Kahya, *Mal Canın Yongasıdır/ David M. Kohen Koleksiyonundan Belgelerle Osmanlı İmparatorluğunda Sigortacılık*, çev: Ceyda Eldem- Nihal Boztekin, İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2009, s. 12.

¹⁰ Özdemir Akmut, *Hayat Sigortası: Teori ve Türkiye’deki Uygulama*, Ankara, Sevinç Matbaası, 1980, s. s. 7, 8, 9.

ücretkarşılığında gerçekleşmesi düşünülen hasâr ve zararlarının, tazmin edilmesi ve güvence altına alınması konusunda bir şirketle akit yapmaktır.¹¹

Günümüzde sigorta, Türk Ticaret Kanunu'nun Sigorta hukuku adını taşıyan altıncı kitabında ve 1401. maddede ise şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında kişinin para ile ölçülebilir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmedir.”¹²

Bu tanım biraz daha genişletilecek olursa şöyle söylenebilir:

- a. Belirli bir prim mukabilinde,
- b. Kişi hayatını ya da organlarını veya kişi ya da kuruluşların para ile ölçülebilen değerlerini,
- c. Sigorta kural, kanun ve yönetmeliklerince belirlenmiş risklerin gerçekleşmesinden doğabilecek maddi hasarları,
- d. Aynı risklerin tehdidi altında bulunan şahısları ya da kuruluşları bir araya getirerek,
- e. Belirlenen değer üzerinden ve meydana gelen hasar oranında karşılayarak,
- f. Sosyo-ekonomik zararları dağıtan ve önleyen,
- g. Yatırımlara aktaran, fonları ve borçları ile ekonomiye kaynak oluşturan işlemlerin tamamıdır.¹³

Sigorta, sigortalıyı korumak için verilmiş bir söz veya hizmet olarak da kabul edilmiştir. Doktrinde koruma ifadesinden anlaşılan ise sigortalıyı parasal açıdan korumaktır. Burada koruma kavramı üzerinden bir tanım daha yapmak gerekirse

¹¹ Osman Nuri Ergin, **Mecelle-i Umûr-ı Belediye**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, 1995, C. 3, s. 1149.

¹² Sigorta Kanunu [SK], 2012: madde 1.

¹³ Ali Bayrakdaroğlu, **Bankacılık & Sigortacılık Ders Notu**, MSKÜ, 2013, s. 101.

“sigorta, riskin gerçekleşmesinden doğacak ekonomik zararın olumsuz etkisinden, sigorta dayanışmasına katılanları korumak amacıyla riskin yönetimidir”¹⁴ denilebilir.

Yukarıda zikredilen tanımlardan hareketle sigortanın bazı önemli unsurlarının şunlar olduğu söylenebilir:

- a. Sigortalanacak Mevzunun Mevcut Olması
- b. Rizikonun Gerçekleşecek Olması
- c. Prim Ödenmesi
- d. Tazminatın Bulunması

4. Tarihi Arka Plan

Riziko, yani tesadüfî hadiselerin meydana getirdiği tehlike mefhumu olarak ifade edilebilecek “*notion du risque*”, insanlık tarihi kadar eskidir. Yalnız yaşayan insanlar, maruz kaldıkları muhtelif tehlikeleri azaltmak ve önlemek için cemiyet şeklinde toplanmışlar, teşekkül etmişler ve bir medeniyet oluşturmuşlardır. Her ne kadar medeniyet hali ibtidaî tehlikeleri ortadan kaldırmış ise de daha büyük ve daha korkunç tehlikeleri doğurmuştur. Mesela buhar kuvvetinin bulunuşu neticesi meydana gelen makineler ve elektrik gibi keşifler tehlikeleri çoğaltmış, bunun neticesi olarak da bu tehlikelere karşı teminat tesisi, lüzumu ve ihtiyacı doğmuştur.¹⁵

İnsanın sosyal ve ekonomik sahası, devamlı tehlikelerle karşı karşıyadır. Bu tehlikeler, doğal tehlike veya sosyal tehlike olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İnsanlar tarih boyunca kendilerini bu tehlikelere karşı korumak istemişlerdir. Bu koruma arzusu ise tarih boyunca “meydana gelen tehlikeleri engellemek” ve “tehlikelerin meydana getirdiği zararları taşınır hale getirmek” suretiyle iki şekilde gerçekleşmiştir.¹⁶Bu kısımda milattan önce görülen ve özelliği dayanışma olan yardımlaşma müesseseleri¹⁷ ile sigortanın tarihsel seyri incelenecektir.

¹⁴Uralcan, **Temel Sigorta Bilgileri**, s. 21, 22.

¹⁵ A. Emrullah Gün, **Sigorta Lügatı**, y.y., t.y., s. 7.

¹⁶Haydar Arseven, “Sigortanın Tarihçesi ve Geri Kalmışlığımızın Sebepleri”,**İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. XXXXIII, t.y., s. 418.

¹⁷ Seyyid Abdülmatlub Abduh, **el-Üslûbü'l-İslamî li-müzaveleti't-temîn (et-Te'mînü'l-İslamî)**, Kahire, Darü'l-kitabi'l-câmiî, 1988, s. 15

a. Milattan Önce Tehlikeleri Taşınır Hâle Getirme ve Dayanışma Uygulamaları

Eski zamanlarda insanların, kendilerini başka grupların baskılarından korumak için birlikte yaşadığı kişilerle işbirliğini geliştirmeye çalışması dayanışmanın tohumlarını atmıştır. Kaynaklardan anlaşıldığına göre başlangıçta insanlarda kaybetme ihtimallerini belirli sınırlar içinde başkalarına devretme çabası görülmektedir. Sınırlı ölçüde organize olan bir sistem içerisinde riskin transferi yapılmıyordu.¹⁸ Milattan evvel cereyan eden bu uygulamalara aşağıdaki örnekler verilebilir:

MÖ 4500’lü yıllarda Mısır’da taş yontucularının, aralarında sandık kurdukları ve içlerinden herhangi birinin ölümü halinde buradan ona yardım ettikleri bir papirüsten anlaşılmaktadır.¹⁹

MÖ 3000’lü yıllarda Çinli tüccarlar, bütün mallarını bir gemiye yüklemek yerine ayrı ayrı gemilere yüklüyorlardı. Böyle yaparak malların çeşitli riskler karşısında kaybını önlemeye çalışıyorlardı. Şöyle ki; nakliyeciden isteyecekleri tazminatı minimuma indirerek kendilerine bir nevi güvence sağlıyorlardı.²⁰ Ayrıca bu dönemde Çinli tüccarların akarsularda ticaret aracı olarak kullandıkları kayıkların batması veya kayaya çarparak parçalanması halinde oluşan hasarı birlikte ödemek üzere yardımlaştıkları da bilinmektedir.²¹

MÖ 2500’lü senelerde Talmud’un Babil’de bulunan yazılarında, kervancılarının aralarında para toplayarak sandık kurdukları ve hâsıl olan her türlü zararı buradan aynî olarak telafi etmek suretiyle emniyet tedbirleri aldıkları görülmüştür.²²

MÖ 1800’lü yıllarda Hammurabi kanunlarında ticaret kervanlarının yollarda uğradığı zararlar, oluşturulan bir sistemle güvenceye alınmıştır.²³ Aynı şekilde bu

¹⁸ Fatih Kahya, **Osmanlı Devletinde Sigortacılık**, İstanbul, Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık, 2010, s. 29.

¹⁹ Muhterem Çetinoğlu, **Türkiye’de Sigortacılık (Teknik Esasları Üzerinde İnceleme)**, İstanbul, Nuruosmaniye Matbaası, 1965, s. 3.

²⁰ Kahya, **Osmanlı Devletinde Sigortacılık**, s. 29.

²¹ Nihat Dalgın, “Sigorta”, **DİA**, C. XVI, s. 159.

²² Çetinoğlu, **Türkiye’de Sigortacılık**, s. 3.

²³ Yusuf Üstün, “Sigorta, Tekafül ve Kooperatif sigortacılığı”, **Karınca Dergisi**, sy. 927, 2014, s. 4.

yasalarda “gemici ipoteği” ile ilgili 282 madde vardır. Gemici ipoteği, geminin yolculuğunu finanse etmek üzere gemi sahibi tarafından alınan bir kredi veya ipotektir. O dönemde bilindiği kadarıyla kendisini sigortalatan taraf herhangi bir prim ödemiordu. Geminin kaybolması halinde ise gemi sahibinden alınan kredinin geri ödeme zorunluluğu kalmıyordu.²⁴ Denizcilik sigortasının bu en eski şekli, tarihteki bilinen ilk yüklenicilik örneğinin görüldüğü Romalılar zamanına kadar kullanılmaya devam etmiştir.

Tahıl ticaretini geliştirmek isteyen İmparator Cladius (MÖ 10 - MS 54) Romalı tüccarların fırtınalar sebebiyle uğradığı kayıpların sorumluluğunu bizzat üzerine alarak, primsiz çalışan tek kişilik sigorta şirketi haline gelmişti. İmparator Cladius’un bu uygulaması, bugün hükümetlerin deprem, hortum veya sel baskınına maruz kalan bölgelere yardım sağlamasından pek de farklı bir uygulama değildir.²⁵

b. Batıda Sigorta

Deniz sigortasının doğmasına kadar sigortayla ulaşılmak istenen neticeler, navlun²⁶ anlaşmasına konulan hususi hükümle temin ediliyordu. Deniz tehlikelerine dair navlun anlaşmalarına yazılan hükmün öneminin çoğalmasıyla birlikte, bu uygulamayı navlun sözleşmesinden ayırmak gerekti ve sigorta, müstakil bir muamele olarak ortaya çıktı.²⁷

İngiltere’de Blessed Mary Loncası, 1218’de kuralları arasına soygun, yangın vb. sebeplerle kayba uğrayan üyelerine yardım edileceği maddesini eklemişti. 1310’da Kyllyngholen Loncası ise üyelerinden birinin talihsizlik sonucu evinin

²⁴ Bu ilke hayat sigortasında da uygulanıyordu. Savaşta ölen askerin borçları affa uğruyor, ödenmesi gerekmiyordu. (Peter L. Bernstein, **Tanrılara Karşı: Riskin Olağanüstü Tarihi**, çev. Canan Feyyat, 2. bs., İstanbul, Scala Yayıncılık, 2006, s. 111).

²⁵ Bernstein, **Riskin Olağanüstü Tarihi**, s. 111.

²⁶ Navlun: Bütün bir seyahat veya muayyen bir müddet için veya tamamen kiralanan bir geminin kirası olarak gemi sahibine verilen para. (Kenan Asafkan, **Türkçe İzahlı Mali, Ticari, Sınai, Ziraî, Sigorta, Muhasebe, Terimleri Lügati**, Ankara, y.y., 1966, s. 123).

²⁷ “Navlun mukavelesinde şöyle denilmekteydi: sigortacı falan gemi ile taşınacak malları satın almıştır. Bu satışa ait bedeli gemi veya yük, varma limanına ulaşmadığı takdirde ödeyecektir. Şayet mallar varma limanına hasarsız olarak gidecek olursa o takdirde satış mukavelesi hükümsüz olacak ve mal sahibi sigortacıya şu kadar para ödeyecektir.” (Kahya, **Osmanlı Devletinde Sigortacılık**, s. 31).

yanması halinde “her üye, evi yanana yeni bir ev için yarım peni ödeyecektir” maddesini koymuştur.²⁸

Bu devirde bilhassa deniz rizikolarının karşılanması mevzuunda pek çok gelişme kaydedilmiştir. Fakat bu arada birçok yolsuzluklar meydana gelmiş olduğundan, 1227 tarihinde Papa IX. Gregoire tarafından birçok yasak konularak bu işler düzene oturtulmaya çalışılmıştır.²⁹ Avrupa’da merkantilist gelişme paralelinde deniz ticaretinin artışı, deniz sigortalarını kara sigortalarından önce gündeme getirmiştir.³⁰

Ortaçağ’da ticaretin artması, finans ve sigortacılığın gelişimini hızlandırmıştır. Amsterdam, Augsburg, Anvers, Frankfurt, Lyon ve Venedik büyük finans merkezleri olarak öne çıkmış; Bruges kenti 1310 yılında bir sigortacılık odası kurmuştur.³¹

XIV. asrın başında İtalya’da ilk kontrat yapılmış ve böylece ilk hakiki manada sigorta fikri doğmuştur. XV. ve XVI. asırlarda ise Avrupa’nın muhtelif memleketlerinde deniz sigortaları düzenlenmiştir.³²

Bugün anladığımız şekildeki sigorta sisteminin esas kuruluş yeri Kuzey İtalya, Lombardia ya da Venedik Cumhuriyetidir. Hindistan’dan gelen kervanın, çöllerde çapula uğraması ya da Akdeniz limanlarında gemilere aktarıldıktan sonra geminin fırtınada batması olasılığına karşı kaybedilecek değerin sigorta edilmesinin sistem haline getirilmesine ise tüccarlar cumhuriyeti olarak kurulan Venedik’te rastlanmaktadır. Sigortacılığın beşiği diye anılan Londra’da kurulu Lloyd’un dünyaca ünlü poliçelerinde, bugün dahi “bir anlaşmazlık halinde Lombardialı

²⁸ İlhan Erdoğan, **İsteğe Bağlı Sigorta Hizmetine Karşı Tutum**, İstanbul, Beta bs., 1993, s. 21.

²⁹ Çetinoğlu, **Türkiye’de Sigortacılık**, s. 4.

³⁰ Haydar Kazgan- Alkan Soyak- Murat Koraltürk, **Cumhuriyet’in 75 Yıllık Sigortacısı Koç Allianz**, İstanbul, Koç Allianz Sigorta A. Ş., t.y., s. 24; Ayrıca bkz. Reyegân Kender, **Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2015, s. 18, 19.

³¹ Bernstein, **Riskin Olağanüstü Tarihi**, s. 111.

³² Çetinoğlu, **Türkiye’de Sigortacılık**, s. 4.

tacirlerin hakemliğine başvurulacaktır” diye hüküm vardır.³³ Bu bilgi ise ilk sigorta uygulamasının yapıldığı yer hakkında ipucu vermektedir.

c. Osmanlı Devleti’nde Sigorta

Osmanlı Devleti’nde muhtemel zararlar hususunda yardımlaşma ve dayanışma çoğunlukla vakıflar tarafında gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte loncalar gelişerek içlerinde sigorta benzeri yardımlaşma faaliyetleri uygulanmıştır.³⁴

Osmanlı Devleti, sigorta ile 19. yüzyılda devletin ekonomisinin dışa daha açık bir sosyo – ekonomik yapıya bürünmesi ile karşılaşmıştır. Bu yıllarda devletin ekonomisinin geçirdiği en önemli değişim, geleneksel ve dışa nispeten kapalı bir yapıdandünya ekonomisi ile birleşmeye başlayan ve dışa daha açık bir yapıya geçmesi ile olmuştur. Bunu gerçekleştiren temel unsur, 1838 Baltalimanı Antlaşması ve onu izleyen diğer serbest ticaret antlaşmaları ile 1839 Tanzimat Fermanı’nın getirdiği yönetim-eğitim-hukuk reformları olmuştur. Ayrıca serbest ticaret anlaşmaları Osmanlı dış ticaretini artırıcı bir etki yapmıştır.³⁵ Yıllar boyunca Avrupa’nın ürettiği makineler Osmanlı Devleti’nin ithalatını arttırırken; Osmanlıdaki tarımsal ürünler, ihracatını arttırıcı etki yapmıştır. Anlaşmaların etkisini daha da hissedilir kılan ise hemen hemen aynı dönemlerde deniz taşımacılığında adeta devrim yapan buharlı gemiler olmuştur.³⁶

Dış ticaretle uğraşan kesimler, Avrupalıların mallarını sigortalatmaları uygulamasını izleyerek, deniz taşımacılığının risklerini karşılamak üzere nakliye sigortası talep etmeye başlamışlardır. Daha sonra İstanbul ve İzmir başta olmak üzere yabancı ve gayrimüslim nüfusun kalabalık olduğu yerlerde, özellikle bu kesimin

³³ Ali H. Neyzi, “Sigortacılık”, **Dünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VI, İstanbul, Ana bs. A.Ş., 1994 s. 549.

³⁴ Ahmet Öz, **İslami Sigortacılığın Temel Kriterleri = Basic Criteria of Islamic Insurance**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1996, s. 16.

³⁵ Esasen Avrupa’nın malları dünya piyasasına 19. Yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren yayılmaya başlamıştı. 1838 ticaret anlaşmalarından önce ise zaten Avrupa-Osmanlı ticaret ilişkileri belli bir noktadaydı. Bundan dolayı söz konusu ticaret anlaşmaları Osmanlı-Avrupa ticaretini başlatıcı değil geliştirici mahiyettedir. (Murat Baskıcı, **Osmanlı Anadolu’sunda Sigorta Piyasası: 1860-1918**, y.y., t.y., s. 2, 3).

³⁶ Baskıcı, **Osmanlı Anadolu’sunda Sigorta Piyasası**, s. 2, 3.

malları ve hayatları için güvence sağlama talebiyle yangın ve hayat sigortaları da şirketlerin faaliyet sahasına girmiştir.³⁷

d. Cumhuriyetin İlanından Sonra Sigorta

Cumhuriyetin ilanından sonra, sigortacılık sahasında hamleler yapılmış, sigortacılık alanında gerek yasal gerekse kurumlaşma açısından büyük adımlar atılmıştır.³⁸ Ayrıca milli sigorta şirketleri kurulmaya başlanmıştır.³⁹

Cumhuriyet döneminde konuya ilk yaklaşım, 1924'te İstanbul belediye başkanı olan Haydar Bey'in (Yuluğ) itfaiye teşkilatının kurulması için sigortacıları işbirliğine çağırması ve sigortacılar kulübü kurulmasına önayak olması ile gerçekleşmiştir. Kurulan bu kulüp, ilk genel toplantısını 11 Mart 1924'te gerçekleştirmiş ve itfaiye teşkilatının kurulması için aralarında 24.000 TL'nin toplanmasına karar vermiştir.⁴⁰

Ağustos 1924'te çıkarılan bir kanun ile o güne kadar yabancı dillerde (genellikle Fransızca) tutulan kayıtların Türkçe olarak tutulmaya devam edilmesi zorunlu hale getirilmiştir. 1925'te Türkiye İş Bankası ile İttihad-ı Milli Şirketi arasında işletme anlaşması yapılmış ve bunun sonucunda kurulan Anadolu Şirketi'nin yönetimi Unione de Paris'e teslim edilmiştir.⁴¹

1927'de sigortacılığın ve sigorta şirketlerinin teftiş ve murakabesi hakkındaki kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla birlikte yerli ve yabancı sigorta şirketleri denetlenmiş ve döviz çıkışı önlenmiştir. Ayrıca sigortacılık gelişmeye ve yerli sermaye ile kurulan şirketlerin sayısı da artmaya başlamıştır.⁴² Sigorta çalışmalarını kontrol etmek ve bir düzene oturtmak gerektiğini düşünen Ankara hükümeti, önce bir Reasürans Tekeli Kanunu çıkarmış ve bu kanunu işletmek üzere hükümetin ve İş

³⁷ Baskıcı, **Osmanlı Anadolusunda Sigorta Piyasası**, s. 3.

³⁸ Öz, **İslami Sigortacılığın Temel Kriterleri**, s. 16; Ayrıca bkz. Kıvanç Bayar, **Sigorta Hasar Ekspertlik Faaliyetlerinin Sigorta İşletmelerine Hasar Maliyetleri Açısından Etkileri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, T.Ü.S.B.E., Edirne, 2009, s. 13.

³⁹ Çetinoğlu, **Türkiye'de Sigortacılık**, s. 12.

⁴⁰ Neyzi, "Sigortacılık", s. 550.

⁴¹ Neyzi, "Sigortacılık", s. 550; Ayrıca bkz. Öz, **İslami Sigortacılığın Temel Kriterleri**, s. 17.

⁴² Heyet, **SEGEM Ders Notları**, y.y., t.y., s. 12.

Bankası'nın iştiraki ile 19 Temmuz 1929'da Milli Reasürans Türk Anonim Şirketi'ni kurmuştur.⁴³

1935'de durumu bozulan bir şirketi satın alan Sümerbank, bu şirketi Güven Sigorta adı ile yeniden faaliyete geçirmiştir. İş Bankası grubu da merkezindeki kuruluşun iflası üzerine zor durumda kalan Feniks şirketini Ankara Sigorta adı ile canlandırmıştır.⁴⁴

1959 yılında 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu yürürlüğe girmiştir. 1968 – 1984 yılları arasında sigorta şirketi kurulmasına izin verilmemiştir. Bu yasaktan sonra verilen izinle sigorta şirketleri sayısında hızlı bir artış görülmüştür. 7397 sayılı kanun ve ilgili diğer mevzuatın sigorta hizmetleri hakkında Sanayi ve Ticaret Bakanlığına verdiği görev ve yetkiler 18 Aralık 1987 tarihli ve 303 sayılı kanun hükmünde kararnameyle Başbakanlığa ve ardından Hazine Müsteşarlığına devredilmiştir. 9 Aralık 1994 tarihli ve 4059 sayılı Hazine Müsteşarlığı Teşkilat kanunu ile Sigortacılık Genel Müdürlüğü kurulmuş aynı kanunla Sigorta Murakabe Kurulu, Sigorta Denetleme Kurulu adı altında Hazine Müsteşarlığı merkez denetim birimlerine dahil edilmiştir. 2007 senesinde ise günün ihtiyaçlarına cevap veremeyen 7397 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmış ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu yasalaştırılmıştır.⁴⁵ Son olarak 1 Temmuz 2012 tarihli 6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda 6. Kitap Sigorta Hukuku'nu düzenlemiştir.⁴⁶

5. Sigortanın İşlevleri

Sigortacılık, yalnızca rizikoların meydana gelmesi halinde bu zararların giderilmesinden ibaret bir yapılanma olmayıp sahip olduğu özellikler sebebiyle ekonomide bir takım işlevleri de yerine getirmektedir.⁴⁷ Sigorta kurumunun işlevleri, “Mikro İşlevler” ve “Makro İşlevler” olarak iki başlık altında ele alınabilir.

⁴³Neyzi, “Sigortacılık”, s. 550.

⁴⁴Neyzi, “Sigortacılık”, s. 5.

⁴⁵ Heyet, **SEGEM Ders Notları**, s. 12.

⁴⁶ Kender, **Hususi Sigorta Hukuku**, s. 22.

⁴⁷ Heyet, **Pazarlama ve Parakende: Sigorta Muhasebesi**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 2011, s. 3.

a. Sigortanın Mikro İşlevleri

1) Dayanışma İşlemleri Organizasyonu Olması

Sigorta, aynı riske maruz bireyler ya da işletmelerin, bu riskin olumsuz sonuçlarından korunmak amacıyla sigorta şirketi bünyesinde bir fon oluşturmaları, meydana gelen bu fondan hasarların karşılanması esasına dayanan bir dayanışma organizasyonu, bir risk yönetim türüne denilmektedir.⁴⁸

2) Sigortalılarda Güven Duygusu Oluşturması

Sigortanın en önemli fonksiyonunun, bireylere ve ticari işletmelere ekonomik ve sosyal hayatta “güvende olma” duygusunu sağlamak olduğu savunulmaktadır.

Bir takım kimselerin savunduğunun aksine sigorta, riskleri ortadan kaldırmaz.⁴⁹ Mesela, kişi tarafından, yangına karşı önlemler alınabilir ama bu alınan önlemler, yangının çıkmayacağı anlamına gelmemektedir. Bir başka örnek olarak, şahsın düzenli spor yapması ya da düzenli sağlık kontrolüne gitmesi onun ölmeyeceği anlamına gelmemektedir.⁵⁰ Sigorta, oluşan tehlikelere karşı kişilere yardım ederek yani oluşan tehlikenin hasarlarını tazmin edeceğini vadederek, kişinin kendisini geleceği için güvende hissetmesini temin etmektedir.

3) Girişimcinin Kararını Etkilemesi

Girişimci, belirsizliklerin fazla olduğu ortamlarda, alternatifleri değerlendiremediği için sağlıklı kararlar veremeyebilir. Verimliliğini arttıracaklarını bilse bile bazı riskleri göze alamayabilir. Henry Ford’un dediği gibi: “New York şehri, iş adamları tarafından değil, sigortacılar tarafından meydana getirilmiştir. Sigortacılar olmasaydı, bir sigara izmaritinin küle çevirebildiği gökdelenleri hiçbir iş adamı inşa etmeye cesaret edemezdi.”⁵¹

⁴⁸Uralcan, **Temel Sigorta Bilgileri**, s. 51.

⁴⁹ Muhammed Baltacı, **Ukudü’t-te’mîn min vicheti’l-fikhi’l-İslamî: Dirase müstev’ibe li-kaffeti vichati’n-nazar fi akdeyi’t-te’mîni’t-ticari ve’t-teavuni**, Kahire, Darü’s-selam 2008, s. 145.

⁵⁰Murat Özbolat, **Temel Sigortacılık**, Ankara, Seçkin yayıncılık, 2006, s. 27.

⁵¹Perçem Başak Hızlı, **Sigorta Sektörünün Gelişimi, Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Uygulaması**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ç.Ü.S.B.E., Adana 2007, s. 22.

Girişimcinin, büyük ve gerçekleştiğinde yıkımlara neden olacak risklerini, küçük ve belirli ödemeler karşılığında güvence altına alma imkânına sahip olduğu takdirde cesaretinin artacağı öngörülmektedir. Bunun neticesi olarak girişimcinin, büyük ve sıradan olmayan yatırımlara girebileceğı, riskleri takip etmenin stresinden kurtulacağı ve kendisini tümüyle işine verebileceğı düşünölmektedir.⁵²

4) Fiyatların Daha Gerçekçi Bir Düzeyde Oluşmasını Sağlaması

Ürünlerin fiyatı temelde “maliyet+kar” olarak hesaplanmaktadır. Girişimcinin uğradığı zararları kendisinin karşılaması halinde, bunları ürün fiyatlarına yansıtacağı muhakkak görölmektedir. şayet girişimci ya da bir işletme, fiyatlara şüpheli borçlar, yangın, hırsızlık ya da nakliyat ile ilgili olumsuz tahminlerini kendi görüşlerine göre yansıtırsa, fiyatların gerçekçi bir düzeyde oluşmaması ve maliyetin çok artması doğal görölmektedir. Hatta bu durumda, gerçekleşme olasılığı olan riskleri bile maliyete yansıtmak mevzu bahis olabilecektir. Hâlbuki sigorta teminatı altına alınan risklerin maliyeti, diğeri maliyetlerle karşılaştırılamayacak kadar azdır. Ayrıca sigorta sisteminin, risklerin yönetimi konusunda en makul maliyeti temin eden bir sistem olduğu ifade edilmektedir. Bunun sebebi olarak da bu kurumda risklerin paylaşımının, çok büyük gruplara dağıtılması gösterilmektedir. Bununla birlikte sigortacıların güvence altına aldığı risklerde büyük sayılara ulaşmanın sağladığı düşük maliyetin, fiyatlara daha reel şekilde yansıyacağı ve fiyatların daha gerçekçi bir düzeyde oluşacağı öngörülmektedir.⁵³

b. Sigortanın Makro İşlevleri

Bu işleve ekonomik işlev de denilmiştir. Risk ve sigorta sorunlarına yaklaşım ne şekilde olursa olsun, sigorta müessesesinin varlığı bütün ekonomik ünitelerin performansını etkilemektedir. Bu da kaynakların en iyi şekilde dağılımını ve milletlerin ekonomik gelişmesini ilgilendirmektedir.⁵⁴ Bu işlevler şunlardır:

⁵²Uralcan, **Temel Sigorta Bilgileri**, s. 52.

⁵³Uralcan, **Temel Sigorta Bilgileri**, s. 54.

⁵⁴Uralcan, **Temel Sigorta Bilgileri**, s. 56.

1) Sigortanın, Ekonominin Önemli Tasarruf Kaynağı Olması

Ekonomik gelişme gereği her toplumun, sermaye birikimine önem vermesi gerekir. Çünkü dengeli bir büyüme, ekonomik kaynakların varlığını gerektirmektedir. Kaynakların oluşabilmesi için de sermayenin biriktirilmesi gerekmektedir. Planlanan büyüme hızının gerçekleşebilmesi için gerekli sermaye birikimi ancak tasarruf ve dış kaynakların yeterli miktarda elde edilmesi ile gerçekleşebilmektedir.

Sermaye teşekkülü, gelirlerden tüketilmeyip tasarruf edilen meblağların sermaye mallarına çevrilmeleri ile gerçekleşir. Bazı kesimler tarafından, gelir düzeyi yükseldikçe tasarrufun da artacağı ileri sürülmektedir. Gelir düzeyinin bir fonksiyonu olarak tasarruftan bahsedildiğinde ise kişisel tasarruflar öne çıkmaktadır. Kişilerin, gelirlerinden kendi istekleri ile yaptıkları tasarruflar genellikle tasarruf sandıkları, bankalar, hayat sigortaları, diğer sigorta hizmetleri ve benzeri kurumlar aracılığıyla toplanarak, ikraz yoluyla ya da değişik vasıtalarla yatırıma fon olmaktadır. Yahut bu şekilde hisse senedi vs. alımına hazır bir kaynak haline gelmektedir.

Sigortacılar, özellikle hayat sigortaları vesilesiyle kişilerin tasarruf yapmalarını sağlamaktadırlar. Ayrıca hayat dışı sigortalarda ödenen primler, tasarruf olarak sayılmıştır. Çünkü bu primler, hasar ödemeleri yapılınca kadar sigorta şirketinde, ikraz, hisse senedi, gayrimenkul vb. satın alma yoluyla yatırımlarda değerlendirilmektedir. Bu değer birikimleri yatırım alanlarına sevk edildiklerinde milli geliri arttırmaktadır. Geliri artan şahısların ise daha fazla tasarruf yapabilme olanağına sahip oldukları ileri sürülebilir. Bununla birlikte başarılı uluslararası sigorta ve reasürans şirketleri, ülkeye döviz kazandırarak dış ödemeler için nakit olanakları sağlamaktadırlar.⁵⁵

Türkiye’de 1999 ve 2001 ekonomik krizini yaşayanların hatırlayacağı üzere, bu tarihlerde ülkenin en büyük problemi, hazinenin kısa vadede borçlanarak kaynak bulamamış olmasıydı. Hatta ülke, kısa vadeli zorunlu borçlarını karşılayacak kaynak bile bulamamıştır. Para piyasasından borçlanılan fonlar genellikle kısa vadeli

⁵⁵Uralcan, **Temel Sigorta Bilgileri**, s. 59.

fonlardan oluşur. Oysa ülkelerin yatırım yapmaları için uzun vadeli borçlara ihtiyaçları vardır. Bu tür kaynaklar için en önemli enstrüman ise sigorta sektörünün oluşturduğu fonlardır. Özellikle hayat sigortaları gibi küçük tasarrufların küçük birikimlerinden oluşan 20-30 yıl vadeli fonlar, uzun vadeli olarak borçlanmak isteyen ülkelerin vazgeçilmez kaynağını teşkil etmektedir. Bundan dolayı da birçok ülke tarafından bu tür sigortalar, devlet politikası olarak desteklenmektedir.⁵⁶

2) Sosyo-Ekonomik Çöküntü ve Kayıpların Önleyicisi Olması

Risk, insanlık tarihinden itibaren hep var olagelmıştır. Risklere karşı tedbirli olan ve güvencesi bulunan kişiler, dikkatsiz ve tedbirsiz olanlara göre daha az zararla kurtulabilmektedirler. Riskler gerçekleştiğinde, mal veya can kayıpları olmakta, insanlar maddi veya manevi zorluk çekmektedirler. Bunların yanında işyerlerinin kapanması, girişimcilerin iflası, aile dağılmaları, yoksulluk gibi sosyo-ekonomik çöküntüler, kaçınılmaz hale gelmektedir. Sigortalar, oluşacak tehlikenin sonucunu pek çok insana dağıtarak risklerin gerçekleşmesinden doğan sosyo-ekonomik çöküntülerin önünü almakta veya bu çöküntüleri minimize etmektedir.

Sigortacının tazmin etme mükellefiyeti doğal olarak sigortacıyı, bu tehlikeyi önleyecek bir takım tedbirler almaya götürür. Sigortacılar tarafından riskleri önlemeye dönük gayret sarf edilmezse, hasarların artacağı muhtemeldir. Hasar durumları ise sigorta şirketlerini zora sokabilmektedir.⁵⁷ Bunlardan dolayı sigorta şirketi, riskin gerçekleşmesini önlemek için elinden gelen gayreti sarf ederek sigortalının, kazaları azaltma ve benzeri çalışmaları yapmasını sağlar. Rizikoları önleme ve asgariye indirme konusunda sigortacılar, sigortalıların koruma ve kurtarma teknikleri öğrenmelerini sağlayarak oluşan rizikolardan en az külfetle kurtulma imkânı sağlamış olurlar.⁵⁸ Yangın sigorta teftişi, -hayat sigortası için- doktor ve hemşire hizmetleri, taahhüt veren şirketler açısından işverenle ilgili tahkikat yapılması, otomobil ve fabrikaların denetimi, kaza azaltma ve benzeri çalışmalar, aslında tehlikenin olumsuz sonuçlarını azaltmak için düşünülmüş

⁵⁶Özbolat, **Temel Sigortacılık**, s. 29.

⁵⁷Uralcan, **Temel Sigorta Bilgileri**, s. 60.

⁵⁸ Hilmi Acinan, **Sigortaya Giriş**, İstanbul, Can Matbaa, 1998, s. 22.

önlemlerden bazılarıdır. Bu çalışmalar sigorta şirketleri tarafından gerçekleştirilmekte, gözetilmekte ve desteklenmektedir.⁵⁹

3) Ülke Ekonomisi İçin Üretim Oluşmasını Sağlaması

Risk gerçekleştiği zaman, ülke ekonomisinde oluşturacağı kaybı vurgulamak gerekir. Buna, 17 Ağustos 1999 tarihinde Marmara Bölgesinde gerçekleşen büyük deprem sırasında TÜPRAŞ'ın gördüğü hasarın, ülke ekonomisinde oluşturmuş olduğu büyük kayıp örnek olarak verilebilir. Ülke ekonomisi açısından, depremin oluşturduğu ekonomik kayba ek olarak bir de kendi başına çok büyük yatırım gerektiren TÜPRAŞ'ın hasar görmüş olması eklenecekti. Eğer sigorta yaptırılmamış olsaydı yeniden inşası için yerli kaynak kullanılmasının tam bir felaket olacağı malumdur. TÜPRAŞ'ın sigorta yaptırılmış olması nedeniyle, hasar çok kısa sürede telafi edilip, en kısa zamanda üretime başlanarak ülke ekonomisine gerekli olan istihdam, üretim ve katma değer oluşturulabilmiştir.

Ayrıca bir işletmenin, hasar sonrası faaliyetlerini devam ettiremeyerek kapanması durumunda ortaya çıkacak sorunlar düşünülürse, sigortanın ülke ekonomisine ne kadar büyük katkı yaptığı daha kolay anlaşılabilmektedir.⁶⁰

4) Uluslararası Ekonomik İlişkileri ve Ticareti Geliştirmesi

Sigortacılık, riskin en yoğun olduğu taşımacılık alanında ilk faaliyetlerini göstermiştir. Hammurabikanunlarında kervan soygunlarına karşı alınan hükümlerde sigortacılığa benzer ilk düzenlemeler; Ortaçağ'da İtalya'nın Pisa, Cenova, Floransa ve Venedik kentlerinde deniz taşımacılığında uygulanan sigortacılığa benzer ilk denemeler; aynı şekilde 2000 yıl önce Uygur Türklerinin Orta Asya'da ticaret sırasında kullandığı "selametname" adlı belgeler ile tesis edilen ve sigortacılıkla bağdaştırılabilecek organizasyonlar göstermektedir ki insanların sigortaya ihtiyaçları, büyük ölçüde ticari faaliyetler sonucu, malın nakliyesini sağlama amacıyla doğmuş ve gelişmiştir.⁶¹

⁵⁹Uralcan, **Temel Sigorta Bilgileri**, s. 60.

⁶⁰Özbolat, **Temel Sigortacılık**, s. 30, 31.

⁶¹Uralcan, **Temel Sigorta Bilgileri**, s. 62.

Küreselleşen, ülkeler arası duvarların yıkıldığı günümüz dünyamızdaherhangi bir yerde üretilen ürün, kısa zaman sonra çok uzak başka bir yerde tüketilebilmektedir. Ülkeler arası gelişen ticaretin bu kadar yoğunlaşmasında ise sigortacılığın öneminin büyük olduğu vurgulanmaktadır.⁶²Çünkü bölgeler, hatta kıtalar arası yapılan bu ticarete meydana gelebilecek zararları karşılayan sigorta olmasaydı, günümüz dünyasında ticaretin bu boyutlarda olmasının mümkün olmayacağı ifade edilmektedir.⁶³

6. Risk, Risk Faktörleri ve Risk Unsurları

a. Riskin Tanımı

Risk, iktisatçılar, sigortacılar ve istatistikçiler tarafında farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Knight riski, “ölçülebilir belirsizlik” olarak tanımlarken Pfeffer, “olasılıkla ölçülebilen tehlikeler bileşimidir” şeklinde tanımlamıştır. Belirsizlik, düşünceyle ilgiliykenrisk, gerçek bir durumdur. Bir diğer ifadeyle risk, bir olayın gerçekleşen sonucunun, beklenen sonucundan önemli derecede sapmasının objektif olasılığıdır. Sigorta matematiğinde ise risk, “zararlar ve kayıpların belirsizliği” olarak tanımlanabilir.

Özelliklerine göre riskler sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmada temel risk ve özel risk ayrımı önemlidir. Temel risk, kaynakları ve sonuçları bakımından bireysel değildir. Bu risk sonucu ortaya çıkan kayıplara şahıslar, kendi fiilleriyle neden olmamıştır. Bunların büyük çoğunluğu toplumdaki siyasal ve sosyo-ekonomik bunalımlardan kaynaklanmaktadır. Bu risk grubuna harpler, enflasyon, işsizlik vb. örnek verilebilir. Bu riskler, sonuçları itibariyle bütün bir toplumu etkilemektedir. Özel riskler ise bireysel olaylar sonucu oluşmaktadır. Bu riskin doğuş nedeni de etkileri de bireyseldir. Bu risk sınıfına bankanın soyulması, evin yanması, sürücünün kaza yapması ve ölmesi vb. örnek verilebilir. Diğer önemli ayrım ise yalın ve arınmış risk ayrımıdır. Yalın riskte hem kazanma hem de kaybetme olasılığı vardır. Buna, kumar ve bahis oyunlarında karşılaşılan risk örnek verilebilir. Arınmış riskte ise

⁶²Özbolat, **Temel Sigortacılık**, s. 31.

⁶³Uralcan, **Temel Sigorta Bilgileri**, s. 64.

sadece kaybetme ya da kaybetmeme bahis mevzuu iken kazanma olasılığı yoktur. Buna da sigorta örnek verilebilir.⁶⁴

İnsanın olmasını istemediği türden bir olayın gerçekleşip gerçekleşmemesi konusunda endişelenmesi ve gelecekte kendisini nelerin beklediğini bilememesinin sonucu olarak risk, kişilerin iç dünyasında belirsizlik duygusu ve endişe meydana getirmektedir.⁶⁵ Bu noktada sigorta şirketi, gerçekleşecek olan bu riski sigortalı kimseden kendi üzerine transfer etmekte ve sigortalıyı belirli ölçüde güven duygusuna kavuşturmaktadır. Bu kısımda riski nasıl belirleyeceğimiz hakkında bilgi verdiğinden risk faktörleri ve risk unsurları ele alınacaktır.

b. Risk Faktörleri

Riske bağlı olarak bireylerin karşılaşacağı olumsuz sonuçların kaynakları, sosyal, fiziksel, ekonomik ve politik olarak dört kısımda ele alınabilir.⁶⁶ Bu kaynakların her birisinin özetle ele alınması konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

1) Sosyal Risk Faktörleri

Sosyal risk faktörleri, bireyin içinde bulunduğu sosyo-kültürel ortamda kural dışı davranan kişilerin oluşturduğu davranışlar ile bireysel yetersizlik, kusur veya geçici olumsuzlukların doğurduğu faktörlerdir. Bu riskleri *hırsızlık, tahripkârlık(vandalizm) ve kazalar* oluşturmaktadır.⁶⁷

2) Fiziksel Risk Faktörleri

Günlük hayatta karşılaşılan risklerin bir kısmının oluşmasında, içinde yaşanılan fiziksel ortam etkili olmaktadır. Fiziksel ortama bağlı risk faktörlerinin oluşturduğu olumsuz sonuçlar bazen ülke çapında ekonomik ve sosyal kayıpların meydana

⁶⁴ Özdemir Akmut, **Hayat Sigortası**, s. 26, 27.

⁶⁵ Erdoğan, **İsteğe Bağlı Sigorta Hizmetine Karşı Tutum**, s. 8, 9.

⁶⁶ Erdoğan, **İsteğe Bağlı Sigorta Hizmetine Karşı Tutum**, s. 8, 9.

⁶⁷ Erdoğan, **İsteğe Bağlı Sigorta Hizmetine Karşı Tutum**, s. 9, 10.

gelmesine, toplum için derin üzüntülerin ortaya çıkmasına yol açabilmektedir.⁶⁸ Bu riskleri *hava hareketleri, erozyon, deprem vb. doğal tehlikeler* oluşturmaktadır.

3) Ekonomik Risk Faktörleri

Bu tür risk faktörleri, modern hayatın ortaya çıkardığı risk faktörlerindensayılmıştır. Günümüzde büyük çaplı iş yapan ve çalışma hayatında yüksek konuma gelen insanları bekleyen risklerin büyük bir kısmı ekonomik kaynaklıdır. Dünya ve ülke ekonomilerinde görülen özel gelişmeler, hükümetlerin aldıkları ekonomik kararlar ve bölgesel savaşlar gibi ekonomiye olumsuz yansıyan faktörler, kişileri ve toplumları beklenmeyen olumsuzluklarla karşı karşıya bırakabilmektedir. Bu tür olumsuzlukların meydana getirdiği depresyon dönemlerinde insanlar işsiz kalabilmekte, emeklilik gelirleri azalabilmekte ve benzeri istenmeyen sonuçlar meydana gelebilmektedir. Yine bu olumsuzluklar sonucunda işletmeler kapanabilmekte, ülke ekonomisinde söz sahibi olan sanayiciler, tüm çabalarına rağmen iflas edebilmektedirler. Belirtilen türden olumsuzluklar, insanların ekonomik risk faktörlerine bağlı olarak karşılaştığı olumsuzluklara örnek olarak gösterilmektedir.⁶⁹

4) Politik RiskFaktörü

Siyasilerin ekonomiye yapmış oldukları müdahaleler, zorlayıcı tedbirler vb. uygulamalar risk oluşturabilmektedir. Mesela; bankalardaki mevduatlara, hükümet politikası olarak el konulma riski her zaman bulunmaktadır. Bununla birlikte faaliyetleri sebebiyle bankalara sözleşme engellemesi konulabilmekte ve tekel uygulamasınagidilebilmektedir. Ayrıca hükümetler tarafından politik risk nedeniyle komşu ülkelere her an savaş ilan edilebilmektedir.⁷⁰

c. Risk Unsurları

Yukarıda zikredilen risk faktörlerinin sigorta şirketi tarafından “risk” olarak kabul edilebilmesi ve teminat altına alınabilmesi için bir takım gerekli unsurlar bulunmaktadır. Bunlar ise şu şekilde sayılabilir:

⁶⁸Erdoğan, *İsteğe Bağlı Sigorta Hizmetine Karşı Tutum*, s. 11.

⁶⁹Erdoğan, *İsteğe Bağlı Sigorta Hizmetine Karşı Tutum*, s. 12.

⁷⁰ Özbolat, *Temel Sigortacılık*, s. 71.

Risk müstakbel olmalıdır. Yani akit sırasında gerçekleşmemiş ama ileride gerçekleşebilir olmalıdır. Risk muhtemel olmalıdır. Yani riskin gerçekleşmesi kesin olmamalı, ihtimal dahilinde olmalıdır. Risk belirsiz olmalıdır. Yani riskin nerede, ne zaman ve nasıl gerçekleşeceği önceden bilinmemelidir. Risk yasal olmalıdır. Yani kanuna ve ahlaka uygun olmalıdır.⁷¹

7. Sigortanın Tarafları ve Sigorta Primi

a. Sigortanın Tarafları

1) Sigortacı

Sigortacı, prim diye adlandırılan bir ücret karşılığında ortaya çıkan zararı sigorta sözleşmesi uyarınca tazmin eden ya da tazmin edilmesini sağlayan kuruluştur.⁷²

2) Sigortalı

Sigortalı, prim denilen bir ücret karşılığında para ile ölçülebilir bir menfaatini ya da zarara uğrama rizikosunu bir sözleşmeyle sigortacıya devreden gerçek veya tüzel kişiyi temsil etmektedir.⁷³

3) Sigorta Ettiren

Sigorta ettiren, sigortalıyla sözleşme yapan kimseyi temsil etmektedir. Genellikle sigorta ettiren, aynı zamanda sigortalı olmaktadır. Buna mukabil sigorta ettiren ile sigortalı farklı kişiler de olabilmektedir. Bu durum, başkası adına yapılan sigortalarda görülmektedir. Sigorta ettiren ile sigortalının farklı kişiler olması halinde sözleşmeden doğan prim ödeme borcu, bildirimde bulunma ve ihbar yükümlülükleri sigorta ettiren kişiye ait olmaktadır.⁷⁴

⁷¹Heyet, **Sigorta Temel Bilgileri**, İstanbul, Türk Nippon Sigorta, t.y., s. G.B. 7; Ayrıca bkz.Özbolat, **Temel Sigortacılık**, s. 106, 107.

⁷²Heyet, **Temel Sigorta**, s. G.B. 2.

⁷³Heyet, **Temel Sigorta**, s. G.B. 2.

⁷⁴ Heyet, **Temel Sigorta**, s. G.B. 2.

4) Lehtar

Lehtar, sigortanın sonuçlarından istifade eden şahsa denilmektedir. Bu kişi, ölüm şartlı hayat sigortalarında bariz şekilde görülmektedir. Hayatını ölüm şartlı sigorta ettiren kimse vefat ederse, sigorta bedeli normal olarak yasal varislerine kalmaktadır. Fakat sigorta ettiren isterse, herhangi bir kişiyi de sigortadan istifade eden kimse olarak gösterebilme hakkına sahiptir. Bu şahsa lehtar yani sigortadan faydalanan şahıs denilmektedir.⁷⁵

b. Sigorta Primi

Prim, sigorta şirketlerinin üstlendiği riske karşılık sigorta ettirenin ödeme yükümlülüğü bulunduğu güvence satın alma fiyatı ya da ücretidir. Prim, deneyimler sonucu veya matematiksel model ya da istatistiksel bilgiler sonucu elde edilen bir oranın, azami teminat değeri ile çarpımından elde edilmektedir. Bu oran belli bir dönemde, belirlenen bir zarar karşılığında belirli bir kişi veya mali menfaat için, özel bir sigorta sözleşmesindeki birim fiyatı temsil etmektedir.

Sigorta şirketleri, yardım müessesesi değil ticari bir kuruluştur ve amaçları kâr elde etmektir.⁷⁶ Bundan dolayı sigorta şirketleri, meydana gelen hasarı tazmin etmek için prim almaktadır.

8. Sigorta Şirketinin Mali Yükümlülüğünü Azaltıcı Tedbirler

a. Konservasyon

Sigorta şirketinin, teminat altına aldığı riskin, şirketin mali durumunu dikkate alarak üzerinde sakladığı risk kısmına konservasyon, diğer bir ifadeyle “saklama payı” denir.⁷⁷

b. Koasürans

Birlikte sigorta demek olan koasürans, iki veya daha çok sigorta şirketinin bir riski bölüşmesi halidir.⁷⁸

⁷⁵Özbolet, **Temel Sigortacılık**, s. 82, 83.

⁷⁶Uralcan, **Temel Sigorta Bilgileri**, s. 102.

⁷⁷ Ömür Genç, **Sigortacılık Sektörü ve Türkiye’de Sigorta Sektörünün Fon Yaratma Kapasitesi**, Ankara, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., 2002, s. 16.

c. Reasürans

Reasürans, kelime anlamı olarak tekrar sigorta demektir. İstılahta ise sigorta şirketinin üzerine aldığı rizikoları, farklı bir sigorta şirketine tekrar sigorta ettirmesi anlamına gelmektedir. Sigorta şirketinin sermayesi ne kadar fazla olursa olsun, sigorta değerleri büyük rakamlara ulaştığında ya da birkaç büyük hasar peş peşe vuku bulduğunda bir tek sigorta şirketinin öz varlıkları, bu zararları tazmin etmesi mümkün görülmemektedir. Bu nedenle sigorta şirketleri, üzerlerine aldıkları risk oranında kendilerini yeniden sigorta ettirir. Sigorta şirketlerinin kendilerini yeniden sigortalatma işlemine “reasürans” denilmektedir.

Reasüransın gerçekleşebilmesi için ilk olarak sigorta ettiren ile sigortacı arasında bir sigorta işlemi gerçekleşmelidir. Daha sonra sigorta şirketi, üzerine aldığı risk oranında kendisini sigorta ettirebilmektedir.⁷⁹

Sigorta şirketleri, sigortalılardan riski üzerine aldığı anda pek çok şahıs sigortalı olmuş olur. Daha sonra sigorta şirketleri üzerlerine aldıkları bu riskleri, büyük sayılara dağıtmak amacıyla reasürans şirketlerine tekrar sigortalatır. Riski biraz daha dağıtmak isteyen reasürans şirketleri ise kendi aralarında sigorta işlemi yapar. Sonuçta reasürans sayesinde herhangi bir ülkedeki belli bir şahsın riski, – büyük sayılar kanunu uyarınca- bütün dünyaya yayılmış olur.⁸⁰

C. TEKÂFÜLE DUYULAN İHTİYAÇ

Tekâfüle ihtiyaç, alimlerin çoğunluğu tarafından konvansiyonel sigortanın garara, faize, kumara veya haram kılınmış müşterek bahislere yol açmasından,⁸¹ bunların sonucunda bu akdin haram olmasından ve Müslüman müteşebbislerin yardımlaşma kurumuna olan gereksinimlerinden ileri gelmektedir. Aşağıda son dönem alimlerimizin sigorta akdine yaklaşımları incelenecektir:

⁷⁸ Genç, **Sigortacılık Sektörü**, s. 17.

⁷⁹ Özbolat, **Temel Sigortacılık**, s. 207.

⁸⁰ Uralcan, **Temel Sigorta Bilgileri**, s. 124.

⁸¹ M. Ahmet ez-Zerka, A. Muhammed Abdülaziz en-Neccâr, **İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta**, çev: Hayreddin Karaman, İstanbul, İz Yayıncılık, 2003, s. 189

Konuyla ilgili ilk görüş tespit edilebildiği kadarıyla İbn Âbidin tarafından zikredilmiştir. O, sigortayı caiz görmemektedir. Mısır müftüsü Rafî'nin ise İbn Âbidin'den farklı bir sonuca ulaşmasına rağmen sonradan uzunca bir süre Mısır müftülüğü yapan Bahit el-Mutiî, İbn Âbidin'in görüşünü benimser. Osmanlılarda ise 1870 yılında şeyhülislam kapısından sigorta ile ilgili ilk fetva alındığı bilinmektedir. Bu yıllardan sonra farklı resmi kurumlardan ve alimlerden sigorta ile ilgili farklı görüşler zikredilmiştir. 1960'lı yıllardan sonra ise sigorta konusu detaylı biçimde ele alınmıştır. Sigorta ile ilgili ana görüşler ve bunların teorik esasları büyük ölçüde bu yıllarda ortaya konmuştur.⁸² Son dönem alimlerinin sigortaya yaklaşımı irdelendiğinde karşımıza üç farklı görüş çıkmaktadır.

Bunlardan birinci görüşü temsil edenler sigortanın hiçbir türünü caiz görmemektedirler. Muasır ulema arasında sigortanın bütün nevilerini haram görenler, ekseriyeti teşkil etmektedir. Çoğunluk ulemanın bu konudaki delilleri, zarar sigortalarının garara, faize, kumara veya haram kılınmış müşterek bahislere veborcun borçla mübadelesine benzemesidir. Hayat sigortalarında ise Allah'ın (c.c.) kaza ve kaderine karşı bir cüret olduğu iddia edilmektedir.⁸³ Ayrıca bazı alimler sigortaya, İslam hukukunun yürürlükte olduğu toplumlarda ihtiyaç olmadığı görüşünü dile getirmiştir. İbn Abidin, İbn Hazm Ferid, Abdullah Kalkıyli, Mustafa Zaid, Müftü Muhammed Şafi, Celal Mustafa Sayyad, Şevket Ali Han, Muhammed Abduh, Muhammed Mutî'î, Selim Matar el-Beşrî, Hasûne en-Nevevî, Bekrî Âşûr es-Sarfî, Muhammed Buhatî, Muhammed Ferec es-Senhûrî, Abdurrahman Mahmud, Ebû Zehra, Abdussettar Ebu Gudde, Fahrud-din el-Hasanî, Aysûvî Ahmed Aysûvî, Necmeddin el-Vaiz, Emced ez-Zehavî, Azmi Atıyye, Ahmed Harisi, Muhammed el-Cevad b. Abdusselam es-Saklî el-Hüseynî, Muhammed Ali Sayis, Taha Dînarî, Abdullatif es-Sübkî, Muhammed Mebruk bu görüşü savunan alimlerdendir.⁸⁴

⁸² Hacak, "Sigorta", s. 35, 37.

⁸³ ez-Zerka, en-Neccâr, **İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta**, s. 189, 190; Ayrıca bkz. Hacak, "Sigorta", s. 189; Ayrıca bkz. Faruk Beşer, **İslâm'da Sosyal Güvenlik**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1987, s. 131, 132, 133; Ayrıca bkz. Hacak, "Sigorta", s. 37.

⁸⁴ Mustafa Avcı, **İslam'a Göre Sigorta**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1987, s. 34, 100; Ayrıca bkz. Karadâgî, **et-Te'mînu't-tekâfüliyyü'l-İslami**, s. 147- 160.

İkinci görüşü tercih edenler faizle alakası bulunmamak şartıyla sigortanın bütün türlerini caiz görürler. Bu grubu oluşturan alimlerin ortak görüşü, sigortanın bütün nevilerinin cemiyete fayda getirdiği ve yardımlaşma organizasyonu olduğu şeklindedir. Bu alimler, sigorta akdinin bütün nevilerinin belirtilen mahzurlardan beri olduğunu savunmaktadır. Onlara göre mevcut sigorta akdinde toplanan meblağ işletilirken faizden kaçınılması halinde sigorta, İslam hukukuna uygun hale gelmektedir. Abdullah Sıyam, Muhammed Yusuf Musa, Mustafa Ahmed ez-Zerka, Ali el-Hafif, Muhammed el-Behiy, Senusi, Ruhani, Tahavi, Taki Emini, Mahmud Ahmed, Mannan, Sıddıkî, Cafer Şehidî, Avad ve Abdurrahman İsa ise bu görüşü savunan alimlerdendir.⁸⁵

Üçüncü görüşü savunan alimler ise bir karara varamamış veya bir kısmı daha ziyade menfî görüşe meyilli olmakla beraber sigortayı kısımlara ayırmışlardır. Bu grupta sayılabilecek alimler sigorta mevzuunda ya tereddüt içindedirler ya meşhur olan görüşe tabi olarak sigortaya haram demektedirler yahut da menfî görüşe yatkın olmakla birlikte sigortayı kısımlara ayırmaktadırlar.⁸⁶

Yukardaki taksimde de görüldüğü üzere muasır alimlerin çoğunluğu tarafından sigorta akdi haram görülmüştür. Bunun sonucunda ise 1980’li yılların başında sigortaya alternatif ve Batı’daki örneklerine benzer “tekâfûl” ya da İslamî sigorta adını taşıyan müesseseler kurulmaya başlanmış ve her geçen gün İslam dünyasında yaygınlık kazanmıştır.⁸⁷

⁸⁵ Avcı, **İslam’a Göre Sigorta**, s. 101; Ayrıca bkz. ez-Zerka, en-Neccâr, **İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta**, s. 191; Ayrıca bkz. Karadâgî, **et-Te’mînü’t-tekâfüliyyü’l-İslami**, s. 154; Ayrıca bkz. 37.

⁸⁶ ez-Zerka, en-Neccâr, **İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta**, s. 189, 190; Ayrıca bkz. Hacak, “Sigorta”, s. 37.

⁸⁷ Hacak, “Sigorta”, s. 37.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK VEKALET VE MUDARABE TEKÂFÜL MODELLERİNİNMEŞRÛİYETİ VE İŞLEYİŞİ

Bu bölümde vekalet ve mudarabe tekâfûl modellerinin her ikisinin ortak noktası esas alınarak tekâfûl sistemi ortaya konulacaktır. Bununla birlikte tekâfûl

sisteminde uygulanan diğer akit türlerinden bazıları zikredilecektir. Ayrıca konvansiyonel sigorta ile tekâfûl sistemi karşılaştırılacaktır.

I. VEKALET VE MUDARABE AKİTLERİ ÇERÇEVESİNDE GENEL OLARAK TEKÂFÛL SİSTEMİ

A. Tekâfûl İle İlişkilendirilebilen Uygulamalar

Tekâfûl sistemi, İslamî esaslara dayanan bir oluşum olduğu için bu sistemin tarihi Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemine kadar uzanır. O dönemde Medine’de insanlar arasındayardımlaşma ve yardımlaşma olmakla birlikte devlet tarafından da yardımlaşma ve yardımlaşma temeli üzere bina edilen kurumlar bulunmaktaydı. İlk dönem uygulanan bu müesseselere “kardeşlik”, “devlet (beytûlmâl)”, “âkile”, “kasâme”, “zekat ve sadaka”, “vakıf” ve “sandıklar” örnek verilebilir.

1. Kardeşlik

Hz. Peygamber (s.a.v.), hicretten sonra Medine’de ilk olarak ensar ve muhacir arasında bir kardeşlik bağı kurmuştur. Bu kardeşlik bağı, belli başlı sonuçları olan bir kardeşliktir. Ortaya çıkan bu karşılıklı bağ içerisinde her iki taraf da çalışacak, ortaya çıkan kârı ise bölüşeceklerdi. Hatta birbirlerinin mirasçısı olacaklardı. Daha sonra Medine’ye gelen muhacir, Medine’nin ekonomik yapısı ile iyice bütünleştiklerinde Hz. Peygamber (s.a.v.) aralarında kan akrabalığı bulunanlar dışında birbirlerine mirasçı olabilme koşulunu iptal etmiştir.⁸⁸

2. Devlet (Beytûlmâl)

Beytûlmâl, “Devlete ait malların korunduğu fiziki mekanı ifade ettiği gibi, devlete ait taşınır taşınmaz malların bütünü ve bunların idaresiyle alakalı hukukî kurumu” da ifade etmektedir.⁸⁹

Şayet toplumu oluşturan şahıslardan birisi her ne sebeple olursa olsun geçimini idame ettiremez duruma düşerse devlet, en azından geçimi için gerekli yardımı

⁸⁸ Muhammed Hamidullah, **İslâm Peygamberi**, çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, Beyan Yayınları, 2004, s. 160, 161.

⁸⁹ Mehmet Erkal, “Beytûlmâl”, **DİA**, C. VI, s. 90.

yapmakla sorumludur.⁹⁰ Aynı şekilde kamu hizmetlerinin masraflarını temin etmek yani hasta, fakir, mazlum ve kimsesizler için yardım müesseseleri oluşturmak da devletin görevleri arasındadır. Bütün bu tedbirlere ilave olarak yardımlaşma ve dayanışma cemiyetleri oluşturmak ve faizsiz finansman sağlamak da beytül mâlin yani devletin görevleri arasında görülmüştür.⁹¹

3. Âkile

Sözlükte bağlamak, engellemek, anlamak manalarına gelen âkile ıstılahta ise kasıt unsuru bulunmayan bir öldürme veya yaralamada suçlu namına diyet ödemeyi üstlenen şahıslar topluluğunu ifade etmektedir.⁹²

Hz. Peygamber'den (s.a.v.) önceki Arap toplumunda âkile adıyla bilinen diyet ödeme mekanizması vardı. İslamiyet'ten sonra bunu Hz. Peygamber (s.a.v.) de onayladı ve Medine'de hicretin akabinde muhacir ile ensar arasında âkile sistemini uyguladı. Hz. Peygamber'den (s.a.v.) sonraki dönemde de sahabe bu uygulamayı devam ettirmiştir.

Âkile sisteminde hataen cinayet işleyen kimsenin yakınları, öldürülen kişinin yakınlarına diyet ödemeyi yüklenmektedir.⁹³ Bu diyet ise âkile topluluğundan toplanmaktadır. Yüklenilen diyetin miktarı ise 100 deve olup fazlası Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından yasaklanmıştır.⁹⁴

Âkile sistemi, tabiatında kâr amacı gütmeyen bir uygulamadır. Bu sistemin asıl amacı, hataen adam öldüren kişinin mâli sorumluluğunu bedelsiz paylaşmaktır. Bu müessese, ortak mesuliyetin ve kardeşlik şuurunun güç kazanmasıyla

⁹⁰ Hüseyin Hâtemî, **İslam Hukukunda Devlet Yapısı**, İstanbul, Hareket Yayınları, 1970, s. 46.

⁹¹ Muhammed Ebu Zehra, **et-Tekafülü'l-ictimaî fi'l-İslam**, Mısır, Darü'l-fikri'l-Arabî, t.y., s. 73.

⁹² Hamza Aktan, "Âkile", **DİA**, II, s. 248.

⁹³ Öz, **İslami Sigortacılığın Temel Kriterleri**, s.19.

⁹⁴ Muhammed Hayr İbrahim Yusuf Deradike, **Def'ü'd-diyeye min kabli şerikati't-te'mîni'l-muasıra**, Amman, Darü'n-nefais, 2008, s. 163.

gelişmiştir. Bundan anlaşıldığına göre İslam, yardımlaşmayı, karşılıklı mesuliyet almayı ve ihtiyacı olanlara mali yardımda bulunmayı desteklemektedir.⁹⁵

Hz. Peygamber'den(s.a.v.) sonraki dönemde Hz. Ömer'in bu sistemi divan içerisinde muhafaza etmesi,⁹⁶ bir kısım ulemayı bu sistemin aslının dayanışma ve yardımlaşma olduğu fikrine götürmüştür. Âkile sisteminin divan ehli arasına taşınmasıyla sistemin klasik kalıplarının dışına çıkmıştır. Böylece sisteme, asıl amacına uygun olan daha uzun ömürlü ve yeni şartlara ayak uydurabilecek bir nitelik kazandırılmıştır. Âkile sistemindeki diyet ödeme dayanışmasına ilave olarak yangın, hırsızlık vb. diğer hasarlara karşı yardımlaşma da hukuki bir zorunluluk olmamakla beraber örfen sağlanmış ve toplumun büyük bir kesimi dönemin şartlarına göre genel bir sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınmıştır.⁹⁷

Âkile sisteminin İslam'ın ilk dönemlerinde toplumda önemli bir kurum olduğu gerek fıkıh kitaplarındaki münakaşalardan gerekse uygulamadan anlaşılabilmektedir. Bundan dolayı Hz. Muaviye döneminde yaralamalardan doğan diyet işleriyle ilgilenmek üzere müstakil hâkimler tayin edildiği bilinmektedir. Sonraki zamanlarda bu kurumun İslam toplumlarında ne ölçüde uygulanmakta olduğu ve ihtiyacı ne ölçüde karşıladığı mevzuundaki bilgiler ise şimdilik sınırlıdır. Bununla birlikte klasik fıkıh kaynaklarında tarihi süreç içerisinde kurumun bir takım bölgelerde ve bazı zamanlarda yavaş yavaş ortadan kalktığı ya da en azından işlevini tam olarak icra edemediğine yönelik bir takım bilgilere rastlanmaktadır.⁹⁸

4. Kasâme

Sözlükte yemin etmek, yemin eden topluluk, barış ve yüz güzelliği gibi anlamlara gelen kasâmeistılahta, fâilin kesin delillerle tespit edilemediği bir cinayet işlendiğinde suç mahallinden sınırlı sayıda bir grubun, haklarındaki suç isnadını kaldırmak için yaptığı yeminlerin adı veya ölen kimsenin yakınlarının suç isnadında

⁹⁵ Heyet, **en-Nizamü'l-maliyyi'l-İslamî el-mebadiu ve'l-mümaresat**, trc. Lütfi Amir b. Cedide, İmad el-Hadî el-Mezyub, Abdülaziz b. Mutab er-Raşid, Muhammed b. İbrahim es-Sehibanî, Riyad, ISRA, 1435, s. 567, 568.

⁹⁶ Öz, **İslami Sigortacılığın Temel Kriterleri**, s. 20.

⁹⁷ Hacak, "Sigorta", s. 28.

⁹⁸ Hacak, "Sigorta", s. 29.

bulunmak gayesiyle mahkeme önünde yaptığı özel yeminlerin adıdır.⁹⁹Kasâme müessesesinin tatbiki şöyle ifade edilebilir:

Bir köy veya mahallede bulunan yol veya cami gibi umumi bir mekanda ya da hususi bir mülk içerisinde üzerinde öldürme alâmetleri bulunan ve öldüreni bilinmeyen bir ceset bulunduğunda maktulün yakınlarının dava etmeleri üzerine, söz konusu yer halkından elli kişiye “Vallahi biz onu öldürmedik, katilini de bilmiyoruz” şeklinde yemin ettirilir.¹⁰⁰Yemin edilmesinden sonra öldürülen kişinin diyeti, cesedin bulunduğu yer özel mülk ise mülk sahibinin âkilesine, umumî bir yer ise köy veya mahalle halkına ödettirilir. Görüldüğü üzere sosyal dayanışma göstergesi olan kasâme uygulamasıyla işlenen suç cezasız kalmamakta, suçtan mağdur olan kişinin yakınları katilin bilinmemesi sebebiyle mağdur edilmemekte ve zararlarının tazmin edilmesi yoluna gidilmektedir.¹⁰¹

5. Zekat

Sözlükte artmak ve üretmek anlamlarına gelen¹⁰² zekat ıstılahta, “Allah’ın (c.c.) Kuran’da zikredilen sınıflara verilmek üzere farz kıldığı, dince zengin sayılan kişilerin mallarından alınan pay”ı ifade etmektedir.¹⁰³

Zekat; ferdî, sosyal, iktisadî, siyasî ve ahlâkî yönleri bulunan, çok yönlü bir ibadettir. Zengin ve fakir arasında cereyan eden yardımlaşmanın ibadet halini almış şekli, zekatta kendini göstermektedir.¹⁰⁴

Sosyal güvenliğin temininde fonksiyonu kabul edilmekle beraber zekat, sadece sosyal güvenlik müessesesi değildir. Zekatın bütünüyle sosyal güvenlik müessesesi olduğunu söylemek yanlış ve eksik hüküm vermek olduğu kabul edilmiştir. Çünkü zekatı bütünüyle sosyal güvenlik müessesesi saymak onun tamamıyla tehlikeye uğrayan kimselere verileceğini ifade etmek sayılır. Ayrıcaverilen zekatların prim ya

⁹⁹ Ali Bardakoğlu, “Kasâme”, *DİA*, C. XXIV, s. 530.

¹⁰⁰ Halil Cin, Ahmet Akgündüz, *Türk-İslam Hukuk Tarihi*, İstanbul, Timaş Yayınları, 1990, C. II, s. 331.

¹⁰¹ Aybars Pamir, *İslam ve Osmanlı Hukuku’nda Kasame Müessesesi*, A.Ü.H.F.D., 2005, s. 344, 358.

¹⁰² İsmail Ezherli, *Zekat*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1971, s. 5.

¹⁰³ Mehmet Erkal, *Zekat: Bilgi ve Uygulama*, İstanbul, M.Ü.İ.F.V.Y., 2008, s. 21.

¹⁰⁴ Nihat Dalgın, *Zekat Hükümleri*, t.y., y.y., s. 44.

da vergi olacağı belirtilmiş olur ve zekatın maddi bir olay gibi görülmesine katkı sağlar.¹⁰⁵

6. Vakıf

Sözlükte durmak, durdurmak ve alıkoymak gibi anlamlara gelen vakıf,¹⁰⁶ bir mülkün menfaatini halka tahsis edip aynını –Allah’ın (c.c.) mülkü hükmünde olarak- mülk ettirmek ve mülk edinmekten ebediyen menetmektir.¹⁰⁷

Roma İmparatorluğu’nda ancak Hristiyanlıktan sonra ve bilhassa Bizans İmparatorları devrinde dinî veya hayrî bir maksada tahsis edilen mal ve müesseseler, müstakil birer varlık yani hükmî şahıs sayılmaya başlanmıştır. İslam hukukunda ise vakıf tatbikatı, Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanından itibaren başlamış, gerek Hz. Peygamber (s.a.v.) ve gerek ashâbı en değerli mülklerini vakıf haline getirmişlerdir. Vakıflarla alakalı hükümler de bu uygulamadan çıkarılmış ve geliştirilmiştir.¹⁰⁸ Vakıflar bir müessese olarak Hz. Peygamber’in (s.a.v.) vefatından sonra, hicretin ilk asrında teşekkül etmiş ve hicri ikinci asrın yarısından sonra hukuki şeklini almıştır. Vakıf müesseseleri, Emeviler döneminde çoğalmış, Abbasiler döneminde ise hukukî mahiyeti Ebû Yûsuf tarafından zamanın temayül ve ihtiyaçlarına uygun olarak tespit edilmiş ve İslam dünyasına yayılmıştır. Mescitler, türbeler, ribâtlar, kervansaraylar, tekkeler, medrese ve mektepler, köprüler, sulama kanalları, su yolları, hastaneler, imâret gibi dinî-hayrî tesisler çoğunlukla vakıf müessesesiyle meydana gelmiştir. Abbasilerin parçalanmasıyla varlıklarını zor da olsa devam ettiren vakıflar, Büyük Selçuklu İmparatorluğunun kurulmasıyla bir kat daha güçlenmiştir. İmparatorluğun yıkılmasından sonra Selçuklu hükümdarlarının varisleri olan muhtelif sülaleler vakıf müesseselerini aynı şekilde devam ettirmekten geri kalmamışlardır. Bunlara “Harizmşahlar”, “Atabekler”, “Eyyubiler”, “Mısır-Suriye Memlûk İmparatorluğu” ve “Anadolu Selçukluları” örnek verilebilir. Daha

¹⁰⁵ Beşer, **Sosyal Riskler**, s. 104.

¹⁰⁶ Hacı Mehmet Günay, “Vakıf”, **DİA**, C. XXXXII, s. 16.

¹⁰⁷ Hayreddin Karaman, **Mukayeseli İslam Hukuku**, 8. bs., İstanbul, İz Yayıncılık, 2013, C. I, s. 286.

¹⁰⁸ Karaman, **Mukayeseli İslam Hukuku**, s. 282, 283.

sonraları Moğol istilas1 ile tekrar yıpranan vakıflar Osmanlı devrinde çok büyük inkişaf1ar göstermiştir.¹⁰⁹

Vakıf müesseselerinin sosyal hayata pek çok katkısı olmuştur. Bu faydaların halkla birlikte devlete de katkı sağladığı söylenebilir. Konumuz çerçevesinde bunları şu şekilde izah etmek mümkündür:

Vakıfların büyük kısmı devletin kamu hizmetlerine ve harcamalarına bir destektir. Örneğın; fakir çocukların eğitime destek olan binlerce vakıf vardır. Şayet bu çocukların eğitime vakıflar katkı sağlamaz ise devletin onlara destek olması gerekecektir. Dul ve yetimlere yapılan benzeri yardımları da bunlara ilave edebiliriz. Yine birçok vakıf, fakirlere sağlık hizmeti sunar. Hatta bu gaye ile kurulmuş hastaneler bile bulunmaktadır. Örneğın; İstanbul’da bulunan “Bezm-i Alem Vakıf Hastanesi” bunlara örnektir. Bunun gibi vakıfların bir kısmı yol, köprü, cami gibi tamamıyla kamu hizmeti olan sektör1ere katkıda bulunmaktadır. Bir kısmı ise gelirlerini belediye hizmetlerine sarf etmektedir.¹¹⁰

Vakıfların büyük bir kısmı hayrî vakıftır. Yani iyilik ve ibadet maksadı ile kurulmuştur. Bu vakıfların görevi toplumda gelir seviyesi düşük, sosyal olarak kalkınmamış, muzdarip ve müşkül vaziyette bulunan kimselere çeşitli sahalarda (eğitim, sağlık v.b.) yardımda bulunmaktır. Ayrıca vakıf gelirleri ile kamu hizmetlerinin daha iyi görölmesi temin edilmektedir. Bütün bunların ise ülkenin kalkınmasına fayda sağlayacağında şüp1e yoktur.¹¹¹

Herhangi bir sebeple hükümdarın gazabına uğrayan büyük devlet adamlarının hapis, idam ve mallarının beytülmâl namına müsâderesi,¹¹² Ortaçağ Türk-İslam devletlerinde sık sık rastlanılan bir durumdur. İşte vakıflar böyle bir felaket

¹⁰⁹ M. Fuad Köprölü, **İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1983, s. 357- 374; Ayrıca bkz. İsmail Kurt, **Vakıf Müessesesi: XV ve XVI. Asır Vakıfları**, t.y., y.y., s. 504, 505.

¹¹⁰ Servet Armağın, “İslâm Dininde Sosyal Güvenliğın Temel Müesseseleri”, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, sy. 14, 2009, s. 76, 77.

¹¹¹ Servet Armağın, “İslâm Dininde Sosyal Güvenliğın Temel Müesseseleri”, s. 77; Ayrıca bkz. Hayfa Ahmed Haccî Kürdî, **es-Sundûkü’l-vakfi li’t-te’mîn**, Safat, İdaratü’d-dirasât ve’l-alakati’l-Hariciyye, 2011, s. 49.

¹¹² Kamu görevlilerinin haksız yollarla elde ettikleri gelir veya emlakın tamamına veya bir kısmına devletin el koymasını ifade eden terim. (Cengiz Tomar, “Müsâdere” **DİA**, C. XXXII, s. 65).

karşısında ailenin sefaletе düşmemesini sağlayan bir nevi sigorta vazifesi görmekteydi. Aynı şekilde siyasî inkılaplara karşı da vakıflar, büyük bir teminat arzietmekteydi.¹¹³

7. Sandıklar

İslam kültür tarihi sosyal güvenlik alanında önemli yeri olan sandıklar, çeşitli adlandırmalarla günümüze kadar gelmiştir. Sandıkların, sosyal güvenlik sisteminin ibtidâî modellerinden olduğu söylenebilir. Bazen bu sandıklar, bir ülkede sosyal sigorta kurumunun yerine geçebilecek kadar varlığa sahip olup önemini koruyacak seviyeye gelebilmiştir. Sandıklar ya da bu sandıkları temsil eden dernekler, belli bir grup ya da kesimi kapsaması ve yardımlarının yeterli düzeyde olmaması bakımından tam bir sosyal güvenlik sistemi olarak kabul edilmemektedir.¹¹⁴

Osmanlı döneminde halk için sosyal güvenlik oluşturan sandıklar, çeşitli isimlerle görölmektedir.¹¹⁵ Bunlara örnek olarak esnafın kurduğı “yardım sandıkları”, yetimlerin mallarını korumak ve değerlendirmek için kurulan “eytam sandıkları”, yeniçeriler için kurulan “orta sandıkları”, belli bir mahalle veya köy için kurulan “avarız sandıkları”, “fütüvvet ve ahî teşkilatları”, “esnaf teşkilatı” ve “loncalar” örnek verilebilir.¹¹⁶

B. Tekâfülün Tanımı

Tekâfül, sözlükte sülasi “kefele¹¹⁷” kökünün tefâül veznine uygulanmasından elde edilmekte ve karşılıklıkefil olma, karşılıklı kefil kılma, karşılıklı yardımlaşma

¹¹³ M. Fuad Köprülü, **Vakıf Müessesesi**, s. 372.

¹¹⁴ Hadi Sağlam, **İslam Hukuk Tarihinde Sosyal Güvenlik Kurumları Ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teknikleri**, (Çevrimiçi), <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=%DDSL%C2M%20HUKUK%20%20TAR%DDH%DDNDE%20SOSYAL%20G%DCVENL%DDK%20KURUMLARI%20VE%20SOSYAL%20YARDIMLA%DEMA%20VE%20DAYANI%DEMA%20TEKN%DDKLER%DD&kimlik=1242645203&url=makaleler/hsaglam-2.htm>.

¹¹⁵ Halil Cin, Ahmet Akgündüz, **Türk-İslam Hukuk Tarihi**, s. 298, 299, 300.

¹¹⁶ Servet Bayındır, **Orta Asya ve Afrika Kültürünün Dünyaya Bir Armağanı: Faizsiz Bankacılık**, t.y., y.y., s. 17.

¹¹⁷ كفل

vb. manaları ihtiva etmektedir.¹¹⁸ Bu gibi manaların ortak noktasını ise “dayanışma” fikri oluşturmaktadır.¹¹⁹

Tekâfûlün ıstılahî manası konusunda asrımız fakihleri bir tarif üzerinde birleşememiş ve kitaplarda pek çok tarif zikredilmiştir. Söz konusu tariflerden en uygun ve en kapsamlı olanlarından bazılarına yer verilmesi, kavramın mahiyetinin anlaşılması açısından yerinde olacaktır:

Bir tanıma göre:

Tekâfûl, muayyen bir tehlikeye uğrama ihtimali bulunan bir topluluğun, bu tehlikeden doğan zararların aralarında paylaşılması için yardımlaşmalarıdır. Bu da fiilî zarara uygun katılım bedellerinin ihtiyaç halinde ileride tazminat almak üzere ödenmesi ile gerçekleşir.¹²⁰

Diğer bir tanıma göre ise:

Tekâfûl, tekâfûl şirketi ile katılımcılar arasında, katılımcılar topluluğuna üye kabul etmek, teberru olmak üzere katılım bedeli ödemek, tekâfûl fonuna gelir sağlamak ve katılımcıya tehlike meydana geldiğinde daha önceden anlaşılan meblağı ödemek üzere yapılan anlaşmadır.¹²¹

Tanımların ikisi de tekâfûl sistemini bütünüyle ihtiva etmektedir. Bununla birlikte kanaatimize göre en öz ve en kapsayıcı tanım aşağıdaki gibidir:

Tekâfûl, bir grup şahsın muhtemel tehlikelerin zararlarını paylaşmak amacıyla kâr amacı taşımayan ve kendisine ait müstakil hesabı bulunan bir fon oluşturmaları üzere gerçekleştirilen akittir.¹²²

¹¹⁸ Ebü't-Tahir Mecdüddin Muhammed b. Yakub b. Muhammed Firuzabadi, **Kamus Tercümesi= el-Okyanüsü'l-basit fi tercümeti kamusi'l-muhit**, trc. Mütercim Asım Efendi, C.V, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2014, s. 4742, 4743.

¹¹⁹ Nico P. Swartz, Pieter Coetzer, **Takaful: An Islamic Insurance Instrument**, t.y., y.y., s. 2.

¹²⁰ Muhtar, **et-Te'minü't-ticari ve't-teminü'l-İslami**, s. 218, 219.

¹²¹ Ali Muhyiddin Ali Karadâğî, **et-Te'minü't-tekâfülüyyü'l-İslami : Dirâse fıkhiyye te'sîliyye mukârene bi't-te'mîni't-ticârî maa't-tatbikâtî'l-ameliyye**, C. II, Beyrut, Dârü'l-Beşairi'l-İslamiyye, 2011, s. 213

¹²² Karadâğî, **et-Te'minü't-tekâfülüyyü'l-İslami**, s. 213.

Bu tariflere göre tekâfûl sistemi, esas olarak, kendilerinden herhangi birine gelen zararı karşılamak üzere katılımcılar arasında yardımlaşmayı hedefler. Bu sistemde de konvansiyonel sigortada olduğu gibi primler yani katılım bedelleri,akitten önce belirlenir.¹²³

C. Tekâfûlün Tarihi Arka Planı

a. 1932'den Önceki Yıllar

Bu senelerde İslamî sigortacılık hakkında İslamî iktisat fikri oluşmaya başlamıştır. Şöyle ki:

Bu dönemde sigorta meselesine önem gösterilmiş, fetvalar verilmiş, bunlar hakkında konuşulmuş, sigortanın ticari bir müessese mi yoksa karşılıklı bir yardımlaşma mı olduğu tartışılmış, sigorta akdinin vekalet, kefalet ve mudarabe akitleriyle alakası araştırılmış ve sigorta akdindeki gararın¹²⁴ derecesi tartışılmıştır.¹²⁵ Bu yıllarda yapılan çalışmaların genel özelliği, sigorta konusunun tatmin edici teorik esaslara bağlanmamasıdır.¹²⁶

b. 1932 – 1960 Yılları Arası

Bu dönemde sigorta konusuna gösterilen önem artmıştır. Araştırmalaraönem verilmiş, makaleler yayınlanmış ve ilmî sempozyumlar düzenlenmiştir. Ayrıca bu yıllarda konvansiyonel sigortanın bütününe yahut da bir kısmına cevaz veren alimler görülmüştür.Bu seneler, üçüncü dönem için bir hazırlık olarak nitelenmiştir.¹²⁷

¹²³ Muhtar, **et-Te'minü't-ticari ve't-teminü'l-İslami**, s. 219.

¹²⁴ Garar, bilinmezlik, belirsizlik, cehalet ve sonu meçhul olma gibi anlamlara gelir. Akit konusunun meydana gelip gelmeyeceğinin belirsiz, meçhul olmasıdır. Gararlı satış ise: Bilinmezlik / belirsizlik içeren, sonu meçhul olan satış akdidir. Bilinmezlik / belirsizlik satılan malda, bedelde, vadede, teslimde muktadir olup olmamada vb. olabilir. Garar, akde konu olan şeyin var olup olmaması ile ilgili ise akdi batıl kılmakta; konunun sıfatı ile ilgili ise akdi ifsâd etmektedir. (Erdoğan, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**,s. 119).

¹²⁵ Muhammed Sa'dû el-Cerf, **et-Te'mîn ve't-tekâfûl beyne's-ş-şeriatî'l-İslamiyye ve'l-kanun**, Kahire, Darü'l-Kahire, 2010, s. 161, 162.

¹²⁶ Hacak, "Sigorta",s. 36.

¹²⁷ el-Cerf, **et-Te'mîn ve't-tekâfûl**, s. 169.

c. 1961 – 1979 Yılları Arası

Bu merhale, İslâmî iktisadın sigorta hakkında en çok geliştiği dönem olarak nitelenebilir. Çünkü bu dönemde geniş çaplı sempozyumlar ve konferanslar düzenlenmiştir. Bunların en önemlisi 1961 senesinde Dimeşk'te düzenlenen ikinci fıkıh haftasıdır. Ayrıca 1965 ve 1972'de Ezher'de İkinci İslami Araştırmalar Konferansı, Beyda şehrindeki Libya Üniversitesi'nde 1972'de İslam hukuku Sempozyumu ve Mekke'de 1975'te Birinci Dünya Konferansı düzenlenmiştir. Bu toplantılarda özetle, kâr elde etmek için akdedilen sigortanın İslam hukukuna uygun olmadığı görüşüne varılmıştır. Bu kararı Cidde'de 1985 yılında düzenlenen İslam Fıkıh Akademisi'nin kararı da destekler. Bu karar ise şöyledir: “Konvansiyonel/Ticari sigorta şirketlerinde uygulanan sabit primli sigorta akdi, akdi ifsad edecek kadar fazla garar içermektedir. Bundan dolayı dinen haramdır.” Bunlarla birlikte 1968'de Ezher Resmi Fetva Meclisi ve 1977'de Büyük Arap Alimler Heyeti aynı istikametteki fetvalarını açıkladılar. Ayrıca Arap Üniversitesinde sigorta konusuna ilgi gösterildi ve hakkında yüksek lisans, doktora çalışmaları yapıldı ve makaleler yayınlandı.¹²⁸

Sûdan Devleti ise 1978 senesinde İslâmî sigorta meselesine önem vermeye başlayarak bir komisyon oluşturdu. Daha sonra komisyon üyeleri pek çok inceleme ortaya koydu. Bu incelemelerden ikisini Sıddık Emin ed-Darîr hazırladı ve bu çalışmalarında “şüphe barındırmasından ötürü konvansiyonel sigortadan kaçınılması gerektiği ve tekâfûl sisteminin cevazı” sonucuna ulaştı.¹²⁹ Bundan sonraki yıllarda ise çoğunluk ulema arasında konvansiyonel sigortanın haram olduğu genel kanaati oluşmuş ve bu sigortaya bir alternatif bulma çabaları başlamıştır.¹³⁰

¹²⁸ el-Cerf, **et-Te'mîn ve't-tekâfûl**, s. 174; Ayrıca bkz. M. Jamil Akhtar Khan, **Takaful**, Lahore, 2007, s. 7, 8; Ayrıca bkz. Heyet, **en-Nizamü'l-maliyyi'l-İslamî**, s. 568, 569.

¹²⁹ Muhtar, **et-Te'mînü't-ticari ve't-teminü'l-İslamî**, s. 226.

¹³⁰ Ahmed Salim Mülhim, **İadetü't-te'mîn ve tatbikâtüha fî şerikati't-temîni'l-İslamiyye**, Beyrut, Darü's-sikafe, 2005, s. 49.

d. 1979 – Günümüz Yılları Arası

Bu dönemde nazari sahadaki İslami sigorta düşüncesi uygulamaya geçirilmiş ve ilk İslami sigorta şirketi olan “Şeriketü’t-temini’l-İslamiyye es-Sûdaniyye” 22 Ocak 1979 tarihinde kurulmuştur.¹³¹

İlk kurulan tekâfûl şirketinin ardındantekâfûl sistemini uygulama ve bu sistemi geliştirme çalışmaları başlamıştır. Bu amaçla pek çok çaba sarf edilmiş ve nihayetinde başarıya ulaşılmıştır. Sonuçta temelinde yardımlaşma sigortası esaslarını barındıran pek çok tekâfûl şirketi kurulmuştur. Tekâfûl şirketleri, konvansiyonel sigortalara bir tepki olmuş ve pek çok kimseyi bir araya getirmiş ayrıca birçok alanda faaliyet gösteren konvansiyonel sigortanın yerini almıştır.¹³²

Tekâfûl şirketini oluşturmada, İslâmî bankalar aktif rol almıştır. Bazı İslami bankalar ise tekâfûl şirketlerini desteklemede, onlara kefil olmada ve onların başarılarında öne çıkmıştır. Örneğintekâfûl şirketlerini kurmuşlar ve mevcut şirketlerin acenteliğini üstlenmişlerdir. Ayrıca İslami bankalar, tekâfûl şirketlerinde biriken fonları işletir duruma gelmişlerdir.¹³³

Sudan sigorta pazarı, yardımlaşma ve teberruya¹³⁴ dayalı tekâfûl sistemi uygulamasını 1979 senesinin başlarında kurulan İslami sigorta şirketinden sonra tecrübe etmiştir.¹³⁵ Ardından başta Malezya ve Suudi Arabistan olmak üzere pek çok ülke tarafından tatbik edilmeye başlanan tekâfûl sistemi, günümüzde Müslüman olan / olmayan pek çok ülke tarafından uygulanmaktadır. Tekâfûl sistemini desteklemek için Malezya hükümeti ise 1984 yılında “Tekâfûl Kanunu” adıyla bir kanun yayınlamıştır.¹³⁶ Daha sonraları tekâfûl şirketleri dünya geneline yayılmıştır. Bu kısımda yukarıda zikredilen gelişmeleri göstermesi açısından dünya çapında en meşhur tekâfûl şirketlerine yer verilecektir:

¹³¹ el-Cerf, **et-Te’mîn ve’t-tekâfûl**, s. 174; Ayrıca bkz. Khan, **Takaful**, s. 20.

¹³² Mülhim, **İadetü’t-te’mîn**, s. 49, 50.

¹³³ Mülhim, **İadetü’t-te’mîn**, s. 51.

¹³⁴ Karşılıksız verme; bir vecibe, görev veya bedel olmaksızın temlik etme, mülk olarak verme Muhammed Revvâs Kal’acî, **Fıkıh Lügatı**, İstanbul, Ocak Yayıncılık, 2012, s. 73.

¹³⁵ Muhtar, **et-Te’mînü’t-ticari ve’t-teminü’l-İslami**, s. 226

¹³⁶ Heyet, **en-Nizamü’l-maliyyi’l-İslamî**, s. 569.

a. Şeriketü't-temini'l-İslamiyye es-Sûdaniyye

İlk kurulan Tekâfûl şirkettir. h. 1399/ m. 1979 yılında Hartum'da Sûdan İslâmî Faysal Bank tarafından kurulmuştur.

b. eş-Şeriketü'l-İslamiyye el-Arabiyye li't-temin (İyak)

h. 1399/ m. 1979 yılında Dubai'de İslâmî Dubai Bankası tarafından kurulmuştur.

c. Syarikat Takaful

1984 yılında Malezya'da, mudarabe modelini benimseyerek kurulmuştur.

d. eş-Şeriketü'l-vataniyye li't-temini't-teavuni

Riyad'da Kraliyet kararnamesi gereğince Suud sermayesiyle h. 1405/ m. 1985 yılında kurulmuştur. Tamamıyla devlet şirkettir.¹³⁷

e. eş-Şeriketü'l-İslamiyye li't-temin ve iadetü't-temin

h. 1405/ m. 1985 yılında Bahreyn'de kurulmuştur.¹³⁸

f. Şeriketü Tekâfûl (Tekâfûl S.A.)

1996 yılında Güney Afrika'da vekalet modelini benimseyerek kurulmuştur.¹³⁹

g. Şeriketü't-temini'l-İslamiyye el-alemiyye

h. 1412/ m. 1997 yılında Bahreyn'de kurulmuştur. Bahreyn İslâmî Bank'ın, kurulmasında ve fonunun işletilmesinde büyük rolü vardır.

h. Şeriketü't-temini'l-İslamiyye

¹³⁷Mülhim, **İadetü't-te'mîn**, s. 51.

¹³⁸Salih el-Ali, Semih el-Hasan, **Meâlimü't-te'mîni'l-İslami meâ tatbikâtin ameliyye li-şerikâti't-te'mîni'l-İslamiyye : dirâse fıkhiyye li't-te'mîni't-ticârî ve'l-İslami**, Dimaşk, Dârü'n-Nevâdir, 2010, s. 229.

¹³⁹Abdulazim Ebu Zeyd, **el-Binâü's-şerîyyi'l-eslem li't-te'mîni'l-İslâmî (et-tekâfûl)**, Katar-Doha, 25-27 Aralık 2011, s. 4.

A.Ş. olarak h. 1416/ m. 1997 yılında Ürdün’de Ürdün İslâmî Bank tarafından kurulmuştur.¹⁴⁰

i. Şeriketü’l-Emân li’t-temin

Genel müdürlüğü Bahreyn’dedir.

j. eş-Şeriketü’l-İslamiyye el-Katariyye li’t-temin

Genel müdürlüğü Katar’dadır.

k. eş-Şeriketü’l-İslamiyye es-Suriyye li’t-temin

Genel merkezi Dimeşk’tedir. İşlemlerine 12 Şubat 2008 tarihinde başlamıştır.

l. Şeriketü’l-Akîleti li’t-temini’t-tekâfüli

Genel merkezi Dimeşk’tedir. İşlemlerine 2008’in son çeyreğinde başlamıştır.

m. Şeriketü’n-Nûr li’t-temini’t-tekâfüli

Genel merkezi Dimeşk’tedir. 26 Ocak 2009 tarihinde işlemlerine başlamıştır.¹⁴¹

Türkiye’de ise halihazırda iki tekâfül şirketi bulunmaktadır. Bunlar:

a. Neova Sigorta

Aralık 2009’da İstanbul’da kurulmuştur. Şirket, teknik işlemlerde de fonun işletilmesinde vekalet modelini uygulamaktadır.¹⁴²

b. Doğa Sigorta

2015 yılında İstanbul’da kurulmuştur.¹⁴³

¹⁴⁰Mülhim, **İadetü’t-te’mîn**, s. 52.

¹⁴¹el-Âli, el-Hasan, **Meâlimü’t-te’mini’l-İslami**, s. 230.

¹⁴² Katılım Sigortacılığı, (çevrimiçi) <http://www.neova.com.tr/hakkimizda/katilim-sigortaciligi/>

¹⁴³ Reuters, (Çevrimiçi) <http://haber.star.com.tr/ekonomi/yeni-katilim-bankalariyla-islami-sigortacilik-hizlanacak/haber-1077727> 04.02.2016.

D. Tekâfûl Sisteminin Meşruiyeti

Çoğunluk alimler tarafından konvansiyonel sigortanın haram olduğu dile getirildikten sonra tekâfûl sistemi teorik olarak oluşturulmuştur. Bu oluşan sistemde temel şart İslam hukukuna uygunluk olmuştur. Bu ise pek çok problemi ve tartışma konusunu beraberinde getirmektedir.

1. Yeni Bir Akit Türü Olarak Tekâfûl

Tartışmalardan ilkinin “Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde bulunmayan bir akit meydana getirilebilir mi?” sorusu oluşturmaktadır.

Başta Zahiriler olmak üzere azınlığı teşkil eden ulema, prensip olarak akit yapmak ve şart koşturmak yasaktır; ancak nasların ve icmânın caiz kabul ettiği akitleri yapmak ve şartları koşturmak caizdir tezini savunurken cumhur ulema, prensip olarak akit yapmak ve şart koşturmak serbesttir; ancak nasların, kıyasın ve icmanın yasakladığı ve caiz kabul etmediği akitler yapılamaz, şartlar ileri sürülemez tezini savunmaktadır. İbn Teymiyye (v. 728/ 1328) dört mezhep içinde akit ve şart hürriyetine en geniş alanı İmam Ahmed b. Hanbel’in tanıdığını, bunu İmam Malik ve diğerlerinin takip ettiğini belirterek kanun koyucunun maksadına ve akdi yapanların maksatlarına muhalif olmayan her akdin yapılabileceğini ve her şartın ileri sürülebileceğini zikreder.¹⁴⁴

Tekâfûl akdi, Kuran ve sünnette zikredilen akitlerden olmadığı için bazı ulema tarafından yeni akit olarak nitelenmiştir.¹⁴⁵ Yeni akitlerde ise fakihlerin çoğunluğu, İslam hukukuna muhalif olmaması durumunda caiz olacağını söylemişlerdir. Zikredilen düşünce, “akitler ve şartlarda -haramlığına işaret eden delil yoksa- asıl olan mubahlıktır” kaidesine dayanmaktadır. Bu kaide ise İslam hukukunda akit serbestisi olduğunu ifade etmektedir.¹⁴⁶

İslam hukukunda akit serbestisi olduğuna Kuran ve sünnetten birçok delil getirilmiştir. Kuran’dan delillere örnek olarak: “Ey İman edenler! Akitleri(n gereğini)

¹⁴⁴ Hayreddin Karaman, “Akid”, *DİA*, C. II, s. 253.

¹⁴⁵ Abdulkadir Cafer, *Nizamü’t-temîni’l-İslamî*, Beyrut, Darü’l-kütübi’l-ilmiyye, 2006, s. 320.

¹⁴⁶ Karadâğî, *et-Te’mîni’l-İslamî*, s. 346.

yerine getirin.”¹⁴⁷, “Verdiğiniz sözü yerine getirin.”¹⁴⁸, “Yine onlar ki, emanetlerine ve ahitlerine riayet ederler.”¹⁴⁹, “Anlaşma yaptıkları zaman sözlerini yerine getirirler.”¹⁵⁰, “Onlar, Allah (c.c.)’ın akitlerini yerine getirenler ve verdikleri sözü bozmayanlardır.”¹⁵¹, “Söz söylediğiniz zaman yakınlarınız dahi olsa adaletli olun, Allah (c.c.)’a verdiğiniz sözü tutun.”¹⁵² ayetleri zikredilebilir.

Bu gibi ayetler ve benzerleri akitlere ve anlaşmalara sadık kalmayı emretmekte ve bunları bozmayı yermektedir. Şayet akitlerde asıl olan haram olmaları olsaydı, Allah (c.c.), akitlere mutlak olarak vefa gösterilmesini emretmez ve mutlak olarak onların bozulmasını kınamazdı. Allah (c.c.), ayetlerde mutlak olarak emrettiği ve mutlak olarak zemmettiği için akitlerde asıl olan mubahlıktır.¹⁵³

İslam hukukunda akit serbestisi olduğuna, Hz. Peygamber’den (s.a.v.) hıyanet ve aldatmayı meneden pek çok hadis delalet etmektedir. Bunların bir kısmı şöyledir: “Münafığın alameti üçtür. Konuştuğu zaman yalan konuşur, söz verdiğinde sözünde durmaz, kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder.”¹⁵⁴, “Ahdini bozan her kişi için kıyamet gününde bir bayrak vardır. Ravilerin biri, “bayrak dikilir” diğeri de “kıyamet gününde kendisiyle ahde vefasızlık derecesinin tanınacağı bir alamet (bir bayrak) görülür.” şeklinde rivayet etmiştir.”¹⁵⁵, “Bir kutsi hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.), Allah (c.c.)’ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir: Üç sınıf insan vardır ki kıyamet gününde ben bunların hasmıyım. Bana ismimle ahit verip de sonra ahdini bozan kimse, hür bir insanı köle diye satıp da onun parasını yiyen kimse ve bir işçiyi ücretle tutup işi tam yaptığı halde onun ücretini vermeyen kimse.”¹⁵⁶, “Ben

¹⁴⁷ el-Maide 5/1.

¹⁴⁸ el-İsra 17/34.

¹⁴⁹ el-Müminûn 23/8; el-Meâric 70/32.

¹⁵⁰ el-Bakara 2/177.

¹⁵¹ er-Ra’d 13/20.

¹⁵² el-En’am 6/152.

¹⁵³ İbn Teymiyye, Ebû’l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim, **Mecmuatü’l-fetava**, haz: Amir Cezzar, Enver Baz, C. XXIX, Beyrut, Mektebetü’l-Ubeykan, 1997, s. 146; Ayrıca bkz. Süleyman b. İbrahim b. Seniyyan, **et-Te’mîn**, Beyrut, Dâru İbn Hazm, 2003, s. 25.

¹⁵⁴ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, **Sahihü’l-Buhârî**, C. I, thk: Mustafa Dîb el-Buga, 4. bs., Beyrut, y.y., 1990, İman, 23.

¹⁵⁵ Buhârî, Ebvabü’l-cizye ve’l-müvadea, 21.

¹⁵⁶ Buhârî, İcare, 10.

ahdi bozmam ve bana gelen elçilere zulüm yapmam.”¹⁵⁷, “Kimin herhangi bir kavimle arasında anlaşma varsa, süresi sona erinceye kadar ya da karşılıklı olarak(anlaşmayı) bozduğunu onlara bildirinceye kadar bu bağı ne (yeniden) bağlasın ne de çözsün.”¹⁵⁸ hadisleri zikredilebilir.

İbn Teymiye, bu ve benzeri hadislerden yola çıkarak, sonradan ortaya konulan akitlerle ilgili şu değerlendirmeye gitmiştir: Bu hadisler akitlere vefa göstermeyi emreder; aldatma ve hıyaneti nehyeder. Şayet akitlerde asıl olan mubahlık olmasaydı elbetteki akitlere mutlak olarak vefa göstermek emredilmezdi; onları bozmak, mutlak olarak zemmedilmezdi.¹⁵⁹

İslam hukukunda akit serbestisi olduğuna akli delil olarak İbn Teymiye şöyle söylemektedir: Eşyada asıl olanın mubahlık olduğu kaidesi, akitler için de geçerlidir. Bu nedenle haramlığına dair delil bulununcaya kadar istishab¹⁶⁰ delili gereğince mubahlık sabit olmaktadır. Şu ayet de buna delalet etmektedir: “O Allah (c.c.), size haram kıldıklarını ayrı ayrı bildirdi.”¹⁶¹ İbn Teymiye’ye göre bu ayet, fiillerin ve eşyanın hepsini kapsamına almaktadır.¹⁶²

Ayrıca bir başka akli delil ise şöyledir: “Helal olduğuna dair bir delil bulunmadıkça bütün akitlerde asıl olan haramlıktır” sözünün, delili yoktur. Haram olduğuna dair delil olmaması onun mubah olduğuna delildir. Çünkü dinde hükmü ancak Allah (c.c.) koyar. Hiçbir kimsekendi başına helal veya haram kılma yetkisinesahip değildir. Allah (c.c.) müşrikleri, Allah’ın (c.c.) haram kıldıklarını kendilerine helal kılmaları; Allah’ın (c.c.) helal kıldıklarını da haram saymalarından dolayı zemmetmiştir. Hükmü beyan edilmeyen akitlerin haram sayılması, Allah (c.c.)’ın haram kılmadığını haram kabul etmektir ve bu batıldır.¹⁶³

¹⁵⁷ Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş’as b. İshak el-Ezdi es-Sicistani, **Kitâbü’s-sünen**, thk: Muhammed Avvame, C. IV/ V, Cidde, Dârü’l-Kıble li’s-Sekâfeti İslâmiyye, 1998, Cihad, 152.

¹⁵⁸ Ebû Dâvûd, Cihad, 154.

¹⁵⁹ İbn Teymiye, **Mecmuatü’l-fetava**, s. 146; Ayrıca bkz. Seniyyan, **et-Te’mîn**, s. 26.

¹⁶⁰ Geçmişte var olan bir şeyin aksî, bir delil tarafından ortaya koyulmadıkça şu anda da var olduğuna hükmedilmesidir. İstishab, 1. İbaha-i Asliye İstishabı, 2. Beraet-i Zimmet İstishabı, 3. Vasıf İstishabı olmak üzere üç çeşit olarak kabul edilmiştir. (Erdoğan, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, s. 206).

¹⁶¹ el-En’am 6/119.

¹⁶² İbn Teymiye, **Mecmuatü’l-fetava**, c. 29 s. 150.

¹⁶³ Seniyyan, **et-Te’mîn**, s. 27.

2. Tekâfûl Sisteminde Taraflar ve Taraflar Arası İlişki

Tekâfûl sistemiyle ilgili tartışmalardan ikincisini, tekâfûl sistemindeki tarafların birbirleriyle olan ilişkileri oluşturmaktadır.

a. Tekâfûl Sisteminde Taraflar

Sistemde iki taraf bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, katılımcı yani konvansiyonel sigortada sigortalı ismiyle anılan taraftır. İkincisi ise tekâfûl şirkettir. Yalnız tekâfûl şirketi, zararı kendi mal varlığıyla karşılayacak olan taraf değil tekâfûl akdinin hükümlerinin uygulanabilmesi için gerekli olan katılımcılar heyetinin yöneticisi olarak kabul edilmektedir.¹⁶⁴

b. Taraflar Arası İlişki

1) Tekâfûl Şirketi ile Katılımcılar Arasındaki İlişki

İlk olarak tekâfûl şirketi ile katılımcılar arasındaki ilişki muasır fakihler arasında tartışmalıdır. Bir kısım fakih, vekalet hükümleri cereyan edebileceğini söylerken diğer bir kısım fakihler mudarabe hükümlerinin mevzu bahis olabileceğini söylemektedir. Diğer bazı fakihler ise hemvekalet hem de mudarabe hükümlerinin beraber gerçekleşebildiğini savunmaktadır.¹⁶⁵

Bazı muasır alimler, tekâfûl şirketi ile katılımcılar arasındaki ilişkinin ücretli veya ücretsiz vekalet ilişkisi olduğunu dile getirirler. Çünkü tekâfûl fonundaki meblağlar katılımcılara aittir. Tekâfûl şirketi ise fonun yöneticisi olarak addedilmektedir. Şirketin, kendi mülkü olmayan meblağlar üzerinde tasarrufta bulunabilmesi için katılımcılardan vekalet alması gerekmektedir. Bu durumda iki taraf arasındaki ilişkilerde vekalet hükümleri tatbik edilebilmektedir.¹⁶⁶

Bazı muasır alimler, tekâfûl şirketi ile katılımcılar arasındaki ilişkide mudarabe akdini tatbik etmektedirler. Bu durumda tekâfûl şirketi işletmeci, katılımcılar ise

¹⁶⁴ Muhammed Sa'd el-Ceraf, "et-Teminü't-teavunî ve't-tekâfûlî beyne'l-fikri'l-vadî ve'l-fikri'l-İslâmî", *Mecelletü merkezi Salih Abdullah Kâmil li'l-iktisadi'l-İslâmî bi camiati'l-Ezher*, No: 24, t.y., y.y., s. 101.

¹⁶⁵ el-Ceraf, "et-Teminü't-teavunî ve't-tekâfûlî beyne'l-fikri'l-vadî ve'l-fikri'l-İslâmî", s. 102.

¹⁶⁶ Karadâğî, *et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslâmî*, s. 382.

sermayedar olmaktadır. İki taraf arasındaki ilişki mudarabe olduğunda mudarabe hükümleri tatbik edilmektedir.¹⁶⁷

Bazı muasır alimler ise tekâfûl şirketi ile katılımcılar arasındaki ilişkinin hem vekalet hem mudarabe olduğu görüşünü savunmaktadır. Onlara göre ise tekâfûl şirketi ile katılımcılar arasındaki ilişki teknik tekâfûl işlemlerinde vekalet akdi, fonun işletilmesinde ise mudarabe akdidir. Bu durumda teknik işlemlerde vekalet hükümleri, fonun işletilmesinde de mudarabe hükümleri gerçekleşmektedir.¹⁶⁸

2) Tekâfûl Fonu İle Katılımcılar Arasındaki İlişki

Tekâfûl fonu ile katılımcılar arasındaki ilişki muasır fakihler arasında tartışmalıdır. Bu ilişki, bir kısım muasır fakih tarafından ivaz şartlı hibe üzere, bir kısım muasır fakih tarafından teberru esası üzere, bir kısım muasır fakih tarafından ise ortaklık üzere tanzim edilmiştir.¹⁶⁹

i. İvaz Şartlı Hibe

Tekâfûl fonu ile katılımcılar arasındaki ilişkinin ivaz şartlı hibe olduğunu savunanlar, bunun aslında hayat sigortalarında gerçekleştiğini savunmaktadırlar. Bu görüşü savunanlara göre “hibede şart” sahih görülmektedir. Onlara göre sistem şöyle işlemektedir: Katılımcılar, fona bedeli belli bir süre sonra geri alma şartıyla hibe yapar ve zikredilen şartlar muvacehesinde yaptığı hibesini geri alır.¹⁷⁰

Konu, klasik fıkıh kaynaklarımızdaki umrâ ve rukbâ meselelerine dayandırılmaktadır ve mesele mezhepler arasında ihtilâfıdır. Umra, bir evde oturma hakkı gibi bir menfaati bir kimseye ömrü boyunca kullanmak üzere hibe etmektir. Rukba ise bir kimsenin diğerine evini “Eğer ben senden önce ölürsem senin olsun, sen benden önce ölürsen benim olsun” diyerek vermesidir.¹⁷¹

¹⁶⁷ Karadâğî, *et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslami*, s. 382.

¹⁶⁸ Heyet, *el-Meayîru's-Şeriyye (AOIFI)*, Heyetü'l-Muhasebe ve'l-Murâcea li'l-Müessesati'l-Maliyyeti'l-İslamiyye, Manama, 2010, s. 364.

¹⁶⁹ Karadâğî, *et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslami*, s. 224, 248, 261, 274, 382.

¹⁷⁰ Karadâğî, *et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslami*, s. 265, 275.

¹⁷¹ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 483, 587.

Konu ile ilgili ihtilaf, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) umrâ şeklinde yapılan hibeyi devamlı bir hibe olarak kabul ettiği, hibe edilen kimsenin vefat etmesi halinde hibenin ilk sahibine değil, hibe edilen kimsenin mirasçılarına geçmesi gerektiğini bildiren hadisi etrafında cereyan etmektedir.¹⁷²

Hanefiler, Zahiriler, Şafiiler ve Hanbeliler umrâyı caiz kabul etmişlerdir. Fakat onlara göre hibe edilen kimse vefat edince, hibenin tekrar ilk sahibine geri dönmesi şartı batıldır. Yani umrâ olarak hibe edilen şey, hibe edilenin vefat etmesi halinde mirasçılarına kalmakta, hibe edene veya mirasçılarına geri dönmemektedir.¹⁷³

Malikilere, İmam Şafii'nin eski bir görüşüne ve Ahmed b. Hanbel'in iki içtihadından birine göre ise umrâ ve hibeden rucu şartı sahihtir. Malikilere göre umrâda hibe eden, hibe edilen kimseye, "Bu sana ve senin soyuna ömür boyu hibedir" demişse hibe edilenin soyu tükenince umrâ yapılan mal, sahibine döner; aynı şekilde "Bu sana ömür boyu bir hibedir" demişse hibe edilenin ölümünden sonra hibe edene döner.¹⁷⁴

Diğer yandan ivaz şartlı hibenin kaza sigortalarında da gerçekleşebildiği belirtilmektedir. Bu takdirde ise sistem şu şekilde işlemektedir: Katılımcılar, bir karşılık ya da tazminat bekleyerek katılım bedellerini tekâfül fonuna verir ve bu bedeller, fonun hesabına girmiş olur. Daha sonra katılımcının başına bir afet geldiğinde tekâfül fonu, hesabına aldığı katılım bedellerinden katılımcının başına gelen afetin zararını öder.¹⁷⁵ Bu noktada ivaz şartlı hibenin, satım (bey') akdi mi yoksa hibe mi olduğu sorusu karşımıza çıkmaktadır.

Klasik fıkıh kaynaklarında ivaz şartlı hibe, Hanefilere göre başlangıç itibariyle hibe ise de sonuç itibariyle satımdır. Dolayısıyla caiz görülmüştür. Fakat imam

¹⁷² Buhari, hibe, 30.

¹⁷³ Kâsânî, Alaüddin Ebu Bekr b. Mesud b. Ahmed el-Hanefî, **Bedâiü's-sanai' fi tertîbi's-Şerai'**, thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdü'l-Mevcûd, C. 8, Beyrut, Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1997, s. 88, 89; Şafî, Abu Abdullah Muhammed b. İdris b. Abbas, **Kitabü'l-üm**, thk. Ali Muhammed, Adil Ahmed, Ahmed İsa Hasan Ma'saravî, Beyrut, Darü ihyai türasi'l-Arabî, 2001, C. 4, s. 402, 403;

¹⁷⁴ İbn Kudame, Ebu Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudame Cemmailî Makdisî, **el-Muğni**, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Abdülfettah Muhammed el-Hulv, 2. bs., Kahire, Hecr li't-tibaave'n-neşr, 1992, s. 285; Şener, **Hibe**, s. 63, 64.

¹⁷⁵ Karadâğî, **et-Te'mînü't-tekâfüliyyü'l-İslami**, s. 265, 274, 275.

Züfer'e göre bu tür hibe başlangıç itibariyle de sonuç itibariyle de satımdır (bey').¹⁷⁶ Malikilere ve Şafilere göre de ivaz şartlı hibe satım hükmündedir.¹⁷⁷ O zaman bu akde ispat etme, muhayyerlik hakkı ve şüfa hakkı gibi satım akdinin bütün ahkâmı uygulanır. Bununla birlikte ivaz şartlı hibeye "hibe" de denmiştir. Fakat her iki kavle göre de ivaz şartlı hibe akdi, karşılığın bilinmesi mevzuunda muavaza akitlerine dahil edilemez. Karşılığın meçhul olması mevzuunda ise hibe herhangi bir karşılık içeriyorsa cumhur ulemaya göre akit sahihtir ve bu akdin muktezasının gerektirdiğidir.¹⁷⁸

Sistemde uygulanan ivaz şartlı hibeye başka bir açıdan bakacak olursak tekâfül sisteminde katılımcı, aslında hibesinden dönmemektedir. Kendisine hibe edilen tekâfül fonu, katılımcının zararının sonuçlarını kendisi kapatmaktadır. Çünkü başta yapılmış olan ivaz şartlı hibe anlaşması bunu gerektirmektedir. Hibeden geri dönülmesini yasaklayan hadisler ise hibe edenin verdiği şeyden dönmesini yasaklamak şeklinde yorumlanmıştır. Fakat tazminat olarak başka bir şeyin verilmesi farklı bir durumdur ki "İyiliğin karşılığı ancak iyilik değil midir?"¹⁷⁹ ayetinin kapsamına dahil olarak düşünülmektedir.¹⁸⁰

ii. Teberru

Bazı muasır alimler tarafından tekâfül fonu ile katılımcılar arasındaki ilişkinin teberru olduğu iddia edilmiştir. Bu durumda katılımcılar, katılım bedellerini tekâfül fonuna teberru eder fakat bu teberru neticesi tekâfül fonuna, "başına bir zarar gelirse beraber yardımlaşma" şartı koşar.¹⁸¹ Tekâfülün yardımlaşma prensibi etrafında

¹⁷⁶ Serahsi, Ebû Bekir Şemsüleimme Muhammeed b. Ahmed b. Sehl, **el-Mebsut**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1403/1982, C. 12, s. 79,

¹⁷⁷ Abdüsselam b. Saîd Tenuhi Sahnun, **el-Müdevvenetü'l-kübra**, Beyrut, Darü's-sadr, 1905, C. XI, s. 138; Ebû Abdullah Celaledin Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Ensari Mahalli, **Kenzü'r-rağibin şerhi minhaci't-talibin**, thk. Abdüllatif er-Rahman, Beyrut, Darü'l-kütübi'l-ilmiyye, 2001/1459, C. III, s. 116, 117.

¹⁷⁸ Nevevî, Ebû Zekerîyya Muhyiddin Yahya b. Şeref b. Muri, **Ravzatü't-talibin**, thk. Adil Muhammed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvaz, Beyrut, Darü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1992, s. 447; Ayrıca bkz. Karadâğî, **et-Te'mînü't-tekâfüliyyü'l-İslami**, s. 263.

¹⁷⁹ Rahman 55 / 60

¹⁸⁰ Karadâğî, **et-Te'mînü't-tekâfüliyyü'l-İslami**, s. 275.

¹⁸¹ Karadâğî, **et-Te'mînü't-tekâfüliyyü'l-İslami**, s. 274.

cereyan edeceği görüşü,İslam Fıkıh Akademisi ve AAOIFI tarafından savunulmaktadır.¹⁸²

Tekâfûl akdinde uygulanan teberru, son dönem alimleri tarafından, klasik kaynaklarımızdaki“Bir kimsenin kendisini bir şey hakkında yükümlü tutması” meselesine benzetilmiştir. Bu konu hakkında ise Maliki alimi olan el-Hattab kitabında şöyle demiştir:

Bir kimse, herhangi bir şahsa karşı-malum bir zaman içerisinde veya malum olmayan bir zaman diliminde-bir şey yapmayı kendine zorunlu tutsa bunu yapmak iflas etmedikçe yahut vefat etmedikçe o şahsa gerekir. Buna delil olarak ise İbn Rüşd’ün kitabında zikrettiği “İmam Malik ve ashabının mezhebinde bir kimse kendisini bir şey hakkında zorunlu tutarsa bu şeyi yapmak o kimse iflas etmedikçe yahut vefat etmedikçe o şahsa gerekir” cümlesini zikreder.¹⁸³

Muhammed Ahmed İliş ise kitabında yukarıda zikredilen “başkasına bir şey yapmaya” misal olarak sadakayı, hibeyi, hapsi, ariyeti, umrâyı, arâyayı, minhayı, irfakı, ihdamı, iskanı, nezîri, damanı ve kendisini zorunlu tutma lafızlarını zikreder.¹⁸⁴

Bununla birlikte fona yapılan teberruya rağmen mali sene sonunda kalan bakiyeden belli bir meblağın geri alınması,bazı muasır alimler tarafından yapılan yardımdan geri dönülmesi olarak değerlendirilmiş ve teberru hükümleriyle çelişeceği vurgulanmıştır. Ayrıca tekâfûl akdi yapılırken katılımcıların teberru niyeti taşımamalarının yardımlaşma kapsamında değerlendirilemeyeceği bir kısım muasır alimtarafından iddia edilmiştir. Bu eleştirilere ikinci bölümde yer verileceği için burada ayrıntıya girilmeyecektir.

¹⁸²Heyet, **Kararatü mecmai’l-fıkhi’l-İslamî**, Mekke, Rabıdatü’l-alemi’l-İslamî, 1985, s. 49.

¹⁸³ Ebu Abdullah Muhammed b. Abdurrahman el-Hattab, **Tahrirü’l-kelam fi mesaili’l-iltizam**, thk. Abdusselam Muhammed Şerif, Beyrut, Darü’l-Garbi’l-İslamî, 1984, s. 75.

¹⁸⁴ Ebu Abdullah eş-Şeyh Muhammed Ahmed İliş, **Fethü’l-aliyyi’l-Malik fi’l-fetva ala mezhebi’l-İmam Malik**, Kahire, Mustafa el-Babî el-Halebî, 1957 / 1378, s. 211.

iii. Ortaklık

Tekâfûl fonu ile katılımcılar arasındaki ilişki bir kısım alim tarafından ise ortaklık olarak görülmüştür. Nitekim bu ortaklığa benzer bir uygulama Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde görülmüştür ve nihd uygulaması olarak kitaplarımızda zikredilmiştir.

Nihd, sözlükte doldurmak ve ayağa kalkmak anlamlarına gelmektedir.¹⁸⁵ İstılahta ise, Müslüman yolcuların nevalelerini belirli bir ölçüyü esas almaksızın paylaşımlarını ifade etmektedir. Tenahüd ise istılahta Müslüman bir topluluğun nevalelerini arkadaşının ortaya koyduğu miktarda paylaşmayı ifade etmektedir.¹⁸⁶

Nihd uygulaması, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde ve Sahabe (r.a.) döneminde gerçekleşmiştir. Konu hakkındaki hadisler Buhari'nin "Sahih" adlı eserinin "Şerike" kitabında zikredilmektedir. Buhari, bu konuyla ilgili rivayet olunan hadislerin sıhhati hakkında icma olduğunu zikreder.¹⁸⁷

Konu hakkında zikredilen hadislerin ilgili bölümleri şöyledir:

Câbir b. Abdullah'tan rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber(s.a.v.), sahil tarafına bir birlik gönderdi. Başlarına da Ebû Ubeyde b. Cerrah'ı komutan tayin etti. Üç yüz kişilerdi ve ben de onların arasında bulunuyordum. Yola çıktık. Yolda bir süre ilerledikten sonra azığımız bitti. Bunun üzerine Ebû Ubeyde, orduda bulunan bütün azıkların getirilmesini emretti ve azıklar toplandı. Toplanan azıklar iki kap dolusu kuru hurma oldu. Ebû Ubeyde bize ondan azar azar veriyordu. Derken o da tükendi. Artık kişi başına sadece bir hurma almaya başlamıştık. Ben "bir hurma neye yeter ki" dedim. Hurmalar tamamen tükenince çok zorluk çektik...¹⁸⁸

Diğer bir hadis şöyledir:

¹⁸⁵ İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî, **Lisanü'l-Arab**, C. 3, Beyrut, Dâru Sâdır, 711 / 1311, s. 429, 430.

¹⁸⁶ İbn Hacer Askalanî, Ebû'l-Fazl Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed, **Fethü'l-bari bi şerhisahihi'l-Buharî**, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, Muhibbüddin el-Hatîb, 2. bs., C. 5, Beyrut, Darü'l-kütübü'l-ilmiyye, 1992, s. 129; Ayrıca bkz. Karadâğî, **et-Te'mînü't-tekâfüliyyü'l-İslami**, s. 276.

¹⁸⁷ Karadâğî, **et-Te'mînü't-tekâfüliyyü'l-İslami**, s. 277.

¹⁸⁸ Buhari, Şerike, 1.

... bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.)“İnsanlara seslen, yanlarında fazla olan azıkları getirsinler” buyurdu.

...Bunun için yere bir sergi serildi ve azıkları onun üzerine koydular. Hz. Peygamber (s.a.v.), kalkıp dua etti ve yiyecekler bereketlendi. Sonra insanların kaplarını getirmelerini istedi ve kaplarına avuçla yiyecek koydu. Bu, yiyecek almadık kimse kalmayıncaya kadar devam etti...¹⁸⁹

Diğer bir hadis ise şöyledir:

Hz. Peygamber (s.a.v.): Eşar kabilesi savaşta azıksız kaldığında veya şehirde ailelerinin yiyeceği azaldığında yanlarında olan bütün yiyecekleri bir sofrada toplarlar ve onu aynı kapta eşit olarak paylaşırlar. Onlar bendendir ben de onlardanım.¹⁹⁰

Zikredilen hadisler, yardımlaşma uygulamasına ve yardımlaşırken müsamaha gösterilmesine delalet etmektedir. Müsamahadan kastedilen ise muavaza akitlerinde olduğu gibi karşılığın tam olarak verilmesi değil, karşılık hakkında biraz daha esnek davranılmasıdır.¹⁹¹

Nihd uygulamasındanevaleler toplanırken bir eşitlik aranmamakla birlikte dağıtılırken eşit dağıtılması şart koşulmuştur.Çünkü toplanan nevalelerin yenmesi hususunda insanların halleri farklılık arz etmektedir.¹⁹²

Tekâfûl, sadece bir teberru akdi olarak görülmemektedir. Aynı şekilde ivaz şartlı hibe olması hususunda da bazı mülahazalar yapılabilmektedir. Fakat Karadâği tarafından tekâfûlün aslının, prensiplerinin ve esaslarının nihd uygulamasıyla bire bir aynı olduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca o, Buhari'nin bu hadisleri “hibe” veya başka kitaplarda değil de “Şerike” kitabında zikretmesini Buhari'nin bir çıkarımı olarak

¹⁸⁹ Buhari, Şerike, 1.

¹⁹⁰ Buhari, Şerike, 1.

¹⁹¹ Karadâği, *et-Te'mînü't-tekâfüliyyü'l-İslami*, s. 280.

¹⁹² İbn Hacer Askalanî, *Fethü'l-bârî*, s. 129.

bulur.¹⁹³ Çünkü günümüzde uygulanan yardımlaşma müesseseleri şirket olarak hizmet vermektedirler.

Bütün bu tartışmalardan sonra yardımlaşma esasına dayanan tekâfül sistemi, İslam hukuku penceresinden aşağıdaki sebeplerden dolayı caiz görülmüştür:

- a. Katılımcılar, âmme maslahatı için yardımlaşmaktadırlar.
- b. Bütün katılımcılar kendisine düşen payı, yardıma muhtaç herhangi bir katılımcı için vermektedir.
- c. Her katılımcı kendisine düşen payı sigorta topluluğuna teberru olarak vermektedir.
- d. Teberru maksadıyla verilen her bir katılım bedeli, hasarların sonuçlarını üstlenmeyi hedeflemekte ve her mesuliyet, ortak tazminat anlayışına göre paylaştırılmaktadır.
- e. Tekâfül sisteminde bir şahsın, diğer bir şahsın aleyhine kazanç sağlaması hedeflenmemektedir.¹⁹⁴

E. Tekâfül Sisteminin İşleyişi

Tekâfül sistemi genel olarak şu şekilde işlemektedir: Şahıslar teberru (bağış) olarak katkı payı öderler. Ödenen bedeller, kendisine ait müstakil bir hesaba bulunan tekâfül fonunu ortaya çıkarır. Bu fon, katılımcıların maruz kaldığı tekâfüle konu rizikolardan kaynaklanan zararı karşılar. Bu işlemler tüzük ve belgelere uygun olarak yapılır. Fonun yönetimi, katılımcılar arasından seçilmiş bir kurul ya da tekâfül faaliyetlerini idare edip fon varlıklarını işletecek, ücret karşılığı çalışan bir anonim şirket tarafından sağlanır.¹⁹⁵

Tekâfül sistemi, özü itibarıyla kooperatif / karşılıklı sigortalara¹⁹⁶ benzemektedir¹⁹⁷ ve bunun sonucu olarak muavaza¹⁹⁸ akdi değildir. Konvansiyonel

¹⁹³Karadâğî, *et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslamî*, s. 280.

¹⁹⁴ Heyet, *en-Nizamü'l-maliyyi'l-İslamî*, s. 568, 569.

¹⁹⁵ Heyet, *el-Meayîru's-Şeriyye (AAOIFI)*, s. 364.

¹⁹⁶ Herhangi bir alanda sigorta hizmeti almak isteyen şahısların, kanuni bir mecburiyet olmaksızın, bir araya gelerek karşılaşacakları belirli riskler sonrasında malvarlıklarında ya da vücutlarında oluşacak maddi hasarı gidermek için karşılıklı olarak yardımlaşmayı taahhüt etmeleridir. (Nihat Dalgın, "İslam

sigortalar ise muavaza akdi olarak değerlendirilmiştir.¹⁹⁹ Muavaza sistemi üzerine kurulu olan konvansiyonel sigortada taraflardan biri, kendi riskini diğer tarafa satar, diğer taraf ise bunu belli bir ücret mukabilinde kabul eder. Şayet risk gerçekleşmezse ya da ödenen tutardan çok fazla gerçekleşirse, sigortalının ödemiş olduğu bedel ile almış olduğu bedel arasında aşırı belirsizlik oluşur.²⁰⁰ İslam hukukunda ise aşırı belirsizlik, alimlerin çoğunluğuna göre akdi geçersiz kılmaktadır.²⁰¹

Tekâfûl sisteminde şirkete verilen katılım bedeli, katılımcı tarafından teberru maksadıyla şirkete verilir. Bunun sonucu olarak katılımcının hasar tazminatı alamadığı ya da fazla aldığı durumlarda aşırı belirsizlik oluşmaz. Çünkü katılım bedelleri teberru maksadıyla verilmiştir. Teberru akitlerindeki belirsizlik ise Maliki mezhebinde genel kural olarak işlemlerin sıhhatini bozmamaktadır.²⁰²

F. Tekâfûl Türleri

Tekâfûl sistemi de konvansiyonel sigortada olduğu gibi konusu bakımından ikiye ayrılmaktadır:

a. Mal Teminatı Veren Tekâfûl Uygulamaları

Bu tür tekâfûlde fiili hasarların karşılanması hedeflenmektedir. Yangın, araç kazası, uçak, sorumluluk, emaneti suiistimal teminatları bu kısma örnek olarak verilebilir.

b. Hayat Tekâfûl Uygulamaları

Hukuku Açısından Karşılıklı Sigortalar”, **İslami Araştırmalar Dergisi**, C. VX, Sayı 4, 2003, s. 616, 617).

¹⁹⁷ Heyet, **en-Nizamü'l-maliyyi'l-İslamî**, s. 567.

¹⁹⁸ Bedelli akit, iki tarafı da bedelli olan akit (Mehmet Erdoğan, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Rağbet Yayınları, 1998, s. 309).

¹⁹⁹ Heyet, **en-Nizamü'l-maliyyi'l-İslamî**, s. 567.

²⁰⁰ Abdussemmi el-Mısrî, **et-Te'mînü'l-İslamî**, Kahire, Darü'n-Nehdati'l-Arabiyye, 1990, s. 33.

²⁰¹ İbrahim Kâfi Dönmez, “Garar”, **DİA**, s. 369.

²⁰² Bilal Aybakan, “Teberru”, **DİA**, C. XL, s. 215; Ayrıca bkz. İbrahim Kâfi Dönmez, “Garar”, **DİA**, s. 369.

Sakatlık ve vefat hallerine karşı fertlerin veya lehtarların güvence altına alınmalarıdır.²⁰³

G. Tekâfûl Sistemi İle Konvansiyonel Sigorta Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar

1. Tekâfûl Sistemi ile Konvansiyonel Sigorta Arasındaki Benzerlikler

Sigorta ile aynı gayeyi taşıyan tekâfûlün sigortacılık ile benzer olduğu noktalar şöyle ifade edilebilir:

Sigorta, lügatte mesuliyet, emniyet, duyarlılık ve dayanışma anlamlarını ifade eder. Yani sigorta; yardımlaşma, ortaklaşa emniyeti sağlama, ortak mesuliyeti gerçekleştirme ve toplumun himayesini tesis etme anlamlarına gelmektedir.²⁰⁴ Sigortada bulunan bu düşünceler tekâfûl sisteminde de bulunmaktadır. Kullanılan teknik bakımından ise tekâfûl sistemi de konvansiyonel sigortada kullanılan teknik işlemleri kullanmaktadır.²⁰⁵

2. Tekâfûl Sistemi ile Konvansiyonel Sigorta Arasındaki Farklar

Tekâfûl sistemi ile konvansiyonel sigorta arasındaki esas fark, uygulanan akitlerin farklı olmasıdır. Şöyle ki: Konvansiyonel sigorta akdi, iki taraf arasında muavaza akdi olarak gerçekleşmektedir. Bu taraflar, “sigorta şirketi” ve “sigortalı”dır. Akitte sigortalı, kendisine bir hasar geldiğinde kararlaştırılan tazminatı almak için sigorta şirketine düzenli olarak prim ödemeyi kabul etmektedir. Sigortacı ise poliçede belirtilen hasarlardan birisi meydana geldiğinde poliçede belirtilen tutarı ödemeyi üstlenmektedir. Kurulan sigorta akdinde sigortalı, kendisine düşen tutarı her halükarda ödemektedir fakat sigortacı hasar meydana gelirse tazminat ödemekte gelmezse ödememektedir. Ayrıca sigortalı tarafından tazminat ödense bile verilen miktar ile alınan miktar arasında eşitlik sağlanamamaktadır. Dolayısıyla iki taraf arasında alınan ile verilen eşit olmamaktadır.²⁰⁶ Bu da ödenen ile geri alınan arasında

²⁰³ Heyet, *el-Meayîru’ş-Şeriyye (AAOIFI)*, s. 365.

²⁰⁴ Heyet, *en-Nizamü’l-maliyyi’l-İslamî*, s. 567.

²⁰⁵ Mülhim, *et-Te’mînü’l-İslami*, s. 111; Ayrıca bkz. Heyet, *en-Nizamü’l-maliyyi’l-İslamî*, s. 567.

²⁰⁶ Hacak, “Sigorta”, s. 38.

garar-ı fahiş(aşırı belirsizlik) meydana getirmektedir. İslam hukuku ise gararlı akitleri kabul etmemektedir.²⁰⁷

Tekâfûl sistemi ise konvansiyonel sigortadan farklıdır. Çünkü bu sistemde katılım bedelleri,teberru niyetiyle ödenmekte²⁰⁸ve katılımcılar kendi aralarında yardımlaşmaktadırlar. Netice olarak tekâfûl sisteminde, katılımcılar arasında karşılıklı yardımlaşma gerçekleşmektedir. Sistemde tekâfûl şirketinin rolü ise İslam hukukuna riayet ederek tekâfûl fonunu işletmek²⁰⁹ ve teknik sigortacılık işlemlerini gerçekleştirmektir. Buna karşın bazı araştırmacılar, iki sistem arasında esaslı bir fark olmadığını savunmaktadır.²¹⁰ Aşağıda tekâfûl sistemi ile konvansiyonel sigorta arasındaki farklar maddeler halinde verilecektir:

a. Şekil Bakımından

Tekâfûl sisteminde katılımcılar, aynı zamanda sigortacı konumundadırlar. Sistemin yapısı gereği katılım bedelleri, kendisine ait müstakil hesabı olan tekâfûl fonunda toplanır ve şirket, katılımcıların vekili olarak hasar görene bu fondan tazminat öder. Dolayısıyla şirketin, toplanan fona katılımcıların izni olmadan herhangi bir müdahale yetkisi yoktur. Bundan dolayı her katılımcı, diğer bir katılımcının sigortacısı durumundadır.²¹¹ Tekâfûl şirketinin görevi ise fonu işletmek ve teknik işlemleri yerine getirmektir. Buna mukabil konvansiyonel sigortada sigortacı, ödenen primleri kendi mülkiyetine geçirmekte ve tazminatları kendisi ödemektedir.²¹²

b. Hedef Bakımından

Tekâfûl sisteminde asıl hedef kâr değil yardımlaşmak olarak belirlenmiştir. Çünkü oluşturulan fon, katılımcılar arasında dayanışmayı sağlamaktadır. Fakat konvansiyonel sigortada asıl hedef kâr elde etmektir; yardımlaşmak –varsa bile- ona

²⁰⁷ Abozaid Abdulazeem, “A Critical Shari’a Review Of Takaful Structures: Towards A Better Model”, *Takaful and Alternative Cooperative Finance*, Elevent Harvard University Forum on Islamic Finance, Cambridge, 2014, s. 15.

²⁰⁸ Muhtar, *et-Te’mînü’t-ticari ve’t-temînü’l-İslamî*, s. 220.

²⁰⁹ Heyet, *en-Nizamü’l-maliyyi’l-İslamî*, s. 569.

²¹⁰ Muhtar, *et-Te’mînü’t-ticari ve’t-temînü’l-İslamî*, s. 220; Ayrıca bkz. Mustafa Ahmed Zerkâ, *Nizâmü’t-te’mîn hakikatuhu ve’r-re’yü’s-şer’i fihî*, Beyrut, Müessesetü’r-risale, 1984, s. 172.

²¹¹ Heyet, *en-Nizamü’l-maliyyi’l-İslamî*, s. 570.

²¹² Mülhim, *et-Te’mînü’l-İslamî*, s. 119; Ayrıca bkz. Ebu Zeyd, “et-tekâfûl”, s. 24.

tabi olmaktadır.²¹³ Dolayısıyla konvansiyonel sigorta şirketi, daha fazla kâr elde edebilmek için kendisine ait olan meblağla asgari seviyede tazminat vermek ister.²¹⁴

c. Primler/ Katılım Bedeli Bakımından

Tekâfûl sisteminde katılım bedelleri, ödenecek hasar tazminatlarını karşılayacakmiktarda olmaktadır.²¹⁵ Şirket, kendi payını vekalet ya da mudarabe akitleri çerçevesinde ücret veya kâr payı olarak almaktadır. Konvansiyonel sigortada ise primler, şirketin idaresi ve maslahatı miktarı olmaktadır. Yani şirket hem teknik işlemlerin masraflarını hem de ulaşmak istediği kâra kendisini götürecek prim değerini sigortalılardan istemektedir.

d. Meşruiyet Bakımından

Çoğunluk fukaha, tekâfûl sisteminin helal olduğu konusunda görüş birliğine varırken konvansiyonel sigortanın haram olduğunda ittifak halindedirler.²¹⁶

e. Bakiye Tutarı Bakımından

Tekâfûl sistemindesene sonufondaki miktarın hepsi alınmamışsa kalan, katılımcılara dönmekte ya da şirketin dışında bir tasarrufta kullanılmaktadır. Bununla birlikte şirketin bu meblağda herhangi bir hakkı bulunmamaktadır. Konvansiyonel sigortada ise kalan şirketin kârı olmaktadır.²¹⁷ Tekâfûl sistemiyle konvansiyonel sigorta arasındaki farklar aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

²¹³ Sa'dî Ebû Ceyb, *et-Te'mîn beyne'l-hazr ve'l-ibaha*, 2. bs., Dımeşk, Darü'l-fıkr, 1989, s. 69.

²¹⁴ Sinan Okumuş, *İslami Sigorta (Takaful) Türkiye Uygulaması*, İstanbul, Türkmen Kitabevi, 2014, s. 8.

²¹⁵ Swartz, Coetzer, *Takaful*, s. 10.

²¹⁶ Mülhim, *İadetü't-te'mîn*, s. 99.

²¹⁷ Karadâğî, *et-Te'mînü't-tekâfüliyyü'l-İslami*, s. 360.

Tekâfûl Sistemi ile Konvansiyonel Sigorta Arasındaki Farklar

Tekâfûl Sistemi

Teberru akdi ile vekalet ve mudarabe akitlerini gerçekleştirir.

Katılımcılar, kendilerine düşen payı tekâfûl programına göre öderler ve oluşan bakiye tutarını geri alırlar.

Şirket, sadece sigortacılık işlemlerini yürütmesi mukabilinde bir ücreti ve fonun işletilmesinden oluşan kârı, başta anlaşılmış oranda hak eder.

Şirket, tekâfûl fonundan bu fonun yöneticisi vasfıyla tazminatları verir. Eğer fonda her hangi bir açık olursa buraya karz-ı hasen vererek bu açığı kapatır.

Tazminatlar, müşterek hisseler ve teberru mefhumu üzere gerçekleşir.

Katılımcı - sigortacı ayrımı yoktur. Katılımcılar aynı zamanda sigortacılarıdır.

Tekâfûl fonu İslam hukukuna riayet edilerek işletilir.

Bedel, akitteki çabanın ve / veya akitteki tehlikeleri üstlenmenin karşılığıdır.

Konvansiyonel Sigorta

Sigorta şirketi ile sigortalılar arasında alım-satım gerçekleşir.

Police sahibi, primleri sigorta şirketine öder ama bakiyeden geri alamaz.

Sigorta şirketi, tazminatlar sigorta primlerinden az olduğunda elde edilen bütün kârı hak eder.

Sigortacı, tazminatları sigorta fonundan veya hissedarların hesaplarından ödemekle mükelleftir.

Tazminatlar, sigorta şirketiyle sigortalı arasındaki ticari bir anlaşma üzere gerçekleşir.

Sigortacı ile sigortalı arasında açık bir ayrım vardır.

Sigorta fonunun işletilmesinde herhangi bir kayıt yoktur.

Açık bir bedel yoktur. Kazancın kaynağı, primlerin toplamının ödenen miktarı geçip geçmediğidir.

Heyet, *en-Nizamü'l-maliyyi'l-İslamî*, s. 570. Ayrıca bkz. Khan, *Takaful*, s. 18.

İKİNCİ BÖLÜM
VEKALET VE MUDARABE TEKÂFÜL MODELLERİNDE
GEÇERLİ BAŞLICA İLKELER

I. KATILIMCILAR ARASINDA DAYANIŞMASAĞLAMASI

A. Tekâfûl Sisteminde Dayanışmanın Mahiyeti

Alimler, tekâfûl akdinin meşru bir akit olabilmesi için dayanışma ve teberru kavramları üzerine kurulması gerektiğini savunmaktadırlar. Nitekim bu özellik, tekâfûl akdinde “katılımcı, katılım bedellerini teberru olarak verir” şeklinde ifade edilmektedir. Bu ise tekâfûl akdini yapanlar, ileride meydana gelebilecek hasarları telafi etmede birbirleriyle yardımlaşacakları anlamına gelmektedir. Katılımcılar bu esas üzere sözleşme yapmakta ve katılım bedellerini bu amaçla verdiklerini yapılan anlaşmada onaylamaktadırlar.¹

Katılımcılar arasında gerçekleşen yardımlaşmanın mahiyetinde ihtilaf edilmiştir.Önceki bölümde zikredildiği üzere bu yardımlaşmanın, Hz. Peygamber(s.a.v.) zamanından itibaren sabit olan nihd uygulaması, teberru veya şartlı hibe üzere gerçekleştiğizikredilmiştir.²

Bununla birlikte tekâfûl, genel manada bir teberru akdi olarak kabul edilmiştir.Çünkü bu akittekatılımcıların, ticaret yapmayı ve kâr elde etmeyi değil, içlerinden birinin malına zarar geldiği zamanmaddi zararı paylaşma hususundadayanışmalarısöz konusudur.³

Tekâfûlün ivazlı akit değil de teberru akdi olması, bazı konularda rahatlık sağlamaktadır. Çünkü ivazlı akitlerde şart olan bedeller arası dengenin mevcudiyeti, teberru akitlerinde şart değildir. Tekâfûl akdinde ise bir nevi karşılık bekleniyorsa da, akdin yardımlaşma esası üzerine kurulması beklenen karşılığı tâli hale getirmektedir. Çünkü çoğunluğu teşkil eden fukahaya göre, akitlerin sıhhatine tesir eden garar ve cehalet⁴, teberru akitlerine tesir etmez. Hatta İbn Teymiyye (v. 728/ 1328) gibi bazı

¹Dalgın, **İslamın Işığında Sigortacılık**, s. 192.

² Karadâği, **et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslami**, s. 274, 280, 349.

³ Heyet, **Kararatu meclisü'l-mecmai'l-fıkhi'l-İslâmî**, Mekke, 1985, s. 48.

⁴ Akit konusu eşyanın vasıflarının bilinmemesidir. (Erdoğan, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, s. 51).

fukaha garar ve cehaletin,aşırı de olsa teberru akitlerine tesir etmeyeceğini; sadece ivazlı akitlereetki edeceğini savunmuşlardır.⁵

B. Yardımlaşmanın Meşruiyet Delilleri

Tekâfül sisteminin temelini oluşturan yardımlaşma,Kuran ve sünnette pek çok defa zikredilmektedir.⁶ Kuran’dan delillere,“(Ey iman edenler!), iyilik ve sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşmayın.”⁷ “Müminler ancak kardeşler.”⁸ “Mümin erkekler ve mümin hanımlar birbirlerinin velileri (dostları ve yardımcılarıdır).”⁹ ayetleri örnek olarak gösterilebilir.

Bu ayet-i kerimeler ve benzerleri müminlerin, kendilerine hayrı getiren yardımlaşma, dayanışma ve kardeşlik şemsiyesi altında olduğunu ayrıca iyilik ve takva üzerinde yardımlaşacaklarını ifade etmektedir. İyilik ve takvada yardımlaşmadan maksat ise hayırla neticelenecek her işte yardımlaşmaktır. Yardımlaşan, ister tek kişi olsun ister topluluk olsun, yardımlaşılan şey ister ferde isterse topluluğa ait olsun aynıdır. Aynı şekilde bu, ister dinin izin verdiği dünya işlerinde isterse ahirete ait meselelerde olsun arasında fark yoktur.

Sünnetten delillere ise “Mümin, mümin kardeşi için bir binanın birbirine destek veren tuğlaları gibidir.”¹⁰ “Müminler birbirini sevmek, birbirine merhamet etmek ve birbirine şefkat göstermede vücut organları gibidirler. Bir organ rahatsız olsa, diğer organlar uykusuzluk ve hararete ona ortak olurlar.”¹¹ “Kim Müslümanın dünya sıkıntılarında bir sıkıntısını giderirse Allah (c.c.) da onun kıyamet günü sıkıntılarında birini giderir. Kim bir zoru kolaylaştırırsa Allah (c.c.) da ona dünya ve ahirette kolaylaştırır. Kim Müslümanın bir (aybını) örterse Allah (c.c.) da onun

⁵Muhtar, **et-Te'minü't-ticari ve't-teminü'l-İslami**, s. 224, 246; Ayrıca bkz. Dalgın, **İslamın Işığında Sigortacılık**, s. 192.

⁶el-Âli,el-Hasan, **Meâlimü't-te'mini'l-İslami**,s. 218.

⁷ el-Maide 5/2.

⁸ el-Hucurat 49/10.

⁹ et-Tevbe 9/71.

¹⁰ Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî en-Neysaburî, **Sahih-u Müslim**, nşr. Ebu Kuteybe Nazar Muhammed el-Feryabi, Riyad, Daru't-Talia, 2006, Kitabü'l-Bir ve's-Sile ve'l-âdâb, 2585.

¹¹Müslim, Kitabü'l-bir ve'sile ve'l-âdâb, 2586.

(aybını) örter. Kişi kardeşine yardım ettiği müddetçe Allah (c.c.) da kuluna yardım etmeye devam eder.”¹² hadisleri örnek olarak gösterilebilir.

Bu hadisler ve benzerleri Müslümanları yardımlaşmaya, iyilik yapmaya ve diğer Müslümanların acılarını ve zararlarını azaltmada ortaklaşmaya çağırmaktadır. Bunların hepsi tekâfül sisteminde mevcuttur. Bu sistemin amacı, sisteme katılımından dolayı kişinin canında veya malında meydana gelen zararları izale etmektir.¹³

C. Tekâfül Sisteminin Yardımlaşma Olduğu Fikrine Yöneltilen Tenkitler

Bazı muasır alimler, uygulamayı dikkate alarak tekâfül sisteminde teberru olmadığını savunmuşlardır. Onlar bu iddialarını gerekçelendirirken katılımcıların, tekâfül akdini kurarken asıl hedeflerinin güvence altına aldıkları mallarını korumak olduğunu, aynı şekilde katılımcıların, tekâfül mefhumunu ve onun yardımlaşma fikrine dayandığını bilmemelerinin teberrumefhumunu imkânsız hale getirdiğini ileri sürmektedirler.¹⁴ Ayrıca bazı muasır alimler, tekâfül akdi sona erdiğinde katılımcıların katılım bedellerinin hepsini veya bir kısmını geri almaları şartının, teberru mefhumuna aykırı bir durum olduğunu savunmaktadırlar.¹⁵ Onlar bunu gerekçelendirirken İbn Abbas’tan rivayet edilen “Hibesinden dönen, doyup ardından kusan daha sonra da kusmuğuna dönen köpek gibidir.”¹⁶ hadisini zikrederler.

¹² Müslim, Kitabü’z-zikr ve’l-dua ve’t-tevbe ve’l-istiğfar, 2699.

¹³ Ahmed Salim Mülhim, **et-Teminü’t-teavuniyyü’l-İslamî ve tatbikatuhu fî şeriketi’t-temini’l-İslamiyye**, Mektebetü vataniyye, y.y., 2000, s. 75.

¹⁴ Muhtar, **et-Te’minü’t-ticari ve’t-teminü’l-İslami**, s. 246, 247; Ayrıca bkz. Hacak, “Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi”, s. 42.

¹⁵ Hacak, “Sigorta”, s. 43.

¹⁶ Nesâî, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb, **Sünenü’n-Nesâî**, Beyrut, Daru’l-fikr, 1930, Kitabü’l-hibe, 2.

II. YARAR VE ZARARDA MÜŞTEREK OLMA

Tekâfûl sisteminin önemli ilkelerinden birisi de katılımcılar arasında karşılıklı dayanışma duygusunun tesis edilmesidir.¹⁷ Burada dayanışma ve karşılıklılık önemli terimler olduğundan bunları açmak istiyoruz.

Her katılımcı tekâfûl fonuna, diğer katılımcılarla yardımlaşmak için teberruda bulunur. Bundan dolayı tekâfûl şirketinde katılımcılar, içlerinden birine isabet eden rizikonun zararlarını kapatmada dayanışma içinde olurlar.¹⁸ Katılımcılar arasında gerçekleşen bu dayanışma ise tekâfûl şirketi tarafından büyük sayılar kanunu uyarınca daha geniş çevrelere yayılmaktadır.

Teminat altına alınan riskin gerçekleşmesi sonucu zarara uğrayan katılımcıya, toplanan katılım bedellerinden hasar tazminatı verilmektedir.¹⁹ Toplanan katılım bedellerinin sahibi katılımcılar olduğundan ve her katılımcı, kendisine yardım edilmesi mukabilinde karşı tarafa yardım edeceğini kabul ettiği için katılımcılar arasında karşılıklılık gerçekleşmiş olur. Dolayısıyla tekâfûl sisteminde, konvansiyonel sigortada olduğu gibi rizikoları tazmin eden şirket değil diğer katılımcılardır.

III. KATILIM BEDELLERİNDE ARTMA VE EKSİLME

Tekâfûl şirketinde ileride yapılacak sigortalarda uygulanacak katılım bedelleri, şirketin mali durumuna göre değişebilmektedir. Tekâfûl şirketi tarafından ödenen hasar tazminatları fondaki miktardan daha fazla olursa katılım bedelleri artış gösterebilir. Buna mukabil şirket tarafından ödenen hasar tazminatları fondaki miktardan az olursa katılım bedelleri azalabilir.²⁰

Katılım bedellerindeki olumsuz değişim, önceki katılımcılara yansıtılmamaktadır. Çünkü tekâfûl fonunda bir açık gerçekleşirse şirket daha sonraki

¹⁷ Salahuddin Ahmed, **Islamic Banking Finance and Insurance: A Global Overview**, Kuala Lumpur, A.S. Noordeen, 2006, s. 515.

¹⁸ Karadâğî, **et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslami**, s. 381.

¹⁹ Karadâğî, **et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslami**, s. 381.

²⁰ Muhtar, **et-Te'mînü't-ticari ve't-teminü'l-İslami**, s. 248, 249.

senelerin bakiye tutarlarından almak şartıyla fona karz-ı hasen verir. Dolayısıyla katılımcıların katılım bedellerinin olumsuz yönde değişmesine gerek duyulmaz. Şayet katılımcılar tekâfûl akdini yaparlarken, yaşanacak olası bir finansal yetersizlik halinde bu açığı kapatacaklarına dair bir yüklenimde bulunmuşlarsa şirket, mali açığı gidermek için katılımcılara başvurabilir.²¹

IV. İKİ AYRI HESAP TUTMA

Tekâfûl sistemi gereği şirket, katılım bedellerine mâlik olamamaktadır. Çünkü katılım bedellerine katılımcılar sahiptir. Bundan dolayı da tekâfûl şirketi, kendi sermayesini bir fona²², katılımcıların sermayesini de başka bir fona koyup bu fonları tamamen birbirinden ayırmalıdır.²³ Böylece her iki fonun da hakları, taahhütleri, işletmeleri, vergileri ve bunun dışında kalan masrafları kendine ait olmaktadır.²⁴ Zikredilen iki fonu “şirket hissedarlarının fonu” ile “tekâfûl fonu” oluşturmaktadır.²⁵

V. BAKİYE TUTARININ KATILIMCILARA İADESİ

A. Genel Olarak

Bakiye tutarı, Arapça kaynaklarda faid²⁶ olarak zikredilmektedir. Faid kelimesi isesözlükte su, kan veya benzeri şeylerin artması ve taşması manalarına gelmektedir.²⁷

İstilahta ise, “Katılım bedelleri, ayrılan ihtiyat payı ve bu ikisinin kârından arta kalan miktardan ödenmiş veya sene içerisinde ödenecek tazminatlar ve bütün masraflar çıkarıldıktan sonra geriye kalan meblağdır.” şeklinde tarif edilmiştir.²⁸

²¹ Heyet, *el-Meayîru's-Şerîyye (AAOIFI)*, s. 367.

²² Bu fonun kendisine ait müstakil bir hesabı bulunmaktadır. (Heyet, *el-Meayîru's-Şerîyye (AAOIFI)*, s. 364.)

²³ Ahmed Muhammed Sabbâğ, *Tecrübetü şeriketi't-temini'l-İslamiyye fi Ürdün*, Ürdün, t.y., s.6; Ayrıca bkz. Mülhim, *İadetü't-te'mîn*, s. 102.

²⁴ Öz, *İslami Sigortacılığın Temel Kriterleri*, s. 40; Ayrıca bkz. Karadâğî, *et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslami*, s. 215, 228, 381.

²⁵ Haydar, *el-Faid'ü't-te'mîn*, s. 8, 9; Ayrıca bkz. el-Hımsî, *Tevzi'ul-faidi't-te'mîn*, s. 37.

²⁶ فائض

²⁷ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, C. 7, s. 210.

²⁸ Karadâğî, *et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslami*, s. 359.

Bakiye tutarı, katılımcılar arasında yardımlaşmayı merkeze alan tekâfûl sisteminin, esas kaidelerinden ve bariz özelliklerinden sayılmaktadır.²⁹Tekâfûl sisteminde “bakiye tutarı”, şirketin kârı değil, tahsil edilenden masraflar çıkarıldıktan sonra arta kalan miktardır.³⁰

Tekâfûl fonunda oluşan bakiye tutarı yani mali sene sonunda geriye kalan miktar, bazı uygulamalarda katılımcılara geri dağıtılmaktadır.³¹Bununla birlikte tekâfûl şirketinin kurucusu olan hissedarlar, bakiye tutarından herhangi bir pay alamamaktadır.

B. Bakiye Tutarındaki Hak Sahipleri

Bakiye tutarı katılımcılara aittir. Nitekim bu hususu ifade eden pek çok karar ve fetva yayınlanmıştır. Bu fetvaların ortak sonucu ise şöyle ifade edilebilir:

Bakiye tutarı katılım bedellerinden arta kalandır. Katılım bedelleri ise katılımcıların mülküdür.Tekâfûl şirketinin, katılımcıların mülkü olan bakiye tutarına mâlik olması söz konusu değildir.³² Şirketin hakkı, tekâfûl fonunu işletmesi mukabilinde işletmecî vasfıyla önceden kararlaştırılmış mudarabe kâr payı veya vekalet ücretidir. Bununla birlikte şirket, bakiye tutarından bir kesinti yapamamaktadır.³³

C. Bakiye Tutarının Oluşumu ve Unsurları

1. Bakiye Tutarının Oluşumu

Bakiye tutarı mali sene sonunda ortaya çıkmaktadır. Bu tutarın oluşmasını temel olarak iki unsur sağlamaktadır. Bu unsurlar ise şöyledir:

a. Şirket tarafından toplanan katılım bedelleri

²⁹Muhtar, *et-Te'minü't-ticari ve't-teminü'l-İslami*, s. 252.

³⁰Hannan el-Berîcavîel-Hımsî, *Tevzîu'l-faidi't-te'mînî ve eseruhu ala't-tevessui fi'l-hademati't-te'mîniyyeti'l-İslamiyye*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, el-Akademîyye el-Arabiyye li'l-ulumi'l-maliyye ve'l-masrafiyye, Dımaşk, 2008, s. 28.

³¹Sabbâğ, *Tecrübetü şeriketi't-temini'l-İslamiyye*, s. 16.

³² Fellak Salîha b. Şarkî, “Tevzîu'l-faidi't-te'mînî ve devruhu fi tersihi'l-fikri't-te'mîniyyi-l-İslamî”, *el-Heyetü'l-İslamiyye li'l-alemiyye li'l-iktisad ve't-temvil*, 2011,s. 252.

³³ Abdussettar Ebû Guddê, *Üsûsü't-te'mînî't-Tekâfûlî*, İslâmî Harcamalar İkinci Konferansı, 11-13.03.2007, Dımeşk, Four Seasons Hotel, s. 31.

- b. Tekâfûl fonunun işletilmesi neticesinde katılımcıların hak ettiği kâr³⁴

2. Bakiye Tutarının Oluşumuna Tesir Eden Unsurlar

Bakiye tutarının oluşumuna olumlu veya olumsuz olarak tesir eden unsurlar şunlardır:

- a. Katılım bedelleri ve katılımcı sayısı
- b. Katılımcılara ödenen hasar tazminatı miktarı
- c. Piyasa çerçevesindeki aktiviteler ve deneyimler
- d. Katılım bedellerinden, işletilmek için ayrılan malî meblâğlar
- e. İşletme şekillerinde şirketin idare deneyimi ve işletmedeki seçimi
- f. Retekâfûl veya reasürans şirketinin belirlenmesi
- g. Vekâlet ücreti veya işletmecinin (mudarib) kâr payı
- h. Teknik ihtiyat miktarı³⁵
- i. Zekat payları ve işletme vergileri

D. Bakiye Tutarının Tespiti ve Katılımcılara Dağıtılması

Bakiye tutarının tasarrufu hakkında kabul edilmiş bir takım uygulamalar vardır. Bu uygulamalara katılım bedellerini azaltmak ya da katılım bedeli almamak,³⁶ ihtiyat fonu oluşturmak, hayır cihetine yardımda bulunmak, hepsini veya bir cüzünü katılımcılara dağıtmak vb. örnek verilebilir. Bunları veya bunlara benzer uygulamaları yapmak muasır ulema tarafından caiz addedilmektedir. Fakat tekâfûl şirketinin bu bakiye tutarında herhangi bir mülkiyeti yoktur.³⁷

Bakiye tutarının katılımcılara dağıtılması ise birkaç yöntemden birisi tercih edilerek yapılmaktadır. Zikredilecek olan yöntemlerin hepsi muasır fukaha tarafından meşru kabul edilmektedir. Bu yöntemlerden birisini belirlemek, kendisinin ve katılımcıların maslahatını gözeterek şirkete bırakılmış bir durumdur.

³⁴ Haydar, *el-Faid'ü't-te'mînîs*. 38.

³⁵ el-Hımsî, *Tevzîu'l-faidi't-te'mînî*, s. 30.

³⁶ Öz, *İslami Sigortacılığın Temel Kriterleri*, s.

³⁷ Heyet, *el-Meayîru's-Şerîyye (AAOIFI)*, s. 365.

1. Bakiye Tutarının Tespiti

Burada bakiye tutarının tekâfûl fonlarına göre tespit edilmesi üzerinde durulacaktır. Bu ise iki şekildegerçekleşmektedir.

a. Bütün Tekâfûl Türlerinin Birlikte Değerlendirilerek Tespiti

Bu şekilde, bütün katılım bedelleri bir fonda muhafaza edilmektedir. Bu fondan bütüntekâfûltürlerine ait masraflar ve tazminatlar çıkarılmaktadır. Bakiye tutarı ise bütüntekâfûltürlerinin ortak bakiyesi gibitespit edilmektedir.

b. Her Tekâfûl Türünün Ayrı Hesapta Değerlendirilerek Tespiti

Bu şekilde ise her fonun, kendine has masrafları ve tazminatlarıfondan çıkarılmaktadır. Daha sonra her fonda meydana gelen fazlalığa, bakiye tutarı; oluşan eksikliğe de açık olarak itibar edilmektedir. Fonlardan birisinde açık olduğu zaman diğer fonların bakiye tutarı ile bu açıkkapatılabilir. Daha sonra fonlarda kalan bakiye tutarlarıtespit edilir ve artan bakiye, her tekâfûl türünde kendi katılımcılarına dağıtılır.

Her tekâfûl şirketinin, yukarıda zikredilen yöntemlerden birisini seçme hakkı vardır. Bakiye tutarının ayrılması ve dağıtılması, şirketin ve katılımcıların maslahatını gözeterek yönetim kurulunun mesuliyetindedir.³⁸

2. Bakiye Tutarının Dağıtılması

Bakiye tutarı, tekâfûl fonunun bir parçası olarak sayılır. Bu tutarın tamamının veya bir kısmının katılımcılara dağıtılması aşağıdaki yöntemlerdenherhangi birisi ile gerçekleşebilmektedir.³⁹

³⁸Karadâğî, *et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslami*, s. 370, 371.

³⁹Heyet, *el-Meayîru's-Şeriyye (AAOIFI)*, s. 367.

a. Bakiye Tutarının Akdin Feshedilmemesi Halinde Dağıtılması

1) Katılım Bedeli Oranında Bütün Katılımcılara Dağıtılması

Bu yöntemle göre bakiye tutarı, mali sene içerisinde hasar tazminatı almış olmalarına bakılmaksızın bütün katılımcılara tekâfül fonuna katılımları oranında dağıtılmaktadır.⁴⁰

Bu görüşün dayanağının dayanışma ilkesini korumak olduğu söylenebilir. Katılımcı, katılım bedellerini fona iştirak eden şahıslardan herhangi birisine gelebilecek zararları karşılama hususunda yardımlaşmak için hibe etmektedir.⁴¹ Bundan dolayı katılımcılardan birisine hasar tazminatı ödenmesi, tazminat ödenmeyenlere bakiye tutarından herhangi bir pay verilmeyeceği anlamına gelmez.

2) Sadece Hasar Tazminatı Almayanlara Dağıtılması

Bu yöntemle göre bakiye tutarı, sadece mali sene içerisinde hasar tazminatı almamış katılımcılara dağıtılmaktadır.⁴²

Bu görüşün amacı katılımcıları, sigortalattığı mallarını daha özenli bir şekilde korumaya teşvik etmektir. Katılımcı, güvenceye aldığı şeye zarar gelirse bakiye tutardan hiçbir pay alamayacağını bildiği için söz konusu malını korumaya daha fazla dikkat edecektir.⁴³

Diğer yönden tekâfül şirketinden katılım bedeline denk veya daha fazla hasar tazminatı alan ile şirketten hiçbir hasar tazminatı almayan eşit değildir. Adalet, bakiye tutarını dağıtırken bu iki kimseyi eşit tutmamayı gerektirmektedir.⁴⁴

3) Hasar Tazminatı ve Katılım Bedeli Dikkate Alınarak Dağıtılması

Bu yöntemle göre bakiye tutarı, ödenen hasar tazminatı ile katılım bedeline bakılarak dağıtılır.⁴⁵ Hasar tazminatı, katılımcının ödediği miktara denk geldiğinde, katılımcı bakiye tutarından bir şey alamayacaktır. Hasar tazminatı, ödenen katılım

⁴⁰Heyet, el-Meayîru's-Şeriyye (AAOIFI), s. 367.

⁴¹el-Hımsî, Tevzîu'l-faidi't-te'mînî, s. 39.

⁴²Karadâğî, et-Te'mînü't-tekâfülüyyü'l-İslami, s. 366.

⁴³el-Hımsî, Tevzîu'l-faidi't-te'mînî, s. 39.

⁴⁴Karadâğî, et-Te'mînü't-tekâfülüyyü'l-İslami, s. 366.

⁴⁵Heyet, el-Meayîru's-Şeriyye (AAOIFI), s. 367.

bedelinin yarısına denk geldiğinde ise, katılımcı bakiye tutarından normalde hak edeceğinin yarısını alacaktır.⁴⁶

4) Sadece Hasar Tazminatı Dikkate Alınarak Dağıtılması

Bu yöntemde bakiye tutarı, hasar tazminatı alanlar ile almayanlara farklı oranlarda dağıtılmaktadır. Mesela kendilerine hasar tazminatı verilenler, hasar tazminatı verilmeyenlerin yarısını hak ederler.⁴⁷

5) Danışma Kurulunun Benimseyeceği Bir Yöntemle Dağıtılması

Buna göre ise bakiye tutarı, danışma kurulunun karar verdiği bir başka yöntem ile katılımcılara dağıtılmaktadır.⁴⁸

b. Bakiye Tutarının Akdin Süresinden Önce Feshedilmesi Halinde Dağıtılması

Tekâfûl sistemine katılan bir kimse, bir sonraki seneden önce sistemden ayrılırsa bu kişinin bakiye tutarına hak kazanamayacağı ileri sürülmüştür.⁴⁹ Çünkü bir sonraki bakiye tutarına kadar tekâfûl akdini devam ettirmeyen, daha sonra dağıtılacak bakiye tutarına ortak kabul edilmemektedir. Bunun nedeni ise başlangıçta yapılan teberrunun, şirketten ayrılırken geride bırakılan miktarları da kapsamasıdır.⁵⁰

c. Katılımcının Yatırdığı Miktarın Mülkiyetinin Değişmesi Durumunda Bakiye Tutarının Dağıtılması

Katılımcının yatırdığı miktarın mülkiyeti meşru bir sebepten ötürü bir başkasına geçtiğinde bakiye tutarı yeni mülk sahibine verilmektedir. Çünkü tekâfûl sistemi, mülkiyete tabidir. İslam miras hukukundaki “tehâruc⁵¹” uygulamasına göre,

⁴⁶ Karadâğî, **et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslami**, s. 366.

⁴⁷ el-Hımsî, **Tevzî'u'l-faidi't-te'mînî**, s. 40.

⁴⁸ Heyet, **el-Meayîru's-Şer'iyye (AAOIFI)**, s. 367.

⁴⁹ Heysem, **el-Faid'ü't-te'mînî**, s. 19.

⁵⁰ Heyet, **Fetâva't-te'mîn**, haz: Abdüssettâr Ebû Gudde, İzzüddîn Muhammed Hoca, Cidde, Mecmua Delle el-Bereke el-Emanetü'l-Amme li'l-Hey'eti's-Şer'iyye, t.y., s. 184.

⁵¹ Mirasçılardan birinin veya bir kaçının belirli bir şey veya hisse üzerine uzlaşarak terikeden çekilmesidir. Mesela mirastan üçte bir hissesi bulunan bir kimse diğer varislerle belirli bir mal veya dörtte bir üzerine sulh yapsa buna tehâruc denilir. (Erdoğan, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, s. 448).

eski mâlikin yerine yeni mâlikin geçmesi caiz görülmüştür. Bu sebepten ötürü bu uygulama İslam hukukundakabul edilmektedir.⁵²

d. Bakiye Tutarının Oluşumu ve Dağıtımı İle İlgili Örnek Uygulama

Sûdan’da tekâfûl sistemi örneklerine uygun bir şekilde aktivitelerini yürüten Şeykan sigorta şirketi, diğer tekâfûl şirketleri gibi danışma kurulunun caiz kabul ettiği yöntemleri uygulamaktadır. Sudan medeni kanunu ise 1983’te tekâfûldeki bu tür dağıtım şekillerini kanunlaştırmıştır.⁵³

Şeykan tekâfûl şirketi, aşağıdaki şekilde bakiye tutarını oluşturmakta ve dağıtmaktadır:

Tekâfûl fonu, şirketin topladığı katılım bedellerine fonun işletilmesi neticesi elde edilen kâr eklenerek oluşturulur. Daha sonra tekâfûl fonundan idari masraflar, zekat,işletme vergileri,şirketin aldığı pay, retekâfûl payı,şirketin mali konumunu güçlendirmek veyönetim kurulu ile çalışanları teşvik etmek için bakiye tutarının bir kısmı ve teknik ihtiyat payı çıkarıldıktan sonra geriye kalan meblâğ yukarıda zikredilen yöntemlerden birisi benimsenerek katılımcılara dağıtılmaktadır.⁵⁴

E. Malî Sene Sonundaki Açığın Diğer Malî Sene Sonunda Oluşan Bakiye Tutarı İle Kapatılması

Mali sene sonu tekâfûl fonunda oluşan açığı, gelecek yılların bakiye tutarı ile kapatmaya mani bir durum bulunmamaktadır. Bu durum katılımcılar arasındaki yardımlaşmanın gereği olarak görülmüştür.Katılımcılardan bazıları ister tekâfûl şirketinden ayrılsın ister ayrılmasın durum değişmemektedir. Çünkü tekâfûl akdi, teberru üzerine bina edilmektedir.⁵⁵

Bu durum,1991 yılında kurulduğundan beri İslamî bankaların ve İslamî finans kuruluşlarının ihtiyaçlarını karşılamada önemli çalışmalar yapmış “İslamî

⁵²el-Hımsî, Tevzîu'l-faidi't-te'mînî, s. 33.

⁵³ Karadâğî, et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslami, s. 369.

⁵⁴ Karadâğî, et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslami, s. 369.

⁵⁵el-Hımsî, Tevzîu'l-faidi't-te'mînî, s. 32; Karadâğî, et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslami, s. 296.

Finans Kuruluşlarını Muhasebe ve Denetleme Kurumu (AAOIFI)'nin ilgili kararlarında şöyle ifade edilmektedir:

Retekâfûl şirketinden alınan meblağ ile tekâfûl fonunda kalan meblağ, hasar tazminatlarını karşılayamadığı ya da oluşan açığı kapatamadığı zaman, tekâfûl şirketinin fona borç vermesi veya oluşan açığı meşru yollardan kapatması caizdir. Açığı kapatmaktan dolayı oluşacak yükümlülükler isegelecek senelerdeki bakiye tutarlarından kapatılabilir.⁵⁶

⁵⁶ Ebu Zeyd, *el-Binâü's-şeriyi'l-eslem*, s. 23.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TEKÂFÜL SİGORTACILIĞINDA
VEKALET VE MUDARABE AKİTLERİNİN
UYGULAMA SAHASI

I. GENEL OLARAK

İlk iki bölümde tekâfûl sistemi içerisinde vekalet ve mudarabe akitlerinin konumlandığı yer belirlenmiştir. Bu akitlerin konumlandığı yer belirlenirken sistem de tanıtılmıştır. Bu bölümde yukarıdabelirtilen ilkeler çerçevesinde oluşturulan tekâfûl şirketinin yürürlük kazanabilmesi için gerekli olan ve tekâfûl şirketleri tarafından yaygın olarak kullanılan vekalet ve mudarabe akitleri incelenecektir.¹Vekalet akdi ile tekâfûl fonu işletilebilmekte ayrıca katılımcılar adına tekâfûl işlemleri yürütülebilmektedir. Mudarabe akdiyle ise tekâfûl fonu işletilebilmekte bununla birlikte fonu işletmeyle teknik tekâfûl işlemleri beraberce yapılabilmektedir. Ayrıca bu akitlerin meşruiyetine kısaca değinilerek tekâfûl sisteminde uygulaması üzerinde durulacaktır.

Konuya geçmeden önce tekâfûl sisteminde uygulanan, teknik işlemler ve fonun işletilmesi ayrımına dikkat çekmek istiyoruz. Çünkü bu ayrımın bilinmesi konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Tekâfûl sisteminde teknik işlemler denildiğinde poliçe tanzimi, prim üretimi, hasar ödemesi, acente komisyon ödemeleri, reasürans işlemleri, ekspertiz hizmetleri vb. sistemi yürütmeye ilgili teknik işlemler anlaşılmalıdır. Fonun işletilmesi denildiğinde ise katılımcılar tarafından toplanan meblağın yatırımlara sevk edilmesi anlaşılmalıdır.

II. VEKALET MODELİ

A. Genel Olarak

Tekâfûl sisteminde uygulanması gerekli bir takım işlemler bulunmaktadır. Çünkü bunların uygulanması sonucu sistem işlerlik kazanmaktadır. Bunlara poliçe tanzimi, prim üretimi, hasar ödemesi, acente komisyon ödemeleri, reasürans işlemleri, ekspertiz hizmetleri ve fonun işletilmesi örnek olarak verilebilir. Tekâfûl sisteminde yukarıda zikredilen uygulamaları katılımcıların vekili olarak tekâfûl şirketi yapmaktadır. Belirlenen sistem vekalet modeli olduğunda şirket, tekâfûl sistemiyle

¹ Sarah Alghamdi, **The Saudi T'awuni Insurance Model: Concerns About Compatibility With Islamic Law in Accomodating "Risk"**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Faculty of Law University of Toronto, Toronto, 2013, s. 80; Ayrıca bkz. Hania Masud, "Takaful: An Innovative Approach to Insurance and Islamic Finance", **Journal of International Law**, C. IV, Volume 32, s. 10.

alakalı bütün işlemleri vekil sıfatıyla yerine getirmektedir.²Tekâfûl şirketi, bu vekaleti ücretli veya ücretsiz olarak gerçekleştirebilmektedir.³ Ayrıca şirket, hem teknik işlemlerde hem de tekâfûl fonunun işletilmesinde ayrı ayrı vekalet ihtiyacı duymakta ve her iki vekalet, birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmektedir.Bununla birlikte tekâfûl şirketinde katılımcıların, yönetim kurulunda temsil edilmeleri gibi bir yolla tekâfûl işlemlerinin yönetimine ortak olma öncelikleri vardır. Uygun hukuki altyapı oluşturularak gerçekleştirilebilecek bu mekanizma, katılımcıların haklarının kontrol altına alınmasına ve menfaatlerinin korunmasına katkı sağlayacaktır.⁴

Zikredilen vekalet, tekâfûl şirketi ile katılımcılar arasında kurulmaktadır. Bu akdin bir tarafını vekil sıfatıyla tekâfûl şirketi, diğer tarafını ise asıl sıfatıyla katılımcılar oluşturmaktadır.⁵

Bahsi geçen vekalet akdinin tekâfûl şirketinde uygulanmasının meşruiyeti bazı muasır ulema tarafından “tekâfûl şirketi, tekâfûl işlemlerini yürütmeye katılımcıların ücretli veya ücretsiz vekilidir” şeklinde ifade edilmiştir.⁶

B. Vekaletin Tekâfûl Şirketinde Uygulama Alanı

1. Teknik İşlemlerde Vekalet

Vekalet modelinde tekâfûl şirketi, bütün teknik tekâfûl işlemlerinde katılımcıların vekilidir. Bu teknik işlemlere şunlar örnek verilebilir:

- a. Akitleri ve poliçeleri düzenleme
- b. Katılımcıları kabul etme
- c. Katılım bedellerinin miktarını belirleme
- d. Katılım bedellerini toplama
- e. Bakiye tutarını hesaplama

² Khan, **Takaful**, s. 26.

³ Abdullah ez-Zübeyr Abdurrahman, “Mine’ d-davabiti’ş-Şeriyye li’t-temîni’t-tekâfûli”, **Mecelletü Mecmai’l-fikhi’l-islâmî es-Sudan**, y.y., No: 7, 2012, s. 292- 293.

⁴ Heyet, **el-Meayîru’ş-Şeriyye (AAOIFI)**, s. 365.

⁵ Ahmed Muhammed Sabbâğ, **et-Temînü’t-teavunî: el-ahkam ve’ d-davabitu’ş-Şeriyye**, y.y., t.y., s. 6.

⁶ Karadâğî, **et-Te’minü’t-tekâfûliyyü’l-İslami**, s. 354, 355, 382.

- f. Hasar tazminatlarını ödeme
- g. Halefiyet⁷ ilkesini kullanma
- h. Diğer şirketlerle rekabet etme
- i. Tekâfûl işlemleriyle alakalı davaları takip etme
- j. Tekâfûl işlemleriyle alakalı diğer bütün teknik işlemleri yürütme⁸

Tekâfûl şirketi yukarda zikredilen uygulamaları ücretli veya ücretsiz vekalet olarak iki şekilde gerçekleştirebilmektedir:

a. Ücretli Vekalet

Ücretli vekalet modelinde şirket, teknik tekâfûl işlemlerini uygularken katılımcılardan önceden belirlenmiş bir ücret alır.⁹ Bu modelde teknik tekâfûl işlemlerini yerine getirirken tekâfûl şirketi tarafından alınan ücret, her mali senenin başında belirlenmekte ve katılımcıların katılım bedellerinden alınmaktadır.¹⁰

Tekâfûl şirketlerinde çoğunlukla ücretli vekalet tercih edilmektedir.¹¹ Örnek olarak Ürdün’de faaliyet gösteren “Şeriketü’t-temini’l-İslami” tekâfûl şirketi zikredilebilir. Bu şirket, teknik işlemleri ücretli vekâlet esası üzerine yürütmektedir.¹²

b. Ücretsiz Vekâlet

Ücretsiz vekalet modelinde şirket tarafından, teknik tekâfûl işlemlerini uygularken katılımcılardan herhangi bir ücret alınmaz. Buna mukabil şirket, tekâfûl fonunu mudarabe akdi ile işletmesinden dolayı işletici sıfatıyla belli bir oran almaktadır. Ücretsiz vekalet, tekâfûl şirketlerinin çoğunluğunun uyguladığı bir model

⁷“Sigortacı halefiyet ilkesi gereğince, ödediği tazminat kadar bir meblağ için sigortalının yerine geçer. Böylelikle sigortacı ödediği tazminat kadar meblağı, hasara sebep olanlara rücu ederek geri ister. Mal ve sorumluluk sigortalarında, sigortalının hem sigorta şirketinden, hem de hasara sebep olan (özel ya da tüzel) kişilerden çifte tazminat alması da bu şekilde önlenmiş olur.”(Heyet, **SEGEM Ders Notları**, s. 67).

⁸Sabbâğ, **Tecrübetü şeriketi’t-temini’l-İslamiyye**, s. 6; Muhammed Mekkî Sa’d el-Ceraf, “Nizamü’l-mudarabe li’t-tekâfûli’l-ictimaî el-bedîlü’l-İslamî li’t-temin ale’l-eşhas”, **Mecelletü merkezi Salih Kamil li’l-iktisadi’l-İslamî bi camiati’l-Ezher**, No: 4, s. 235; Ayrıca bkz. Abdurrahman, “Mine’d-davabidi’ş-Şeriyye li’t-temini’t-tekâfûli”, s. 292.

⁹Sabbâğ, **et-Temînü’t-teavunî**, s. 6; Ayrıca bkz. Karadâğî, **et-Te’mînü’t-tekâfûliyyü’l-İslami**, s. 356.

¹⁰Sabbâğ, **Tecrübetü şeriketi’t-temini’l-İslamiyye**, s. 6.

¹¹ Abdurrahman, “Mine’d-davabidi’ş-Şeriyye li’t-temini’t-tekâfûli”, s. 292- 293.

¹² Mülhim, **İadetü’t-te’mîn**, s. 102.

değildir. Örnek olarak teknik tekâfûl işlemlerini ücretsiz vekalet ile yürüten Katar Tekâfûl Şirketi verilebilir. Şirket, kârını tekâfûl fonunu mudarabe akdi ile işletmesinden elde etmektedir. Şirket tarafından, kuruluş yıllarında elde edilen kârdan % 50 alınmaktayken 2011 senesine gelindiğinde bu oran % 70'e çıkarılmıştır.¹³

Ücretsiz vekâlet modelinde, tekâfûl işlemlerine ait bütün masraflar, -ücretler, vergiler, hasar ödemeleri ve benzeri masraflar- tekâfûl fonundan karşılanmaktadır. Tekâfûl şirketi ise kendi sermayesinin ve sermayesine ait işletme, vergi vb. işlemlerin masraflarını yüklenmekte; ayrıca fon temsilcisi, operatör şirket, bazen de danışma kurulunun katılımıyla oluşan yönetim kurulunun maaşlarını ödemektedir.¹⁴

Ücretli ve ücretsiz vekalet modellerinin her ikisinde de hasar tazminatları, teknik işlemlerle alakalı masraflar ve tekâfûl fonunu işletmeyle alakalı masraflar tekâfûl fonundan karşılandığı yukarda zikredilmişti. Bu masraflardan bir kısmını tekâfûl şirketinin kendi fonundan ödemesi şart koşulabilir. Fakat tekâfûl şirketinin hasar tazminatlarını kendi fonundan ödemesini şart koşturmak caiz görülmemiştir. Çünkü bu durum, verilen katılım bedelleriyle alınan hasar tazminatları arasında aşırı belirsizlik (garar-ı fâhiş) oluşturmaktadır.¹⁵ Bu ise konvansiyonel sigortalarda görülen bir durumdur.

Ücretli ve ücretsiz vekalet akdinin tekâfûl şirketinde uygulanmasının caiz olduğuna Karadâğî'nin "et-teminü't-tekâfûliyyü'l-İslami" adlı kitabında vekalet akdiyle ilgili verilen fetvada şöyle zikredilmektedir:

2. Tekâfûl Fonunun İşletilmesinde Vekalet

Tekâfûl şirketi ile tekâfûl fonu arasındaki alaka fonun iletilmesinde ya vekalet akdi ya da mudarabe akdi olabilmektedir.¹⁶ Bu kısımda vekalet akdi üzerinde durulacaktır.

¹³Karadâğî, **et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslami**, s. 355.

¹⁴Karadâğî, **et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslami**, s. 356.

¹⁵ Yusuf b. Abdullah eş-Şibîlî, "et-Teminü't-tekâfulî min hilali'l-vakf", **el-Hikme**, No: 38, 263- 314, s. 283.

¹⁶Heyet, **el-Meayîru's-Şeriyye (AAOIFI)**, s. 364.

a. Ücretli Vekalet

Ücretli vekalet konusunu ele almadan önce konunun meşruiyeti hakkında öz bir bilginin verilmesi yerinde olacaktır. Ücretli vekalet konusu, AAOIFI'nin ilgili kararlarında şu şekilde ifade edilmektedir:

a. Vekâletin ücret mukabili olması mümkündür. Bu durum anlaşmayla ya da ücretsiz çalışmadığı bilinen birine vekâlet vermekle veya örfün gerektirdiği bir ücretle de olabilir.

b. Eğer vekâlet, ücret karşılığı ise icare hükümleri uygulanmaktadır.

c. Vekaletten alınan ücret, belirli olmalıdır. Bu bakımdan vekalet ücreti maktu bir bedel veya malum bir meblağın belirli bir oranı olabilir. Aynı zamanda vekalet başlangıç ücreti belirli olmak kaydıyla ilerleyen dönemlerdeki ücretin, her dönem başlangıcında esas alınacak bir endekse bağlanması da meşru kabul edilmektedir. Sonuç itibarıyla vekalet ücretinin bilinen bir bedel olması gerekir. Vekilin alacağı ücretin -belirlenmiş ücretini müvekkilin istihkaklarından kesinti yoluyla almasında olduğu gibi- hiç belirlenmemiş olması caiz kabul edilmemektedir.

d. Eğer ücret belirlenmemiş ise emsal ücret ödenir.

e. Vekile verilecek ücretin, yapılacak iş için tayin edilmiş tutarın üstünde kalan meblağ ya da o tutarın oransal bir kısmı olması mümkün görülmüştür. Örneğin müvekkil, satış için bir bedel belirleyip bunun üstündeki kazancı vekalet ücreti sayabilmektedir.

f. Belirlenmiş vekalet ücretine, vekili teşvik amacıyla vekaletle yapılacak iş için tayin edilmiş tutarın belli bir oranının prim olarak eklenmesi caizdir.

g. Ücretli vekil, haklı bir gerekçesi olmaksızın işin kalanını yerine getirmekten imtina ediyorsa ve yaptığı kısım faydalanmaya uygun ise anlaşmada bu bölüm için takdir edilen bedeli aşmamak kaydıyla yaptığı çalışma için emsal ücrete hak kazanır. Bu durumda vekil, işini yapmaktan kaçınması neticesi müvekkilin uğrayacağı fiili zararları tazminle sorumlu olmaktadır. Eğer vekil, işini tamamlamadan ya da vekâlet süresi bitmeden önce haklı bir gerekçe olmaksızın müvekkil tarafından engellenirse ücretin tamamına hak kazanır. Eğer müvekkilin vekili iş yapmaktan alıkoymak için haklı bir gerekçesi varsa vekil, yaptığı iş ne ise ona göre ücreti hak etmektedir.

h. Vekalet yoluyla yaptırılan iş tamamlandıktan sonra vekalet konusunun zayi olması ücreti düşürmemektedir. Eğer zayıat, vekilin kastı ya da kusuru sebebiyle gerçekleşmişse tazmin etmesi gerekir.¹⁷

Tekâfûl şirketi, katılımcıların fonunu ücretli vekil sıfatı ile işlettiğinde sadece vekalet ücretini hak etmektedir.¹⁸ Tekâfûl fonunun işletilmesi neticesi elde edilen kârın tamamını ise katılımcılar hak eder ve bu meblağ tekâfûl fonuna aktarılır.

b. Ücretsiz vekalet

Tekâfûl şirketi istediği takdirde ücretsiz vekalet akdini uygulayabilmektedir. Bu durumda fonun yönetilmesi ve işletilmesi ile ilgili şirket tarafından yapılan işlemler için herhangi bir ücret alınmaz.

C. Vekalet Modelinde Masraflar

Tekâfûl sistemi ile alakalı bütün masrafların karşılanmasında benimsenen kural, hem teknik tekâfûl işlemleriyle hem de fonun işletimiyle alakalı masrafların tekâfûl fonundan karşılanmasıdır. Zikredilen masraflara şunlar örnek gösterilebilir:

- Katılımcılara ödenecek hasar tazminatları
- Tekâfûl sistemini yürütme ve tekâfûl fonunu işletmeyle alakalı idare, işletme ve genel masraflar¹⁹

D. Vekalet Modelinde Tekâfûl Şirketi Tarafından Alınacak Ücretin Belirlenmesi

1. Genel Olarak

Vekalet modelinde tekâfûl şirketi tarafından sadece ücretli vekalet benimsediğinde belirli bir ücret hak edilir. Bu ücretin belirlenmesinde ise iki yöntem bulunmaktadır. Bunlardan ilk olarak zikredilen yöntemde herhangi bir ihtilaf olmamasına rağmen ikinci olarak zikredilen yöntemde muasır fukaha arasında ihtilaf bulunmaktadır.

¹⁷ Heyet, *el-Meayîru's-Şerîyye (AAOIFI)*, s. 327, 328.

¹⁸ *el-Hımsî, Tevzi'u'l-faidi't-te'mînî*, s. 35.

¹⁹ eş-Şibîlî, “et-Temînü't-tekafulî min hilali'l-vakf”, s. 282.

2. Alınacak Vekalet Ücretinin Belirlenmesi

a. Ücretin Hesaplamalar Neticesinde Belirlenmesi

Tekâfûl şirketi kendi mali bünyesini sarsmayacak hesaplamalar yapar ve bu hesaplamalar neticesi vekalet ücretini belirler. Bu hesaplamalara şu şekilde bir örnek verilebilir:

Tekâfûl şirketinin senelik idarî masraflarının 1.000.000 tl. olduğu kabul edilirse, şirket buna kendi ihtiyaçları çerçevesinde bir bedel ekler. Mesela; 200.000 tl. Böylece tekâfûl şirketi ile katılımcılar arasında toplam idari maliyetin 1.200.000 tl. olduğu hususunda ittifak edilir. Hesaplamalar sonunda tekâfûl fonu, 1.200.000 tl. dışında idari masraflar için herhangi bir meblağ üstlenmez.²⁰

b. Ücretin Belirlenmesinde Fon Miktarının Esas Alınması

Bir kısım muasır alim tarafından, tekâfûl şirketinin sene içerisinde tekâfûl fonuna giren miktarın %10, %20 gibi bir oranını vekalet ücreti olarak almasını belirleyebilme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.²¹ Bir kısım muasır alim tarafından ise bu uygulama benimsenmemiş ve buna şu şekilde itiraz edilmiştir:

Bu hesaplama şüpheden uzak değildir. Çünkü komisyon ücretini meblağ ile ilişkilendirmek, üstükapalı bir şekilde faizli işlem yapmaya götürmektedir. Çünkü komisyonlarda kural, meblağ ile değil, iş ile bağlantılı olmasıdır. Bu görüşe karşı olan alimler ise görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

Ücreti oransal olarak belirlemek, borç dışındaki muamelelerde caizdir. Nitekim simsar örneğinde de bu şekildedir. Ayrıca burada üstü kapalı olarak faiz de gerçekleşmemiştir. Çünkü burada borç bulunmamaktadır. Bu uygulamada alınacak ücret bilindiğinden dolayı cehalet de gerçekleşmemiştir. Bununla birlikte muasır fukaha, simsar veya avukat için bir ücret belirlenmezse ecr-i misil alacaklarını zikretmişlerdir.²²

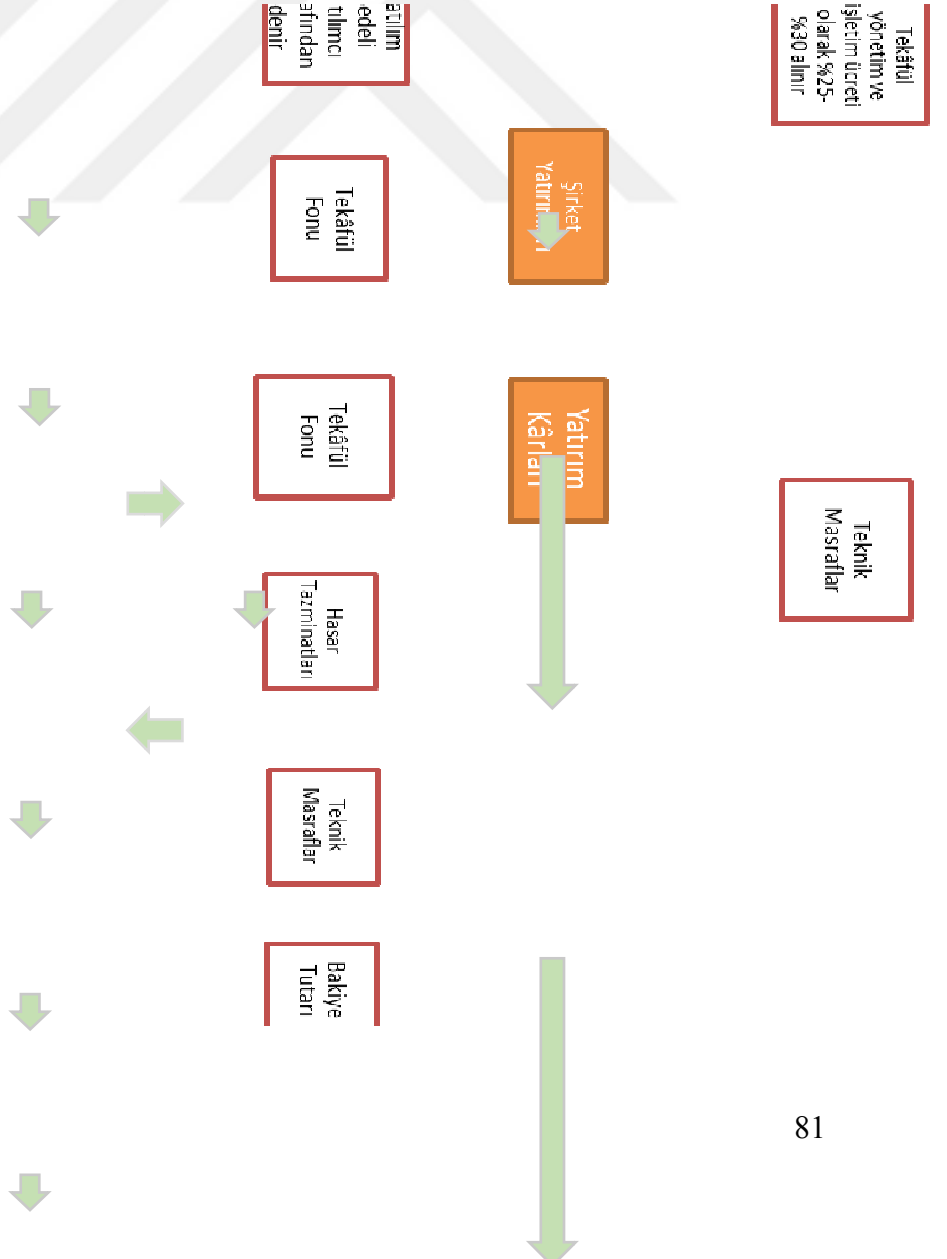
²⁰Karadâğî, *et-Te'mînü't-tekâfüliyyü'l-İslâmî*, s. 216, 217.

²¹ el-Ceraf, "et-Teminü't-teavunî ve't-tekâfûlî beyne'l-fikri'l-vadî ve'l-fikri'l-İslâmî", s. 102.

²²Karadâğî, *et-Te'mînü't-tekâfüliyyü'l-İslâmî*, s. 217, 358.

Aşağıda vekalet modeli şematik olarak gösterilmiştir. Tabloyu şu şekilde izah etmek mümkündür: Sisteme dahil olan katılımcı, katılım bedelini şirkete öder. Şirket tarafından katılım bedellerinden (mesela % 25 - % 30) ücret alınır. Alınan % 25 - % 30'luk ücretten masraflar çıkarıldıktan sonra geriye kalan sermayedarlara dağıtılır. Katılımcılar tarafından ödenen katılım bedellerinden tekâfül şirketinin aldığı ücret çıkarıldıktan sonra kalan meblağ, tekâfül fonuna aktarılır ve katılımcılarla şirket arasındaki işletme akdi, ücretli veya ücretsiz vekalet olarak belirlenip yatırımlara sevk edilir. Elde edilen kârın hepsi tekâfül fonuna aktarılır. Bu fondan hasar tazminatları ve teknik masraflar çıkarıldıktan sonra bakiye tutarı, tekâfül şirketi tarafından belirlenen usule göre katılımcılara dağıtılır.

VEKALET MODELİ

III. MUDARABE MODELİ

A. Genel Olarak

Mudarabe akdi, iki taraftan birinin sermayeyi diğer tarafa işletmesi için vermesi üzere yapılan anlaşmadır. Bu işlem sonunda elde edilen kâr, akit yapılırken anlaşılan şekilde paylaştırılmaktadır.

Mudarabe, İslam hukukunun kabul ettiği bir akittir. Bu akit İslam'dan önce halk arasında yaygın olarak kullanılmıştır. Nitekim Hz. Peygamber(s.a.v.), kendisine peygamberlik verilmeden önce Hz. Hatice'nin mallarını işletmeci olarak Şam'a götürmüştü. Ayrıca Mudarabe akdi, İslam'ın gelişinden sonra da kullanılmıştır. Çünkü Hz. Peygamber(s.a.v.) mudarabe akdini onaylamıştır. Ayrıca mudarabe akdinin cevazı konusunda lema arasında icma oluşmuş ve pek çok kimse tarafından toplumun ihtiyacı olarak telakki edilmiştir.²³

Mudarabe akdinin genel anlamda maksadı ticaret yapmak ve kâr elde etmektir. Tekâfül şirketi de mudarabe akdini bu maksatla kullanmaktadır.²⁴ Şirket, katılımcıların katılım bedelleriyle oluşan tekâfül fonunu yatırıma sevk eder.²⁵

Ayrıca bu modelde mudarabe akdi, sadece tekâfül fonunun işletilmesinde değil tekâfül fonunun işletilmesiyle birlikte teknik işlemlerin yapılmasında da kullanılmaktadır. Yani tekâfül şirketi, tekâfül fonunun işletilmesini ve teknik işlemleri tek akit altında gerçekleştirmektedir. Bu akdi yaparken kâr olarak tekâfül şirketinin payı, sene sonunda bütün masraflar ve hasar tazminatları düşüldükten sonra kalan bakiye tutarından alacağı bir orandır. Bu oran ise yönetim kurulu tarafından akit kurulurken belirlenmektedir. Ayrıca bu şekilde uygulanan mudarabe modelinde bütün genel ve idari masraflar, retekâfül veya reasürans masrafları, ihtiyat payı ve hasar tazminatları tekâfül fonundan karşılanmaktadır.²⁶

²³Sabbâğ, *Tecrübetü şeriketi't-temini'l-İslamiyye*, s. 18.

²⁴Mülhim, *et-Teminü't-teavuniyyi'l-İslamî*, s. 244.

²⁵Sabbâğ, *Tecrübetü şeriketi't-temini'l-İslamiyye*, s. 19.

²⁶Karadâğî, *et-Te'mînü't-tekâfüliyyü'l-İslamî*, s. 219.

B. Mudarabe Akdinin Tekâfûl Şirketinde Uygulama Alanı

1. Sadece Tekâfûl Fonunun İşletilmesinde Mudarabe

Tekâfûl şirketi, sistemin yapısı gereği bakiye tutarında hak sahibi olamaz. Tekâfûl şirketinin, ticari sigortalardan farklı olarak kâr edebileceği yerler sınırlıdır. Bunlardan birisi ise tekâfûl fonunun mudarabe esasları çerçevesinde işletilmesi ve elde edilen kârdan işletmeci sıfatıyla aldığı miktardır.

Tekâfûl şirketi ile katılımcılar arasındaki alâka tekâfûl fonunun işletilmesinde mudarabe olduğunda şirket işletmeci, katılımcılar ise sermayedar olmaktadır. Meydana gelen kârın iki taraf arasında hangi oranda paylaşılacağı, her mali senenin başında belirlenir.²⁷ Bu husus ise, tekâfûl şirketine ait tüzükte mevcut olmalıdır.²⁸

2. Hem Fonun İşletilmesinde Hem de Teknik İşlemlerde Mudarabe

Bu şekilde uygulanan mudarabe modelinde tekâfûl şirketi kârını bakiye tutarından elde etmektedir. Yani katılımcılar ile tekâfûl şirketi arasında mali sene sonunda hesapta kalan meblağ üzerinden kâr paylaşımı yapılmakta ve şirket alacağı kâr payını mali sene sonunda elde edebilmektedir. Bundan dolayı mudarabe modelinin bu şekli “tekâfûl şirketinin bakiye tutarından belirli bir oran alması esasına dayalı mudarabe modeli” şeklinde de isimlendirilebilir.

Teknik işlemlerle birlikte fonun işletilmesinde kullanılan mudarabe modeli, diğer ülkelerden farklı olarak Malezya’da uygulanmaktadır.²⁹ Malezya’da bulunan tekâfûl şirketlerinin çoğunluğu, fonun işletilmesiyle birlikte teknik işlemlerin yapılmasında mudarabe modelini kullanmaktadır. Bu sistem şu şekilde işlemektedir:

Tekâfûl şirketi, fonun işletilmesini ve teknik işlemleri ve kalet ve mudarabe akitleriyle yapmak yerine sadece mudarabe akdi ile gerçekleştirilmektedir. Bu modelde tekâfûl şirketi işletmeci, kendisine ait müstakil bir hesabı bulunan tekâfûl fonu ise sermayedar olmaktadır. Buradaki mudarabe akdi, tekâfûl şirketinin fonun

²⁷Mülhim, **İadetü’t-te’mîn**, s. 102.

²⁸el-Ceraf, “et-Teminü’t-teavunî ve’t-tekâfûlî beyne’l-fikri’l-vadî ve’l-fikri’l-İslâmî”, s. 121; Ayrıca bkz. Ahmed Salem Mulhim, Ahmed Mohammed Sabbağ, **The Islamic Insurance Theory And Practice**, y.y., t.y., s. 23.

²⁹Abdurrahman, “Mine’d-davabidi’s-Şeriyye li’t-temini’t-tekâfûlî”, s. 295.

işletilmesinden ve teknik işlemlerin yapılmasından kalan bakiye tutarından belli bir oran alması üzerine yapılmaktadır.³⁰

a. Kabul Edenler ve Gerekçeleri

Muasır alimlerin bir kısmı, mudarabe akdinin tekâfûl fonunun işletilmesiyle birlikte teknik işlemlerin yapılmasında caiz olacağına hükmetmişlerdir. Onlar bunu gerekçelendirirken mudarabe akdinin asıl olarak tekâfûl fonu üzerinde cereyan ettiğini, tekâfûl işlemlerinin ise fonun işletilmesine tabi olarak gerçekleştiğini savunmaktadırlar.

b. Kabul Etmeyenler ve Gerekçeleri

Muasır alimlerin çoğunluğu tarafından tekâfûl fonu ile teknik işlemlerin beraber yapılmasında kullanılan mudarabe akdi caiz kabul edilmemiştir.³¹ Bunu caiz görmemeleri ise şu delillere dayanmaktadır:

1) Tekâfûl Şirketinin Alacağı Kâr Payının Anaparadan Olamaması Bakımından

Tekâfûl fonunun işletilmesiyle birlikte teknik işlemlerin yapılmasında gerçekleştirilen mudarabe akdinin kullanıldığı durumlarda işletmecinin yani tekâfûl şirketinin kârdan hissesi, bakiye tutarının bir parçasıdır. Bakiye tutarı ise anaparadır. Bakiye tutarının anapara olması ise yatırımlara sevk edilen meblağın kendisini teşkil etmesinden dolayıdır. Klasik kaynaklarımızda mudarabe akdinde işletmecinin, anaparanın sahibi olamayacağı zikredilmektedir.³² Çünkü alimler tarafından benimsenen görüş, işletmecinin mudarabe akdinin tabiatından olan şeyleri sermayeden alabilmesi olmuştur.³³ Şayet işletmeci anaparaya sahip olmaya kalkarsa, akdin gereklerine aykırı davranmış olur. Zira işletmeci, anaparayı korumak, muhafaza etmek buna ilave olarak anaparanın artması için çalışmakla görevlidir.³⁴ Tekâfûl sisteminde fondan hasar tazminatlarının verilmesi, harcama yapılması, tasarrufla bulunulması vb. tasarruflar anaparaya sahip olmayı gerektirir.

³⁰Karadâğî, *et-Te'mînü't-tekâfûliyyü'l-İslami*, s. 219.

³¹Abdurrahman, "Mine'd-davabidi's-Şeriyeye li't-temini't-tekâfûlî", s.295.

³²Mevsiliel-İhtiyâr, s. 459.

³³ Cengiz Kallek, "Mudarebe", *DİA*, C. XXX, s. 362.

³⁴Abdurrahman, "Mine'd-davabidi's-Şeriyeye li't-temini't-tekâfûlî", s. 296.

Tekâfûl şirketi ise prensip olarak anaparaya sahip olamayacağına göre mudarabe modeli tekâfûl fonunun işletilmesiyle birlikte teknik işlemlerde caiz olmamaktadır.³⁵

2) Kâr Olmaması Bakımından

Bütün masraflar çıkarıldıktan sonra tekâfûl şirketinde kâr olması mümkün değildir. Çünkütöplenen katılım bedellerinden hasar tazminatları ve bütün masraflar çıkarıldığındasermayeden geriye herhangi bir kâr kalması mümkün olmamakta hatta anapara eksilmektedir. Çünkü katılımcılara verilen tazminat anaparadan verilmektedir. Dolayısıyla sene sonunda anapara eksilmiş olacaktır. İşletmeci olan tekâfûl şirketinin, işletmeler sonunda elde edilen kârda hakkı olduğu halde kâr olmadığı için payını alması söz konusu olamayacaktır.³⁶

3) Tekâfûl Sistemindeki Temel Esaslara Aykırılık Oluşturması Bakımından

Tekâfûl fonunun işletilmesiyle birlikteteknik işlemlerin yapılmasında mudarabe akdinin uygulanması sonucu, tekâfûl akdine ve esaslarına muhalefet edilmiş olmaktadır. Zira bu durum, tekâfûl fonunun korunmamasına yol açar. Şöyle ki tekâfûl şirketi, -bakiye tutarını korumak tekâfûl şirketinin en önemli esaslarından sayılmasına rağmen- mali sene sonundaki bakiyeden kâr olarak bir miktar almakla anaparanın korunmasına muhalefet etmiş olmaktadır. Ayrıca bütün masraflar çıkarıldıktan sonra bakiye tutarından zikredilen oranları almak, hasar tazminatlarından ve diğer bütün masraflardan artan kısmı kâr sayma anlamına gelir. Bu ise tekâfûl sisteminin değil konvansiyonel sigortanın bir özelliğidir.Çünkü konvansiyonel sigortada sigortalıların ödediği primler, tazminatlar ödendikten sonra hâlâ sigorta fonunda kalmaya devam ediyorsa şirketin kârı sayılır. Tekâfûl sisteminde ise sene sonunda kalanın bir miktarının tekâfûl şirketi tarafından alınması,konvansiyonel sigortanın zikredilen uygulamasına benzemektedir.³⁷

³⁵Karadâğî, *et-Te'mînü't-tekâfüliyyü'l-İslami*, s. 220

³⁶Karadâğî, *et-Te'mînü't-tekâfüliyyü'l-İslami*, s. 220.

³⁷Karadâğî, *et-Te'mînü't-tekâfüliyyü'l-İslami*, s. 220.

C. Mudarabe Modelinde Şirketinve Tekâfûl Fonunun Üstleneceği Masraflar

1. Şirketin Ödemesi Gereken Masraflar

Tekâfûl şirketimudarabe modelini uyguladığında kendi sermayesinden işletmecinin(mudârib) sermayeyi işletirken işletmeyle alakalı yüklendiği bütün masrafları üstlenir.Payına düşen kâr karşılığında şirketin karşılaması gereken giderlere şunlar örnek gösterilebilir:

- a. Projeler hazırlamak, politikalar belirlemek, yatırım alanları seçmek, yatırım kararları almak, bu kararların uygulanışını izlemek, kâr ve zarar hesaplarını tutmak ve paylaşmak için gereken harcamaları yapmak
- b. Yatırım yönetiminin, karar organlarının, izleme ve muhasebe yöntemlerinin harcamaları³⁸

2. Tekâfûl FonununÖdemesi Gereken Masraflar

Tekâfûl fonunun karşılaması gereken giderlere şunlar örnek gösterilebilir:

- a. Şirketin yapması gereken fakat mudarabe anlaşması imzalanırken görev şemasında yer verilmeyen alanlarda -uzmanlardan yararlanmak gerekiyorsa- uzmanların giderleri
- b. Şirketin üstleneceği masrafların dışında kalanalanlarda oluşacak masraflar³⁹

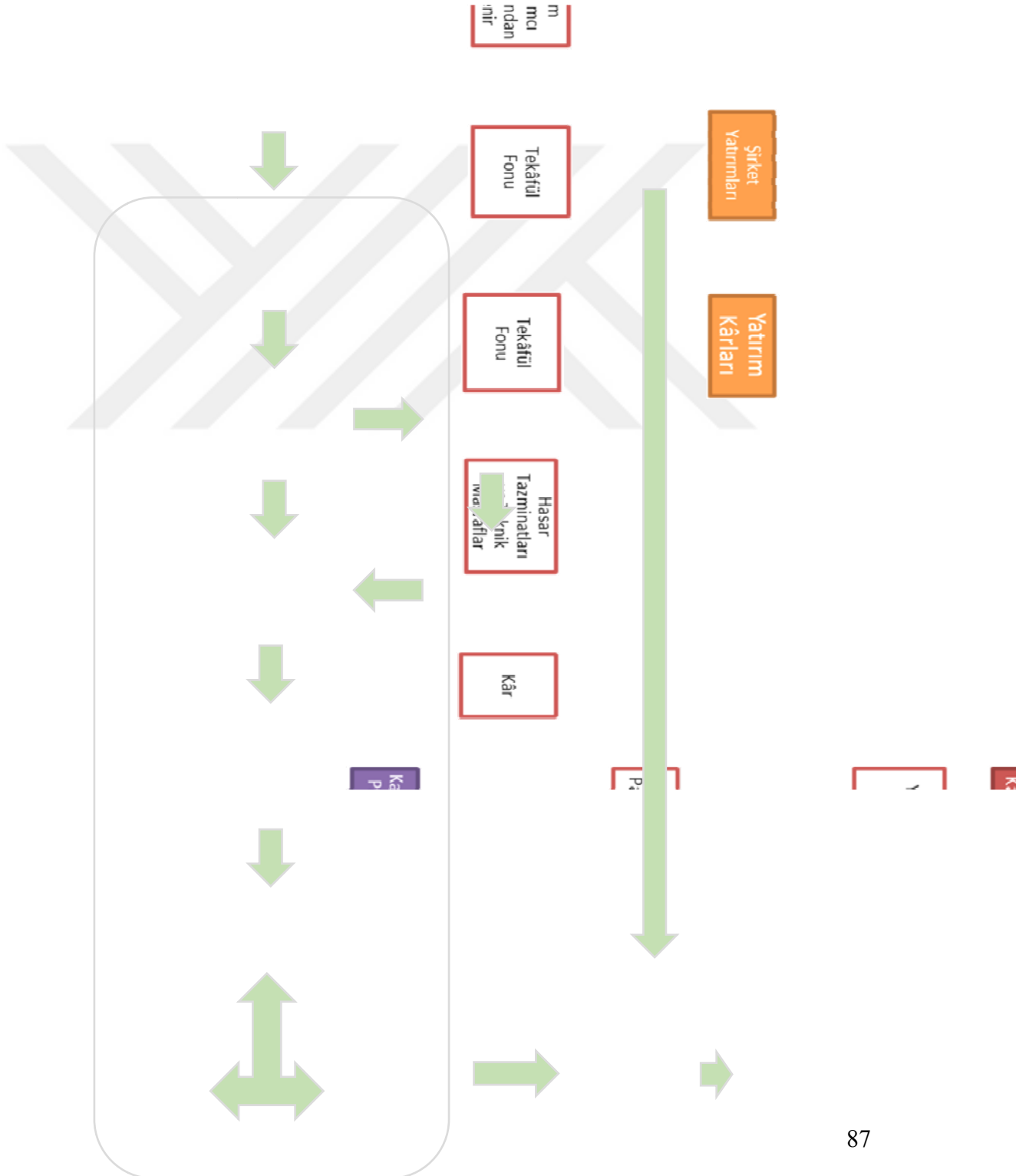
Aşağıda mudarabe modeli şematik olarak gösterilmiştir. Tabloyu şu şekilde izah etmek mümkündür: Katılım bedelleri katılımcılar tarafından ödenir. Tekâfûl fonuna aktarılan katılım bedelleri mudarabe akdi yapılarak işletilir. Elde edilen kârlarla birlikte oluşan fondan hasar tazminatları verilir ve teknik masraflar karşılanır. Geriye kalan meblağ ise tekâfûl şirketi ile katılımcılar arasında önceden

³⁸Heyet, **İslam Ekonomisi İle İlgili Fetvâlar**, haz. Abdüsettar Ebû Gudde, İzzüddîn Hoca, trc. Abdusselam Arı, İstanbul, Mizan Yayınevi, 2010, s. 86, 87.

³⁹ Heyet, **İslam Ekonomisi İle İlgili Fetvâlar**, haz. Abdüsettar Ebû Gudde, İzzüddîn Hoca, trc. Abdusselam Arı, İstanbul, Mizan Yayınevi, 2010, s. 87.

belirlenmiş orana göre dağıtılır. Daha sonra şirkete ait kârdan -varsa- masraflar çıkarılır ve kalan meblağ, şirket ortaklarına dağıtılır.

MUDARABE MODELİ

IV. VEKALET MODELİ İLE MUDARABE MODELİ ARASINDAKİ BENZERLİKLER VE FARKLAR

Vekalet modeli ile mudarabe modeli arasındaki benzerlikleri ve farkları ortaya koymak için tekâfûl şirketindeki işlemler, teknik işlemler ve fonun işletilmesi ile ilgili işlemler olmak üzere iki başlık altında ele alınacaktır.

Vekalet akdiyle hem tekâfûl işlemelerini yapmak hem de fonu işletmek caiz görülmüştür. Tekâfûl işlemlerini yapmak ve tekâfûl fonunu işletmek, tekâfûl şirketi tarafından iki şekilde uygulanabilmektedir. Bunlardan birincisi ücretli vekalet, ikincisi ise ücretsiz vekalettir.

Tekâfûl şirketi, ücretli veya ücretsiz vekaletten istediğini seçme hakkına sahiptir. Günümüzde tekâfûl şirketlerinin çoğunluğu tarafından ücretli vekalet seçilmektedir. Çünkü ücretli vekalet akdiyle işlem yapmak, şirket tarafından alınacak vekalet ücretini kesin hale getirmektedir. Yani tekâfûl şirketi mali sene sonunda yaptığı işlemlerin sonucunda kâr da etse zarar da etse katılımcılar tarafından akdin başında kararlaştırılmış ücreti hak etmektedir.

Mudarabe akdiyle ise hem tekâfûl fonunun işletilmesi hem de tekâfûl fonuyla birlikte tekâfûl işlemlerini yapmak caiz görülmüştür. Bu akitle fonun işletilmesi muasır fakihler tarafından ihtilafsız bir şekilde caiz görülürken fonu işletmeyle birlikte tekâfûl işlemlerini yapmak bir kısım ulema tarafından caiz görülmektedir.

Mudarabe akdiyle işlemleri gerçekleştirmek, şirket tarafından katılımcılarla birlikte fonun işletilmesine ortak olmak anlamına gelmektedir. Yani tekâfûl fonu işletilirken fon kâr elde etmişse şirket de bu kâra ortak olmakta buna mukabil fon zarar etmişse şirket de buna mukabil zarar etmektedir.

SONUÇ

Hiz. Peygamber (s.a.v.) döneminde görülen yardımlaşma ve dayanışma uygulamalarının etkisinin azaldığı ya da sona erdiği durumda muamelelerinde İslam hukukuna riayet eden müteşebbisler, rizikolara karşı meşru dayanışma müesseselerine ihtiyaç duyar hale gelmişlerdir. Hatta meşru dayanışma müessesesinin olmadığı bazı durumlarda Müslüman müteşebbisler, rizikolara karşı Batı'nın ortaya koyduğu ve İslam hukukuna aykırı görülen sigorta müessesesini uygular hale gelmiştir.

14. yüzyılda Batı'da ortaya çıkan sigorta, gelişerek varlığını devam ettirmiştir. Günümüzde ise riski bertaraf etmede en önemli enstrüman olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte ekonomi için pek çok faydayı barındırdığı da söylenebilir. Müslümanlar ise bu müessesesyle, Batı ile ticari ilişkilerin artması sonucu tanışmış ve rizikoların üstlenilmesi ile ilgili ihtiyaçlarını sigorta ile gidermiştir.

Mantığında yardımlaşmayı barındıran sigorta, bilindiği kadarıyla 1840'lardan itibaren muasır alimler tarafından incelemeye alınmış ve çoğunluk muasır fukaha tarafından haram olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Seksenlerden itibaren ise yeni bir akit olarak görülen tekâfûl, sigortaya alternatif olarak ortaya konmuştur.

Görülebildiği kadarıyla tekâfûl sistemi aslı itibariyle akdin kuruluşu bakımından konvansiyonel sigortadan farklılık arz etmektedir. Bununla birlikte tekâfûlün, konvansiyonel sigortada uygulanan ve İslam hukukuna muhalif olduğu iddia edilen unsurların çıkarılarak elde edildiği söylenebilir. Ayrıcasisistem, hâlâ gelişmeye devam etmekte ve kendi içerisinde birçok ihtilaflı konu barındırmaktadır.

Sistemde katılımcının tekâfûl fonuna teberru ya da ivaz şartlı hibe yaptığı görülmekte ve başına bir hasar geldiğinde şirket tarafından tazminat almaktadır. Yahut da tekâfûl şirketi Hiz. Peygamber (s.a.v.) zamanında görülen nihd ortaklığı çerçevesinde katılımcılarla anlaşma yapmaktadır. Bunların sonucu olarak ise tekâfûl şirketine iştirak edenler arasında dayanışma gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca sistemde katılımcıların yarar ve zararda ortak oldukları müşahede edilmekte ve

katılım bedellerinin, şirketin mali durumuna göre artıp eksilebildiği teşhis edilmektedir.

Sistemde tekâfül şirketinin öz kaynaklarının tekâfül fonundan ayrı tutulması, sermaye sahibi olan poliçe sahiplerinin fonlarının mudarabe ortaklığı ya da vekalet ile işletilip bu işletmeler neticesi şirket tarafından kârın belli bir yüzde şeklinde alınması ve sene sonu fonda kalan bakiyenin tekrar katılımcılara dağıtılması tekâfül şirketininbu sisteme iştirak eden katılımcılara daha az maliyet oluşturacak bir himaye sağlar duruma getirmektedir.

Vekalet akdi, tekâfül sistemine yürürlük kazandırmak için kullanılan akitlerdendir. Tekâfül şirketi vekalet akdiyle katılımcılar adına tekâfül sistemiyle ilgili teknik işlemleri yapabilmekte ayrıca katılımcılar namına onların fonda biriken meblağını yatırımlara sevk etmektedir. Bununla birlikte vekalet akdinin sistemde uygulanmasına muasır alimler tarafından bir eleştiri getirilmemiştir.

Mudarabe akdi ise tekâfül sistemine yürürlük kazandırmak için kullanılan akitlerin bir diğeridir. Bu akitle tekâfül şirketi, katılımcılarla onların fonda biriken meblağını işletmede ortak olmaktadır. Mudarabe akdinin sistemde bu şekilde uygulanmasına muasır alimlerden herhangi bir eleştiri gelmemiştir. Mudarabe akdinin sistemde bir diğer uygulama şekli ise fonun işletilmesi ile teknik tekâfül işlemlerinin birlikte yapılmasıdır. Fakat muasır alimlerden sistemde bu şekilde uygulanan mudarabe akdine bir takım eleştiriler getirilmiş ve caiz görülmemiştir.

Tekâfül şirketlerinin olgun bir hale gelip kurulabilmesi için ar-ge çalışmalarının ve yasal düzenlemenin yapılması gerekmektedir. Çünkü tekâfül şirketleri kendi hukuki uygulamalarını poliçelere yansıtamamakta ve bu durum tekâfül şirketlerinin işlerliği için sorun oluşturabilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

Abdulazim Ebu Zeyd: **el-Binâü's-şerriyyi'l-eslem li't-te'mîni'l-İslamî (et-tekâfûl)**, Katar-Doha, 25-27 Aralık 2011.

Abdulkadir Cafer: **Nizamü't-temîni'l-İslamî**, Beyrut, Darü'l-kütübi'l-ilmiyye, 2006.

Abdullah ez-Zübeyr Abdurrahman: "Mine'd-davabidi's-Şerriyye li't-temini't-tekafulî", **Mecelletü Mecmai'l-fıkhi'l-islâmî es-Sudan**, y.y., No: 7, 2012.

Abdusseme el-Mısrî: **et-Te'mînü'l-İslamî**, Kahire, Darü'n-Nehdati'l-Arabiyye, 1990.

Abdussettar Ebû Gudde: **Üsüsü't-te'mîni't-Tekâfûlî**, İslâmî Harcamalar İkinci Konferansı, 11- 13.03.2007, Dımeşk, Four Seasons Hotel.

Abozaid Abdulazeem: "A Critical Shari'a Review Of Takaful Structures: Towards A Better Model", **Takaful and Alternative Cooperative Finance**, Elevent Harvard University Forum on Islamic Finance, Cambridge, 2014.

Acinan, Hilmi: **Sigortaya Giriş**, İstanbul, Can Matbaa, 1998.

Ahmed Salem Mulhim, Ahmed Mohammed Sabbağ: **The Islamic Insurance Theory And Practice**, y.y., t.y..

Ahmed Salim Mülhim, **et-Te'mînü'l-İslami: Dirase şerîyye tebeyyünü't-tasavvur li't-te'mîni't-teavavuni ve mümaresatihi'l-ameliyye fi şerihati't-te'mîni'l-İslami**, Amman, Darü's-sekafe, 2012.

Ahmed Muhammed Sabbâğ: **et-Temînü't-teavunî: el-ahkam ve'd-davabidu's-Şerîyye**, y.y., t.y..

Ahmed Salim Mülhim: **et-Teminü't-teavuniyyü'l-İslamî ve tatbikatuhu fi şeriketi't-temini'l-İslamiyye**, Mektebetü vataniyye, y.y., 2000.

Ahmed Salim Mülhim: **İadetü't-te'mîn ve tatbikâtüha fi şerikati't-temîni'l-İslamiyye**, Beyrut, Darü's-sikafe, 2005.

Ahmed Muhammed Sabbâğ: **Tecrübetü şeriketi't-temini'l-İslamiyye fi Ürdün**, Ürdün, t.y..

Akmut, Özdemir: **Hayat Sigortası: Teori ve Türkiye'deki Uygulama**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1980.

Aktan, Hamza: "Âkile", **DİA**, C. II.

Alghamdi, Sarah: **The Saudi T'awuni Insurance Model: Concerns About Compatibility With Islamic Law in Accomodating "Risk"**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Faculty of Law University of Toronto, Toronto, 2013.

Armağan, Servet: "İslâm Dininde Sosyal Güvenliğin Temel Müesseseleri", **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, sy. 14, 2009.

Arseven, Haydar: "Sigortanın Tarihçesi ve Geri Kalmışlığımızın Sebepleri", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. XXXXIII, t.y..

Asafkan, Kenan: **Türkçe İzahlı Mali, Ticari, Sinaî, Ziraî, Sigorta, Muhasebe, Terimleri Lügatı**, Ankara, y.y., 1966.

Avcı, Mustafa: **İslam’a Göre Sigorta**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1987.

Aybakan, Bilal: “Teberru”, **DİA**, C. XL.

Aykanat, Mehmet: “Mecelle’de İş Sözleşmesi”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı 47, 2015.

Baskıcı, Murat: **Osmanlı Anadoluşunda Sigorta Piyasası: 1860-1918**, y.y., t.y..

Bayar, Kıvanç: **Sigorta Hasar Ekşperlik Faaliyetlerinin Sigorta İşletmelerine Hasar Maliyetleri Açısından Etkileri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, T.Ü.S.B.E., Edirne, 2009.

Bayındır, Servet: **Orta Asya ve Afrika Kültürünün Dünyaya Bir Armağanı: Faizsiz Bankacılık**, t.y., y.y..

Bardakoğlu, Ali: “Kasâme”, **DİA**, C. XXIV.

Bayrakdaroğlu, Ali: **Bankacılık & Sigortacılık Ders Notu**, MSKÜ, 2013.

Bernstein, Peter L.: **Tanrılara Karşı: Riskin Olağanüstü Tarihi**, çev. Canan Feyyat, 2. bs., İstanbul, Scala Yayıncılık, 2006.

Beşer, Faruk: **İslâmda Sosyal Güvenlik**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1987.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî: **Sahihü’l-Buhârî**, C. I, thk: Mustafa Dib el-Buga, 4. bs., Beyrut, y.y., 1990.

- Cevdet, Ahmed: **Durerü'l-hukkam şerhu mecelleti'l-ahkam**, çev. Raşit Gündoğdu, Osman Erdem, İstanbul, Ayyıldız matbaası, t.y..
- Cin, Halil-Akgündüz, Ahmet: **Türk-İslam Hukuk Tarihi**, İstanbul, Timaş Yayınları, 1990, C. II.
- Çalık, Abdurrahman: **Tekâfül Sigorta Sistemi ve Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Y.Y.Ü.S.B.E., Van, 2011.
- Çetinoğlu, Muhterem: **Türkiye'de Sigortacılık (Teknik Esasları Üzerinde İnceleme)**, İstanbul, Nuruosmaniye Matbaası, 1965.
- Dalgın, Nihat: "İslam Hukuku Açısından Karşılıklı Sigortalar", **İslami Araştırmalar Dergisi**, C. VX, Sayı 4, 2003.
- Dalgın, Nihat: **İslamın Işığında Sigortacılık**, Samsun, y.y., 2002.
- Dalgın, Nihat: **Zekat Hükümleri**, t.y., y.y..
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi es-Sicistani: **Kitâbü's-sünen**, thk: Muhammed Avvame, C. IV/ V, Cidde, Dârü'l-Kıble li's-Sekâfeti İslâmiyye, 1998.
- Ebu Abdullah eş-Şeyh Muhammed Ahmed İliş, **Fethü'l-aliyyi'l-Malik fi'l-fetva ala mezhebi'l-İmam Malik**, Kahire, Mustafa el-Babî el-Halebî, 1957 / 1378.
- Ebu Abdullah Muhammed b. Abdurrahman el-Hattab, **Tahrirü'l-kelam fi mesaili'l-iltizam**, thk. Abdusselam Muhammed Şerif, Beyrut, Darü'l-Garbi'l-İslamî, 1984.

Ebu Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb: **Sünenü'n-Nesâî**, Beyrut, Daru'l-fıkr, 1930.

Ebü'l-Hüseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî en-Neysaburî: **Sahih-u Müslim**, nşr. Ebu Kuteybe Nazar Muhammed el-Feryabi, Riyad, Daru't-Talia, 2006.

Erdoğan, İlhan: **İsteğe Bağlı Sigorta Hizmetine Karşı Tutum**, İstanbul, Beta bs., 1993.

Erdoğan, Mehmet: **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, 2. bs., İstanbul, Ensar Neşriyat, 2005.

Ergin, Osman Nuri: **Mecelle-i Umûr-ı Belediye**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, 1995.

Erkal, Mehmet: "Beytûlmâl", **DİA**, C. VI, s. 90.

Erkal, Mehmet: **Zekat: Bilgi ve Uygulama**, İstanbul, M.Ü.İ.F.V.Y., 2008.

Ezherli, İsmail: **Zekat**, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1971.

Fellak Salîha b. Şarkî: "Tevzîu'l-faidi't-te'mînî ve devruhu fi tersihi'l-fikri't-te'mînîyyi-l-İslamî", **el-Heyetü'l-İslamiyye li'l-alemiyye li'l-iktisad ve't-temvil**, 2011.

Firuzabadi, Ebü't-Tahir Mecdüddin Muhammed b. Yakub b. Muhammed: **Kamus Tercümesi= el-Okyanüsü'l-basit fi tercümeti kamusi'l-muhit**, trc. Mütercim Asım Efendi, C.V, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2014.

Genç, Ömür: **Sigortacılık Sektörü ve Türkiye’de Sigorta Sektörünün Fon Yaratma Kapasitesi**, Ankara, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., 2002.

Gün, Emrullah: **Sigorta Lügatı**, y.y., t.y..

Günay, Hacı Mehmet: “Vakıf”, **DİA**, C. XXXXII.

Hacak, Hasan: “İslam Hukukunda Sigorta ve Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi”, **M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, No: 30(2006/1), s. 21-50.

Hamidullah, Muhammed: **İslâm Peygamberi**, çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, Beyan Yayınları, 2004.

Hania Masud: “Takaful: An Innovative Approach to Insurance and Islamic Finance”, **Journal of International Law**, C. IV, Volume 32.

Hannan el-Berîcavîel-Hımsî: **Tevzîu’l-faidi’t-te’mînî ve eseruhu ala’t-tevessui fi’l-hadematî’t-te’mîniyyeti’l-İslamiyye**, basılmamış yüksek lisans tezi, el-Akademiyye el-Arabiyye li’l-ulumi’l-maliyye ve’l-masrafiyye, Dımaşk, 2008.

Hâtemî, Hüseyin: **İslam Hukukunda Devlet Yapısı**, İstanbul, Hareket Yayınları, 1970.

Hayfa Ahmed Haccî Kürdî: **es-Sundûkü’l-vakfî li’t-te’mîn**, Safat, İdaratü’l-dirasât ve’l-alakati’l-Hariciyye, 2011.

Heyet:**Fetâva’t-te’mîn**, haz: Abdüssettâr Ebû Gudde, İzzüddîn Muhammed Hoca, Cidde, Mecmua Delle el-Bereke el-Emanetü’l-Amme li’l-Hey’eti’ş-Şer’iyye, t.y..

Heyet: **İslam Ekonomisi İle İlgili Fetvâlar**, haz. Abdüsettâr Ebû Gudde, İzzüddîn Hoca, trc. Abdusselam Arı, İstanbul, Mizan Yayınevi, 2010.

Heyet: **Kararatu meclisü'l-mecmai'l-fıkhi'l-İslâmî**, Mekke, 1985.

Heyet: **el-Mevsuatü'l-fıkhiyye**, C. XXXXV, Kuveyt, Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslamiyye, 2006.

Heyet: **Pazarlama ve Parakende: Sigorta Muhasebesi**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 2011.

Heyet: **el-Meayîru's-Şeriyye (AAOIFI)**, Heyetü'l-Muhasebe ve'l-Murâceali'l-Müessesati'l-Maliyyeti'l-İslamiyye, Manama, 2010.

Heyet: **en-Nizamü'l-maliyyi'l-İslâmî el-mebadiu ve'l-mümaresat**, trc. Lütfi Amir b. Cedîde, İmad el-Hadî el-Mezyub, Abdülaziz b. Mutab er-Raşid, Muhammed b. İbrahim es-Sehibanî, Riyad, ISRA, 1435.

Heyet: **Takaful: Realities and Challenges**, Malaysia, Pearson Malaysia, INCEIF, 2012.

Heyet: **SEGEM Ders Notları**, y.y., t.y..

Heyet: **Sigorta Temel Bilgileri**, İstanbul, Türk Nippon Sigorta, t.y.

Heyet: **Temel Sigorta Bilgileri**, İstanbul, Oyak Sigorta, t.y..

Heysem Muhammed Haydar: **el-Faid'ü't-te'mînî fî şerikâti't-te'mîni'l-İslâmî**, Riyad, 2009.

Hızlı, Perçem Başak: **Sigorta Sektörünün Gelişimi, Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Uygulaması**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ç.Ü.S.B.E., Adana 2007.

İbn Âbidin, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdulaziz ed-Dımaşkî: **Reddü'l-muhtar ale'd-dürri'l-muhtar: şerhu tenviri'l-ebsar**, trc. Mazhar Taşkesenlioğlu, C. XVII , İstanbul, Şamil Yayınevi, 1985.

İbn Hacer Askalanî, Ebü'l-Fazl Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed, **Fethü'l-bari bi şerhisahihi'l-Buharî**, thk. Muhammed Fuad Abdalbaki, Muhibbüddin el-Hatîb, 2. bs., C. XIII, Beyrut, Darü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1992.

İbn Mace, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebeî el-Kazvînî: **Sünenü İbn Mace**, thk: Muhammed Mustafa A'zamî, Riyad, Şeriketü't-tıbaati'l-Arabiyye, 1984.

İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensarî İbn Manzûr: **Lisânü'l-Arab**, C.XV, Beyrut, Dâru Sadır, 711, t.y..

İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim: **Mecmuatü'l-fetava**, haz: Amir Cezzar, Enver Baz, C. XXIX, Beyrut, Mektebetü'l-Ubeykan, 1997.

İsa Abrahâ: **et-Te'mîn beyne'l-hıl ve't-tahrîm**, Kahire, Darü'l-i'tisam, t.y..

Kahya, Fatih: **Osmanlı Devletinde Sigortacılık**, İstanbul, Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık, 2010.

Kallek, Cengiz: "Mudarebe", **DİA**, C. XXX.

Karadâğî, Ali Muhyiddin Ali: **et-Te'mînü't-tekâfüliyyü'l-İslami : dirâse fıkhiyye te'sîliyye mukârene bi't-te'mîni't-ticârî maa't-tatbikâti'l-ameliyye**, Beyrut, Dâru'l-Beşairi'l-İslamiyye, 2011.

Karaman, Hayreddin: "Akid", **DİA**, C. II, s. 253.

Karaman, Hayreddin: **Mukayeseli İslam Hukuku**, 8. bs., İstanbul, İz Yayıncılık, 2013, C. III.

Katılım Sigortacılığı, (çevrimiçi) <http://www.neova.com.tr/hakkimizda/katilim-sigortaciligi/>.

Kazgan, Haydar- Soyak, Alkan - Koraltürk Murat: **Cumhuriyet'in 75 Yıllık Sigortacısı Koç Allianz**, İstanbul, Koç Allianz Sigorta A. Ş., t.y..

Kender, Reyegân: **Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2015.

Koraltürk, Murat – Kahya, Fatih: **Mal Canın Yongasıdır/ David M. Kohen Koleksiyonundan Belgelerle Osmanlı İmparatorluğunda Sigortacılık**, çev: Ceyda Eldem- Nihal Boztekin, İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2009.

Köprülü, M. Fuad: **İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1983.

Kurt, İsmail: **Vakıf Müessesesi: XV ve XVI. Asır Vakıfları**, t.y., y.y..

M. Ahmet ez-Zerka, A. Muhammed Abdülaziz en-Neccâr: **İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta**, çev: Hayreddin Karaman, İstanbul, İz Yayıncılık, 2003.

M. Jamil Akhtar Khan, **Takaful**, Lahore, 2007.

Mevsili, Ebu'l-fazl Mecduddin Abdullah b. Mahmud b. Mevdud: **el-İhtiyâr li ta'lili'l-muhtâr**, thk: Şuayb el-Arnaud, Ahmed Muhammed Berhum, Abdullatif Hırzullah, Dimaşk, Daru'r-risaleti'l-alemiyye, 2009.

Mekkî, Muhammed; el-Ceraf, Sa'd: "Nizamü'l-mudarabe li't-tekâfuli'l-ictimaî el-bedîlü'l-İslâmî li't-temin ale'l-eşhas", **Mecelletü merkezi Salih Kamil li'l-iktisadi'l-İslâmî bi camiati'l-Ezher**, No: 4.

Merginani, Ebü'l-Hasan Burhaneddin Ali b. Ebi Bekr, **el-Hidaye şerhi bidayeti'l-mübtedi**, thk. Şuayb Arnavudî, C.2, Dımeşk, Daru'r-Risale el-Alemî.

Muhammed Baltacı: **Ukudü't-te'mîn min vicheti'l-fikhi'l-İslâmî: Dirase müstev'ibe li-kaffeti vichati'n-nazar fi akdeyi't-te'mîni't-ticari ve't-teavuni**, Kahire, Darü's-selam 2008.

Muhammed Ebu Zehra, **et-Tekafülü'l-ictimaî fi'l-İslam**, Mısır, Darü'l-fikri'l-Arabî, t.y.

Muhammed Hayr İbrahim Yusuf Deradike: **Def'ü'd-diyye min kabli şerikati't-te'mîni'l-muasıra**, Amman, Darü'n-nefais, 2008.

Muhammed Revvâs Kal'acî: **Fıkıh Lügatı**, İstanbul, Ocak Yayıncılık, 2012.

Muhammed Sa'd el-Ceraf: "et-Teminü't-teavunî ve't-tekâfulî beyne'l-fikri'l-vadî ve'l-fikri'l-İslâmî", **Mecelletü merkezi Salih Abdullah Kâmil li'l-iktisadi'l-İslâmî bi camiati'l-Ezher**, No: 24, t.y., y.y..

Nimat Muhammed Muhtar: **et-Te'minü't-ticari ve't-teminü'l-İslami beyne'n-nazariyye ve't-tatbik**, İskenderiye, Mektebü'l-camii'l-hadis, 2005.

Mustafa Ahmed Zerkâ: **Nizâmü't-te'mîn hakikatuhu ve'r-re'yü's-şer'i fihî**, Beyrut, Müessesetü'r-risale, 1984.

Nevevi, Ebû Zekerîyya Muhyiddin Yahya b. Şeref b. Muri, **Ravzatü't-talibin**, thk. Adil Muhammed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvaz, Beyrut, Darü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1992.

Neyzi, Ali H.: "Sigortacılık", **Dünden bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VI, İstanbul, Ana bs. A.Ş., 1994.

Nico P. Swartz, Pieter Coetzer: **Takaful: An Islamic Insurance Instrument**, t.y., y.y..

Okumuş, Sinan: **İslami Sigorta (Takaful) Türkiye Uygulaması**, İstanbul, Türkmen Kitabevi, 2014.

Öz, Ahmet: **İslami Sigortacılığın Temel Kriterleri = Basic Criteria of Islamic Insurance**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü.S.B.E., İstanbul, 1996.

Özbolat, Murat: **Temel Sigortacılık**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006.

Pamir, Aybars: **İslam ve Osmanlı Hukuku'nda Kasame Müessesesi**, A.Ü.H.F.D., 2005, s. 358.

Reuters: (Çevrimiçi) <http://haber.star.com.tr/ekonomi/yeni-katilim-bankalariyla-islami-sigortacilik-hizlanacak/haber-1077727> 04.02.2016.

Sa'dî Ebû Ceyb: **et-Te'mîn beyne'l-hazr ve'l-ibaha**, 2. bs., Dîmeşk, Darü'l-fikr, 1989.

Sağlam, Hadi: **İslam Hukuk Tarihinde Sosyal Güvenlik Kurumları Ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teknikleri**, (Çevrimiçi), <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=%DDSL%C2M%20HUKUK%20%20TA>

R%DDH%DDNDE%20SOSYAL%20G%DCVENL%DDK%20KURU
MLARI%20VE%20SOSYAL%20YARDIMLA%DEMA%20VE%20D
AYANI%DEMA%20TEKN%DDKLER%DD&kimlik=1242645203&ur
l=makaleler/hsaglam-2.htm.

Salahuddin Ahmed: **Islamic Banking Finance and Insurance: A Global Overview**, Kuala Lumpur, A.S. Noordeen, 2006.

Salih el-Ali, Semih el-Hasan: **Meâlimü't-te'mini'l-İslami mea tatbikâtin ameliyye li-şerikâti't-te'mini'l-İslamiyye: dirâse fıkhiyye li't-te'mini't-ticâri ve'l-İslamî**, Dimaşk, Dârü'n-Nevâdir, 2010.

Seyyid Abdülmatlub Abduh: **el-Üslübü'l-İslamî li-müzaveleti't-temîn (et-Te'mînü'l-İslamî)**, Kahire, Darü'l-kitabi'l-câmi, 1988.

Sigorta Kanunu [SK], 2012: madde 1.

Süleyman b. İbrahim b. Seniyyan: **et-te'mîn ve ahkâmuhu**, Beyrut, Dâru İbn Hazm, 2003.

Tanrıverdi, Hasan: **İslam Hukukunda ve Modern Hukukta Vekalet Akdi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, H. Ü. S. B. E., Şanlıurfa, 1998.

Tomar, Cengiz: "Müsâdere" **DİA**, C. XXXII.

Uralcan, Şebnem: **Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi**, 2. Baskı, İstanbul, BİLYAY, 2006.

Üstün, Yusuf: "Sigorta, Tekafül ve Kooperatif sigortacılığı", **Karınca Dergisi**, sy. 927, 2014.

Yusuf b. Abdullah eş-Şibîlî: “et-Temînü’t-tekafulî min hilali’l-vakf”, **el-Hikme**, No: 38, 263- 314.

